HAYAT BİLGİSİ
TÜRKÇE

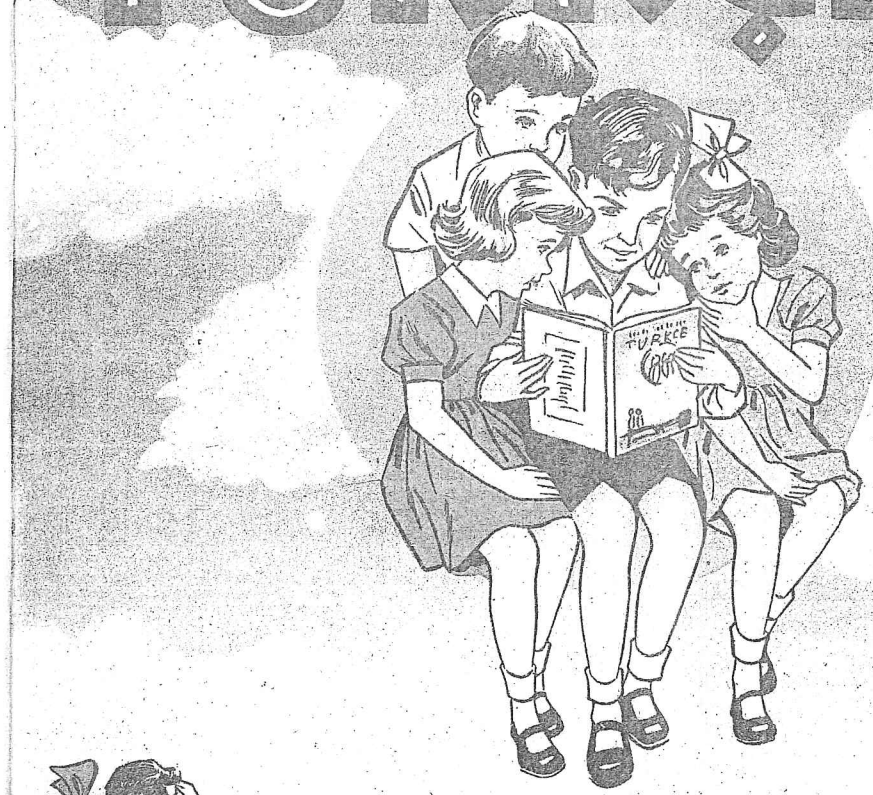

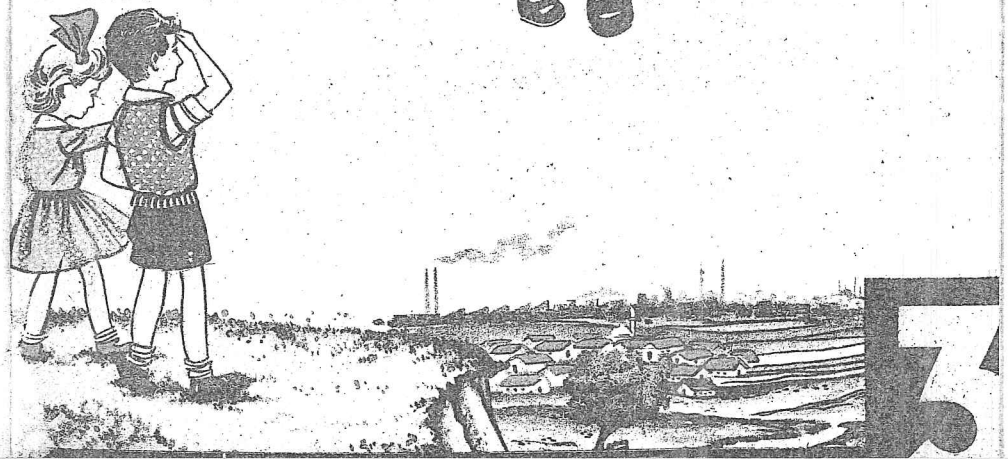

3

HAYAT BİLGİSİ
TÜRKÇE

SINIF : 3

2310069071

Yazan:

R. Gökalp ARKIN
İstanbul eski İlk Öğretim Müfettişi
Editör

DÜZELTİLMİŞ YENİ BASKI

Bu kitap: Hayat Bilgisi — Türkçe programına göre hazırlanmış, Maarif Vekâleti tarafından ilkokul 3. sınıf için yardımcı DERS KİTABI olarak kabul edilmiştir.

3730

BİR YAYINEVİ

1362 AD 648

GM 8354 - 61

BİR YAYINEVİ — İSTANBUL
Ebussuud Cad. No. 79 . 81 Kooperatif Hanı Kat 3
Posta Kutusu 11 — İSTANBUL

Toptan Satış yeri:

BİR YAYINEVİ

Hüsrevpaşa Cad. No. 79 - 81 Kooperatif Hanı Kat 2
Posta kutusu 11 İSTANBUL

Perakende Satış yeri:

ARKIN KİTABEVİ

Ankara Cad. 76 — İSTANBUL

Dizildiği ve Basıldığı Yer:

TÜRKİYE TİCARET FONTASİ MATBAASI

1961

BİRİNCİ BÖLÜM

OKULUMUZ, EVİMİZ, ÇEVREMİZ

1 — Yeni Dersanemiz.
2 — Okulumuz.
3 — Okulumuzun dolayları.
4 — Trafik Bilgileri.
5 — Okulumuzun bulunduğu mahalle veya semt.
6 — Okul yolu.
7 — Evimiz.

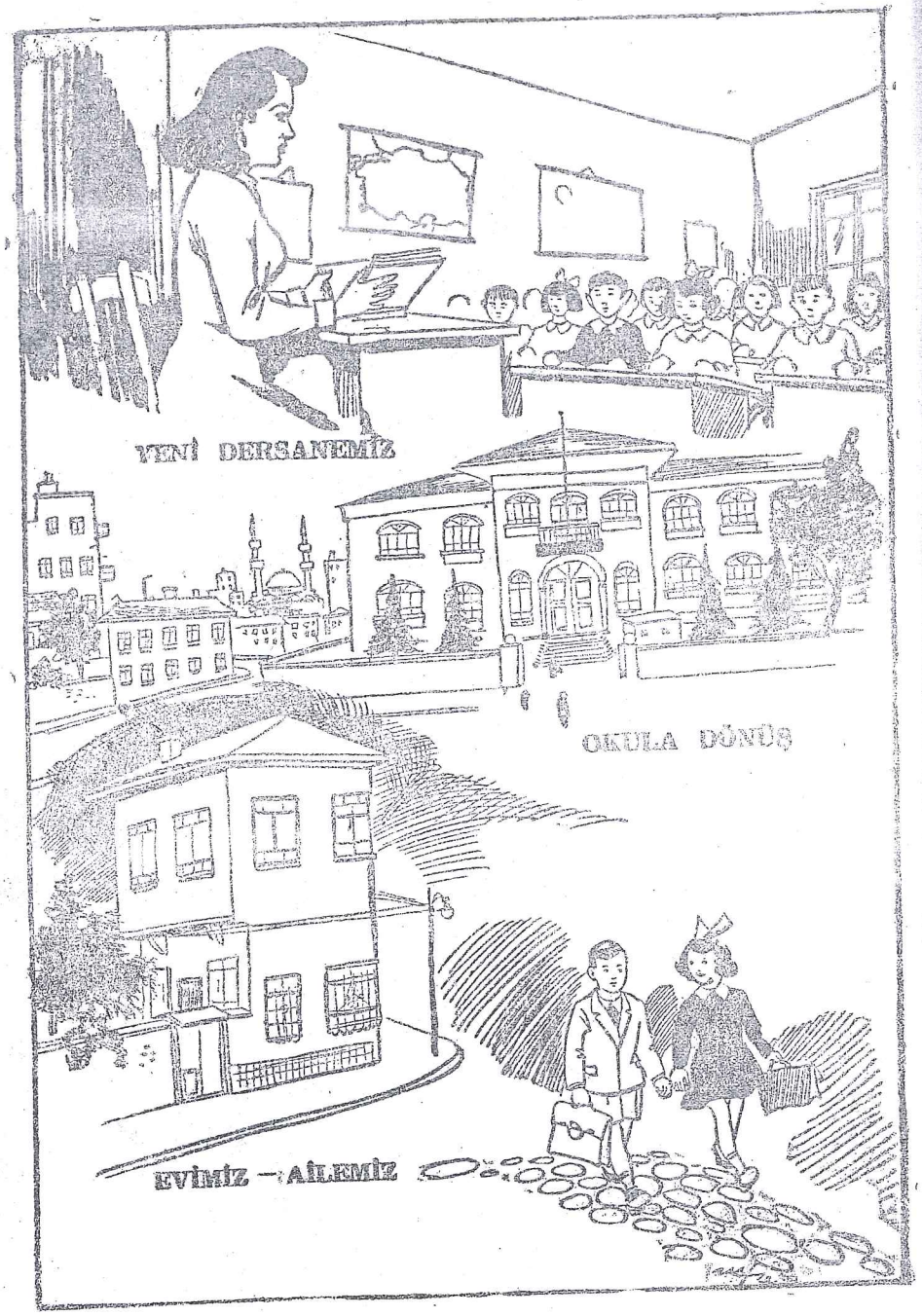

1 — YENİ DERSANEMİZ

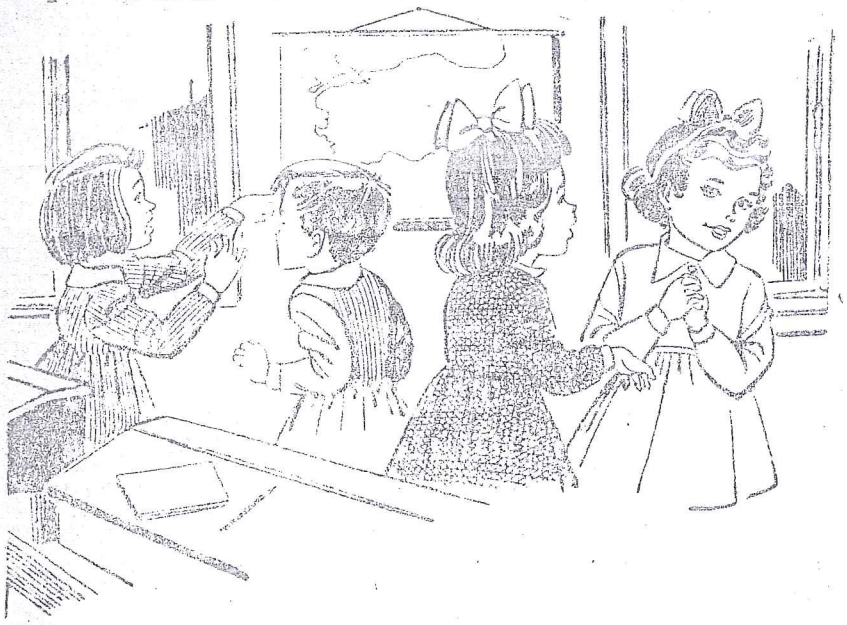

DERSANEMİZ

Yeni dersanemize girdiğim zaman çok sevindim. Ben aydınlığı, bol havayı çok severim. yeni dersanemiz bol güneşli, bol havalı, pencereleri geniş. Geçen yılki dersanemiz de temizdi, büyüktü, fakat bu yılki kadar ferah değildi. Yeni dersanemiz ikinci katta. Zil çaldıktan sonra, bahçede sıra olmuştuk. Güzel bir bayrak töreni yapıldı. Bayrak törenlerinde benim yüreğim bir kuş gibi çırpınmağa başlar. Başöğretmen yeni ders yılımızı kutladı. Hepimize başarılar diledi.

Geçen yılki öğretmenlerimizden yalnız birisi değişmiş. Bütün öğretmenlerimizi çok sevdiğim için, başka bir vilâyetteki okula tâyin edilip giden öğretmeni bir daha göremiyeceğim diye üzüldüm.

Sınıfa girip sıralara oturduk. Etrafıma bakındım. bütün arkadaşların yüzü gülüyordu. Öğretmenimiz de güleryüzle yoklama yaptı. İki arkadaş sınıf geçememişti. Aramızda değildi. Onları hatırlayınca içim sız-

ladı. Başka okullardan gelme arkadaşlardan biri, benim yanımda oturuyor.

Öğretmen, güzel bir söylevle ilk derse başladı. Bize bir yaş daha büyüdüğümüzü, biraz daha akıllandığımızı, yeni ders yılını, yeni bilgilerle bitireceğimizi, bizden küçük sınıflardaki çocuklara ağabeylik, ablalık etmemiz gerektiğini söyledi.

Bu kısa söylevden sonra hepimiz öğretmene tatili nasıl geçirdiğimizi, birer birer anlattık.

İşbölümü yaptık. Kütüphane, gezi, spor, yardım, müsamere kollarının reislerini açık oyla seçtik. Bu iş de bitti. Sınıfta bir baskül getirilmişti. Kaçar kilo geldiğimiz ve boylarımız ölçüldü. Sıralarda boylarımıza göre yer değiştirdik. Ben geçen yıla göre epeyi uzamışım. Bana pencerenin yanında bir yer düştü. Buna çok sevindim. Dedim ya, aydınlığı pek severim.

Defterimizi, kitaplarımızı öğretmene gösterdik. Bazı arkadaşların eksikleri vardı. Öğretmen bunları tamamlamalarını söyledi.

Zil çaldı. Sevine sevine dışarı çıktık. Bahçede, bir birimize tatil günlerimizi anlattık. Yeni ders yılında okuyacağımız derslerden, yeni bilgilerden söz açtık. Bir kere daha şuna inandım ki, okul kadar ferah, sevinç verici, insan içini ısıtan bir yer yoktur..

TÜRKÇE ÖDEVİ:

1 — Şu kelimeleri cümlelerde kullan : Açık oy, işbölümü, reis, tatil-

2 — Şu kelimeleri sözlükten arayarak anlamlarını öğren, sözlük defterine yaz : Tâyin, ferah, kutlamak.

3 — «Onlar hesabına içim sızladı.» cümlesini açıkla.

Bilgi özü

Güzel tatil ne çabuk bitti, günler ne çabuk geçti, değil mi? Tatil boyunca kırlarda gezdiniz, mahallede koştunuz, denizde yüzdünüz. Bütün bir yaz oynadınız. Hoş vakit geçirdiniz. İşler başardınız, annelerinize babalarınıza yardım ettiniz.

İnsanın bir arkadaşı olması, onunla birlikte oynaması ne hoştur. Siz de bu tatil, arkadaşlarınızla birlikte gezdiniz, oynadınız, koştunuz, dolaştınız. Uzun yaz günlerinin nasıl geçtiğinin farkında bile varmadınız.

İşte okullar yeniden açıldı. Tatil bitti. Mahalle arkadaşlığına bir de okul arkadaşlığı katıldı. Şimdi herşey yeni: Yeni arkadaşlar, yeni dersane, yeni öğretmen, yeni ders yılı.

ARAŞTIRMA VE İNCELEME SORULARI:

1 — Tatili nerede ve nasıl geçirdiniz?

2 — Yeni dersanenizin şekli nasıldır? Sınıfta bulunan eşyalar,

3 — Sağ, sol, alt, üst, yan ne demektir.

4 — Herbirimize lâzım olacak okul eşyası nelerdir,

5 — Şimdiye kadar okulumuzu kaç çocuk bitirmiştir. Okulumuzdan yetişen büyükler var mı?

6 — Okulumuzun bağlı olduğu Maarif Memurluğu ve Maarif Müdürlüğünü tanıyalım.

7 — Okulumuzda ne gibi işbölümleri oldu, sınıfımızın plânını yap. Bu plâna göre kendi oturduğun yeri kırmızı kalemle işaret et.

8 — Güneş okulunuzu ne yandan aydınlatır? Bu yönün adı nedir?

9 — Okulunuz kaç katlıdır? Her katta kaç oda var? Bu odalar ne işlerde kullanılır, hangi sınıfları vardır?

10 — İkinci ve diğer katların sınıf olmayan odası var mı, bu odalar ne işe yarar?

11 — Okulda çalışan insanları yaz, ne iş gördüklerini öğren.

12 — Okul ne vakit yapılmış, kim yapmış, kısaca tarihini yaz.

13 — Okulunuzun ve sınıfınızın kabataslak plânını çiz.

14 — Okulunuzun çevresini gez, okulunuzun adını, mahallesini, bulunduğu sokağı ve numarasını yaz.

15 — Okulun yanında ne gibi binalar var, bunlar ne binalarıdır? Hükûmet konağı veya başka resmi daire var mı, varsa adı nedir?

YENİ DERSANEMİZ

Tatil yapraklar gibi
Uçup gitti rüzgârda.
Mevsim ocak çekişiyor
Şimdi engin sularda.

Sürdü neşe içinde
Koca tatil tam üç ay.
Okul nasıl özlenmez
Üç ay bu dile kolay.

Şimdi kavuştuk artık
Yeni dersanemize.
Kimbilir bu yıl neler
Öğretecekler bize.

Yaş ta arttı, kilo da,
Sınıfımız oldu üç,
Öyle sanıyorum ki
Bu yıl dersler daha güç.

Varsın olsun, ne çıkar,
Çalışırız, deneriz.
Atatürk çocuğuyuz.
Her zorluğu yeneriz.

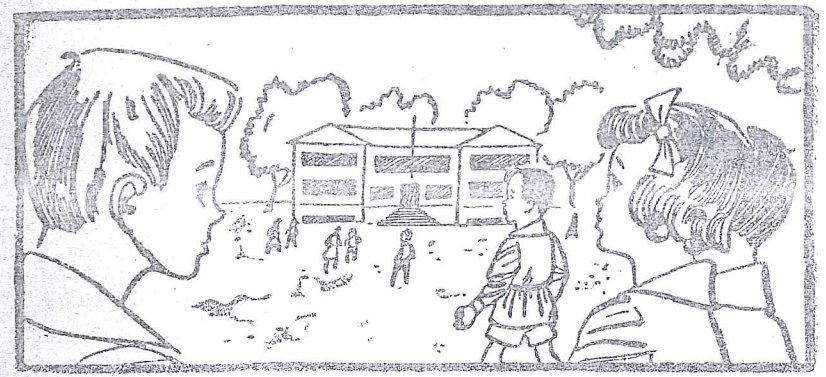

2 — OKULUMUZ

Babam memurdur. Bu yıl İstanbul'a tâyin olundu. Ben de, birinci, ikinci sınıfları okuduğum okulumu bırakarak, İstanbul'daki bir ilkokula geldim. Burada üçüncü sınıfta okuyacağım tabiî. Anadolu'nun uzak vilâyetlerinden birindeki okulumdan, arkadaşlarımdan, öğretmenlerimden ayrıldığım için üzgünüm. Fakat İstanbul'daki okulda da sıcak, sevimli, sevgi ve bilgi dolu bir yuva buldum. Yeni okulumun yapısı betondur. Eski okulum ahşaptı.

Yeni okulum üç katlı. Pencereleri geniş. Sofaları geniş. Dersaneleri geniş, bahçesi geniş yemekhanesi geniş, Mutfağı tertemiz, helâları tertemiz, Her yanı gıcır gıcır, pırıl pırıl, yepyeniyi bir yapı. Yemekhane' mutfak, helâalar birinci katta.

Okuldan eve döndüğüm ilk akşam, babam sordu.

— Yeni okulunu beğendin mi kızım?

— Çok beğendim, dedim. Memleketimizdeki bütün okul yapılarının böyle olmasını isterdim. Babam:

— Olacak dedi. Senin dersanen kaçıncı katta?

Benim dersanem ikinci katta, dedim. Bu katta üç dersane daha var. Bir de büyük bir sofa. Basöğretmenle öğretmenlerin odaları daha ikinci katta. Üçüncü katta da dersaneler var. Altı tane dersane. Bizim dersane, okul yapsının doğusuna düşüyor. Sabah güneşini görüyor.

OKUL İDARESİ:

Babam gülerek sordu:

— Yeni okulunu kimler idare ediyor?

— Kim idare edecek babacığım, dedim, elbette başöğretmen. Ondan başka sekiz öğretmen daha var. Üç tane de hademe. Okulun hademeleri çok hamarat, çok temiz. Biz de sınıfları kirletmemek için elimizden geleni yapıyoruz. Her taraf gül gibi. Gül gibi dedim de aklıma geldi. Okulumuzun bahçesinde çam ağaçları, çiçekler de var.

Babam, okulum hakkında yaptığım açıklamadan pek memnun oldu. Böyle güzel bir okulda, bir kat daha sevinçle istekle çalışmak boynunun borcudur, dedi.

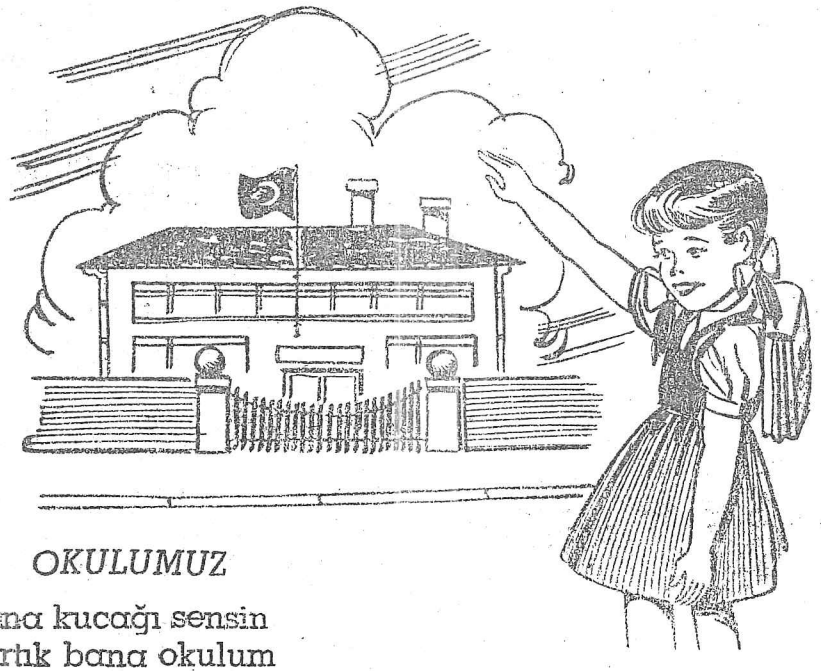

OKULUMUZ

Ana kucağı sensin
Artık bana okulum
Herşeyi öğretensin,
Sendedir bilgi yolum.

Yüzlerce Türk çocuğu
Senden alır hızını,
Sensin bilgili yapan
Erkeğini, kızını.

Övünmek senin hakkın
Sende okudu her Türk.
Söyle yetişmedi mi
Kucağında ATATÜRK?

YEMEK ODASININ PLANI

Ayşe okuldan eve dönünce, babasını, yemek odasında buldu. Masanın başında oturmuş, elinde kâğıt, kalem bir şeyler çiziyordu. Ayşe'yi görür görmez:

— Gel bakalım, dedi. Şu bizim yemek odasının bir plânını çiziver. Odaya eşya alacağım. Odanın plânını çizerek en uygun eşyayı alabiliriz.

Ayşe, plân çizmesinin ne demek olduğunu henüz bilmiyordu. Babası bunu anladı:

— Sen galiba plânların nasıl çizildiğini bilmiyorsun, dedi. Okulda bunu bugün, yarın. Öğreneceksin Ben sana önceden biraz bilgi vereyim. Çıkar bakayım aritmetik kitabını.

Ayşe, çantasından Canlı Aritmetik kitabını çıkardı. Babası sözüne devam etti:

— Kitabı, şu kâğıdın üstüne koy bakalım.

Ayşe, kitabı masada duran büyük, beyaz kâğıdın üstüne koydu. Babası:

— Şimdi, dedi, bu kitabın etrafını kurşun kalemle çiz. Çizdin mi? Peki, şimdi kitabı kaldır. kâğıdın üzerinde çizgili kalan şekil, kitabın plânıdır. Demek ki, sen kâğıda, aritmetik kitabının plânını çıkardın. Bu plân, kitabın yukarıdan, tepeden görünüşüdür. Bir eşyanın, tepeden görünüşünün çizilen biçimine o eşyanın plânı denir. Anladın mı?

Ayşe, çizdiği plândan çok memnun olmuştu:

— Anladım babacığım, dedi. Fakat odanın plânını nasıl çızeceğiz?

Babası gülerek cevap verdi:

— Bir eşyanın plânı ille de o eşyanın büyüklüğünde olamaz. Çok büyük şeylerin planları küçültülerek çizilir. Bazan da çok küçük şeylerin plânı büyültülerek çıkarılır. Bir eşyanın plânını çıkarmak için o eşyanın kenarlarını ölçeriz. Sonra bunu kâğıda çizerken on defa, yirmi defa yüz defa, hattâ bin defa küçültürüz, yahut büyültürüz. Bu sayıya «ölçek» denir. Şimdi bizim yemek odasının, on defa küçülterek plânını çizelim. Sen cetvel tahtanla odanın kenarlarını ölç. İşte şu sol kenardan başla. Ölçtün mü? Kaç metre geldi. Üç metre mi? Üç metreyi on defa küçült. Ne eder otuz santimetre değil mi? Şimdi kâğıda otuz santimetrelik bir çizgi çiz. Sonra öteki kenarları da ölç. Onları da onar defa küçültüp çiz.

Ayşe, babasının dediği gibi yaptı ve yemek odasının plânını çıkardı. Sonra babasına sordu:

— Peki, evler de böyle plânla mı yapılır?

— Elbette. Mimarlar, evlerin ölçekli plânını çizer. Yapı ustaları da bu ölçekli plâna göre evi yapar.

Ayşe, çok şey öğrenmişti. Çok memnundu. Babasına teşekkür etti. Bir hafta sonra sınıfta öğretmen, öğrencilere plânın ne demek olduğunu anlatıp sınıfın plânını çizmelerini söyleyince, en iyi plânı Ayşe çizdi.

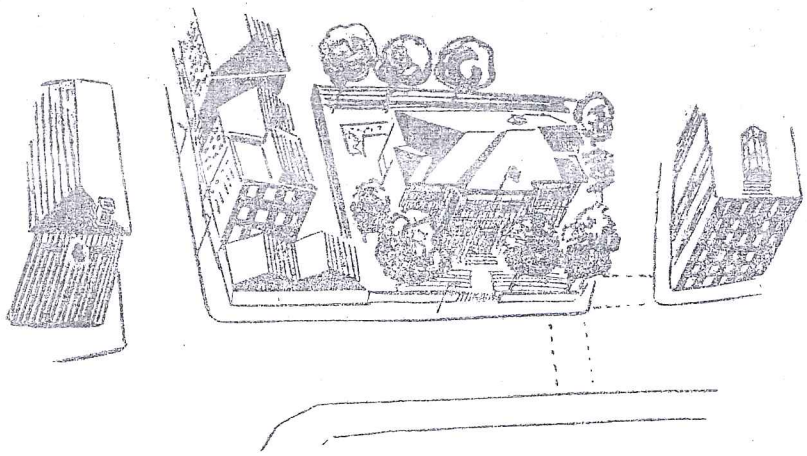

3 — OKULUMUZUN DOLAYLARI

Bu ünite için her okul çocuğu ayrı konuşabilir. Çünkü her okul ve çevresi başka başkadır. Onun için şu soruları defterine yaz, okul dolayında bir gezinti yap ve kendi görüşüne, kendi okuluna göre cevap ver

- ★ **Bir sabah erkenden okula gel, okulun etrafını gez, dört yanında ki binaları, sokakları gözden geçir, isimlerini, neye ait olduklarını yaz.**
- ★ **Okulun bahçesi var mı? Bahçede neler bulunuyor? Okul, bahçesiyle birlikte ne kadar metrelik bir alan kaplamıştır?**
- ★ **Okulunuza en yakın resmî bina hangisidir? Hükümet konağı okulunuzun ne tarafındadır? Okulunuz, bulunduğunuz yere göre hangi yöne düşer?**
- ★ **Okulunuz kaç katlı, katlarda kaçar oda var? Bu odalara hangi sınıflar yerleşmiştir? Okulun giriş kapısı hangi yöne bakıyor?**
- ★ **Yönleri say. Yüzünü ayrı ayrı bu yönlere çevirince sağın, solun önün ve arkan hangi yönlere düşer, yaz.**
- ★ **Dolaylarınızda kaç okul var? İsimlerini, sizin okulun nereşine düştüklerini, yönlerin yardımiyle söyle.**

4 — TRAFİK BİLGİLERİ

Sokak ve caddede yürüyüş:

Caddelerde, sokaklarda canımızı tehlikeye koymadan, gidip gelen taşıtlara engel olmadan yürüyebilmemiz için gözümüzü dört açmalıyız.

Yolun ortasında dikilip dursak, yolu boş yere tıkamış oluruz. Kazaların çoğu bu yüzden olur. Trafik kazaları yüzünden her yıl yüzlerce yurttaş sokaklarda can verdiği gibi, yüzlercesi de sakat kalmaktadır.

Yaya geçitler :

Yayaların karşıdan karşıya geçmeleri için yolun belirli yerlerine işaretler konmuştur. Bu işaretli yerlerden geçmemiz gerekir. Yol üstünde iki sıra halinde yerleştirilen sarı taşlar, geçit yerlerini gösterir. Bu yaya geçitlerinin bir adı da banket'tir.

Trafik Polisinin ödevi:

Gidiş - geliş sıkışık olduğu dörtyol ağızlarında, kolları işaretli trafik polisleri, el, kol işaretleriyle, taşıtlarla yayalara yol verir. Arabaları durdurur, yayaları geçirir. Birbirlerini görmeyen taşıtların çarpışmaması için işaretler yapar. Geciken arabaları düdükle hızlandırır.

Trafik Işıkları:

Önemli geçit yerlerinde, dörtyol ağızlarında trafik polislerinin işlerini kolaylaştıran trafik ışıkları yanar. Bu ışıklar üç renklidir: Yeşil, kırmızı, sarı..

Bu üç ışığın, üç ayrı anlamı vardır: Yeşil ışık yandı mı? yayalar geçer. Kırmızı ışık taşıtların geçmemesi içindir. Sarı ışık «dikkat!» anlamına gelir. Her iki ışık yanmayıp da sadece sarı ışık yanarsa «Dikkat et geç!» demektir. Bu ışıkların içinde «Dur» «Geç» gibi yazılar da vardır. Renklerden anlamıyanlar bu yazılara bakarak gidişlerini, duruşlarını düzenler.

Taşıtlara biniş ve iniş:

Otobüs, tramvay, tren ve dolmuşlara binerken

kayruğa girmeli, sıramız gelmeden binmemeliyiz. Çoğu taşıtlara arkadan binilir, önden inilir. Taşıtların içinde yer varsa hemen oturmalı, yoksa arkadan gelenlere kolaylık olsun diye öne doğru yürümelidir.

Taşıtlar durmadan binmek ve inmek, hele giderken asılmak, atlamak çok tehlikelidir.

Üç tekerlekli bisikletler:

Küçüklerin bindiği üç tekerlekli bisikletler yaya kaldırımlarda gidebilir. Fakat, yolda durulmaz, bisiklet yol üstünde bırakılmaz.

En iyisi bu küçük arabalara, parklarda, geniş bahçelerde binmelidir.

Oyun yerleri:

Oyun yerleri, okul bahçelerinde, parklarda, geniş meydanlarda olmalıdır. Sokaklarda oyun oynamak hiç doğru değildir. Yol, yalnız geçmek, yürümek içindir. Durmak, konuşmak, oyun oynamak, böylece yolu kapamak doğru değildir.

Taşıtlar:

Biz taşıtlara bindikten sonra: «Artık her şeyi taşıtı sürenler düşünsün.» diyemeyiz. Yaşlılara yer vermek, başkasını rahatsız etmemek, biletçiye bozuk para vermek bize düşen ödevdir.

Hele taşıtlar giderken, pencereden baş çıkarmak, kol uzatmak, sarkmak çok tehlikelidir.

Trafik öğütleri:

İyi ve terbiyeli bir okul çocuğu şunlara daima dikkat eder:

1 — Caddelerde, sokaklarda sağdan yürür.

2 — Başkalarının yolunu kesmemek için yol ortasında durmaz, yolu kapamaz.

3 — Sokak ve caddelerde karşıdan karşıya geçerken sağa sola bakar. Taşıtların geçmediğini görünce yürüyerek geçer.

4 — İhtiyarlara, körlere yardım eder; onları karşıdan karşıya geçirir.

5 — Yaya geçit işareti varsa, karşıdan karşıya geçerken daima geçitleri arar.

6 — Sokakta değil, oyun yerlerinde oynanır.

7 — Taşıtlara daima sırayla ve arkadan biner önden iner.

8 İhtiyarlara, kadınlara taşıt içinde yer verir.

10 — Trafik polisinin bulunduğu geçit ve yollarda polisin işaretine dikkat eder.

11 — Trafik işaretinin renklerini, mânalarını bilir. Kırmızı yanarken durur. Yeşil yanmasını bekler. Yeşil yanınca sür'atle geçer.

12 — Hiçbir zaman taşıta asılmaz.

13 — Boyundan büyük bisiklete binmez. Binerse düşeceğini, kaza olacağını bilir.

14 — Şehir dısında yaya kaldırımı olmayan yerlerde taşıtlara dikkat etmeyi unutmaz.

15 — Açık kamyon ve arabada yük üzerinde oturmaz.

16 — Taşıt durmadan binmez, taşıttan atlayarak inmez. Taşıtın durmasını bekler.

SÖZLÜK

BANKET : Yolun, yayaların yürümeleri için kullanılan çakıl veya toprak kısmı. Bu yolda taşıtlar da trafiğe mâni olmamak için durur. Asfalt veya bütün yolların bu yol, desteğidir.

BİSİKLET : İnsan kuvveti ile yürütülen ve üzerinde sürücüsünün oturacağı selesi bulunan vasıtalardır.

KAVUŞAK: İki veya daha ziyade kara yolunun kesiştikleri yerde meydana gelen sahadır.

SÜRÜCÜ: Motörsüz vasıtaları veya hayvanları idare eden, yürüten kimse.

ŞOFÖR: Şoför motörlü vasıtaları idare eden ve yürüten kimse,

TRAFİK: Yayaların, hayvanların ve nakil vasıtaları ile makinelerin kara yolu üzerindeki hal ve hareketleridir.

TARFİK KAZASI : Kara yolları üzerinde harekette bulunan bir motörlü vasıtanın karıştığı ölüm, ağır fiil veya zararla neticelenmiş olan kazadır.

YAYA GEÇİDİ : Kara yollarında yayaların emniyetle geçebilme

terini sağlamak üzere, her zaman görülebilecek şekilde çivi, boya, renkli, taş ışık V. B. ile işaretlenmek suretiyle koruma tedbirleri alınmış olan sahalardır.

YAYA KALDIRIMI : Yolun taşıtlara ait kısmı ile bahçe ve arsalar arasında kalan veya yalnız yayaların gidip gelmelerine ayrılmış olan kısımdır.

YOLCU : Bir taşıtta şoför veya sürücüden başka bulunan kimse.

SELE : Bisiklet ve motosikletlerdeki oturacak yer.

KENDİ KENDİNE ÇALIŞ:

1 — Sokak ve caddelerde yürürken nelere dikkat etmek lâzımdır, niçin?

2 — Yaya geçitte ışıklar ne işe yarar, kaç renk ışık vardır, her birinin anlamı nedir?

3 — Sokak ve caddelerde karşıdan karşıya geçerken, taşıtlara binerken ve inerken nelere dikkat edilmelidir?

4 — Trafik polisi ne iş görür, başlıca işaretleri nelerdir?

5 — Oyun yerleri nerelerdedir? Nerelerde oynanmaz?

6 — Taşıtlara asılmanın ,taşıt yürürken binmenin veya inmenin tehlikesi nelerdir?

7 —Üç tekerlekli bisiklete kimler ve nerelerde biner? Boyundan büyük bisiklete binmek zarar mıdır, niçin?

8 Taşıt penceresinden el, kol sallamak, baş çıkarmak tehlikeli midir?

9 — Şehir dışı ve yaya kaldırımı olmayan yerlerde yürürken nelere dikkat edilir?

10 — Açık kamyonda, yük üzerine binmenin zararları nelerdir?

11 — Şu kelimeleri sözlükten bul ve anlamlarını öğren. Bu kelimelerden birer cümle yap:

Kavşak, yaya kaldırımı, banket, trafik polisi, yaya geçidi, trafik ışık lâmbası.

TÜRKÇE ÖDEVİ :

Kitapta geçen şu kelimelerin anlamlarını öğren : Her birini bir cümle yaparak kullan:

Trafik, banket, yaya kaldırımı, kavşak, yaya geçidi, bisiklet, şoför, sürücü, yolcu, trafik kazası.

5 — OKULUMUZUN BULUNDUĞU MAHALLE VEYA SEMT

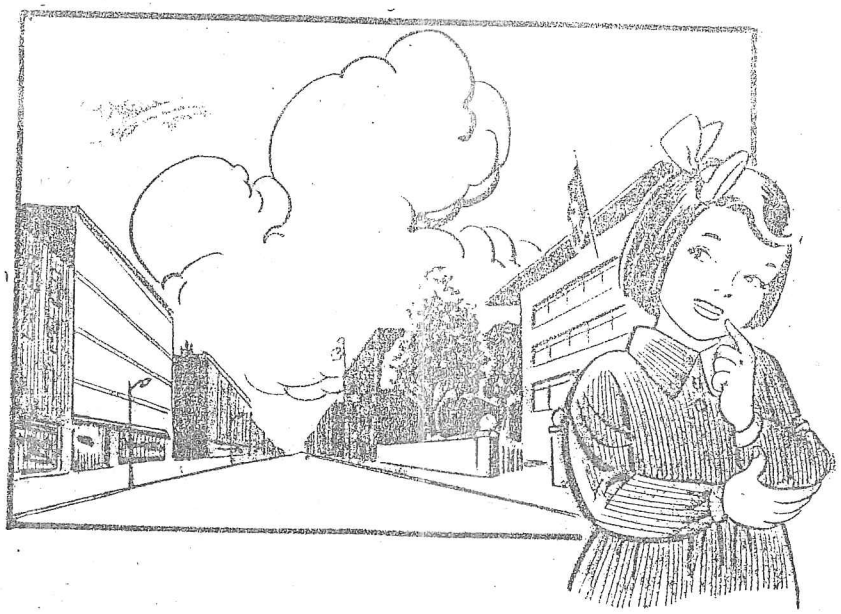

NELERE DİKKAT ETTİM?

Bu dünyada dikkatle bakılacak, ilgilenecek o kadar çok şey var ki. Bunları sıraya koymak çok faydalı olacak.

Bu sabah okulun etrafını dolaştım. Sabahleyin güneş okulumuzun ön yüzüne vurduğuna göre, büyük kapı, balkonlar doğuya doğru bakıyor. Bahçenin kapısı da doğuya açılıyor. Her gün köşesinden sapıp okula gittiğim cadde, bu kapının önünden geçiyor. Okulun güneyinde Kızılay var. Kızılayla okul arasında boş bir arsa. Okulun kuzeyinde kimi ahşap, kimi taştan kimi betondan evler sıralanmış. Batıda dar bir sokak.. Karar verdim, bu akşam bizim evin dört yanını da dolaşacağım. Gelelim yine bizim okula.. Okulun kaç katlı olduğunu biliyordum. Üç katlıdır.

Fakat okulda, kaç oda, kaç sofa olduğunu merak edip saymamıştım. Bu sabah bunu da yaptım. Büyüklü, küçüklü on oda, üç büyük sofa, dört koridor var. Odalardan sekizi sınıf, biri başöğretmen odası, biri öğretmen odası, biri kütüphane. Ne etti sekiz üç daha on bir. Kaldı iki oda. Bu iki odadan biri hademelerenin odası, biri de yemekhane. Pencereleri de merak ettim. Okulun batısında dokuz, doğusunda yedi, güneyinde yedi, kuzeyinde dokuz pencere var. Yani dokuz, yedi daha on altı. Yedi daha yirmi üç, dokuz daha, otuz iki penceresi var, okulun. Karar verdim. Başöğretmene rica edip okulun plânını alacağım, defterime bu plânı kabataslak, geçireceğim.

Dedim ya, insanı bir defa merak sarmasın. Bizim okuldan şimdiye kadar kaç defa beşinci sınıf çıkmış diye merak ettim. Öğretmene sordum. Altı defa çıkmış. Demek okulumuz oldukça yeni. İki defa başöğretmen değişmiş.

Başöğretmenimizi çok severim. Büyüdüğüm zaman onun gibi akıllı, iyi bir insan olmak isterdim. Hani diyorum kendi kendime, bari ben okulu bitirene kadar değişmese. Yerine gelecek olan da elbet çok iyi bir insan olacaktır. Ama ne de olsa insan alıştığından kolay kolay vazgeçemiyor. Bakın, söylemeyi unuttum, okul bahçesini de adımladım. Genişliğini, uzunluğunu ölçtüm. Genişliği 250 adım, 300 adım da uzunluğu..

Babam bana meşin kaplı, şipşirin bir not defteri aldı, bütün bunları bir yandan okul defterine yazıyorum, bir yadan da not defterime geçiyorum.

İnsanın çevresindeki eşyayla, insanlarla, manzaralarla ilgilenmesi güzel şey.

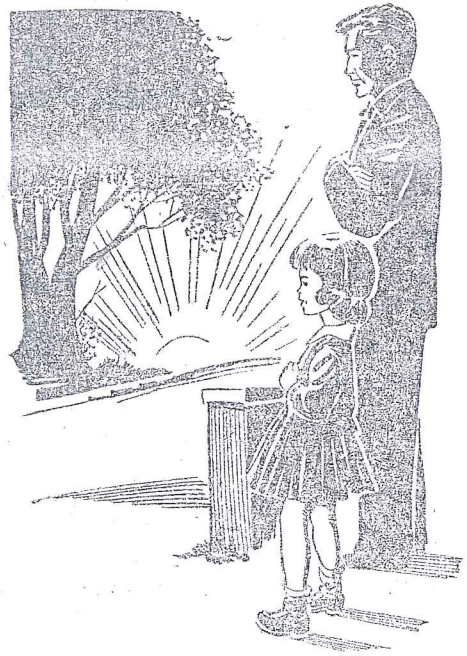

DÖRT YÖN

Güneşi görelim diye
Çıktık babamla bahçeye,
Çekilip gitmiş karanlık,
Ağarmıştı ortalık,
Ne geceydi, ne de gündüz.
Sabahın ilk saatiydi,

Yani tam şafak vaktiydi.
Güneş doğmamıştı henüz.

Nihayet doğdu güneş,
Düştü sulara ateş.
Güneşin döğduğu yana,
Doğu dedi babam bana.

Battığı yere batı denir.
Yüzünü doğuya çevir,
Batı arkanda kaldı.
Sola bak, kuzeydir artı.

Güneydedir işte sağ yanın
Demek, dört yönü var insanın,
Bunlara DÖRT YÖN denir.
DÖRT YÖN her yerde birdir,

Dünyanın her yerinde aynı şey:
DOĞU, BATI, KUZEY, GÜNEY.
İyice anladın mı yavrum?
Babama dedim ki: — Anlıyorum,

Güneş sabahları doğudan çıkar.
Güneşin doğduğu taraf, doğu.
Bahçemizin doğusunda bir kavak var.
Gölgesi uzanıyor batıya doğru.

Bak, baba, güneyden esiyor rüzgar,
Titreşiyor kuzeyindeki yapraklar.
Babam: — Aferin, kızım, dedi.
Baktım ona, güneyimdeydi.

TÜRKÇE ÖDEVLERİ:

1 — İsim olan kelimelerin altlarını çiz.

2 — «Çekilip gitmiş karanlık» sözü ne anlatıyor?

3 — Şafak, titreşiyor, kelimelerini cümlelerde kullan.

6 — OKUL YOLU

TOPLU BİLGİ:

Bu yıl okula başladığım günden beri okul yolunda gözüme yeni bir yapı çarpmaktadır. Günden güne bu yapı ilerliyor. Bu yapı, şehrin güneyine düşen okulumuzun doğusundadır.

«Yolda gelene, geçene dikkat etmek lâzım. Kazaların çoğu dikkatsizlikten olur» diyen öğretmenime gün geçtikçe hak veriyorum. Yolun sağı dururken solundan gitmek, karşıdan karşıya geçerken taşıtlara dikkat etmemek bir okul çocuğuna hiç yakışmıyan şeylerdir. Kazaların çoğu da bunlardan olur.

ARAŞTIRMA SORULARI :

Yerlerin temizliğini hiçe sayanları yola getirmek için, her sokağın yurttaşların ortak malı olduğunu söylemek her an aklımdan geçer.

Dün nüfus sayımı hazırlıklarının sonuydu. Bu işe ayrılanlar sokak adlarını, evlerin numaralarını gözden geçiriyorlardı. Bunu gözden kaçırmayan öğretmen bize sorular verdi. Bizde bunların cevaplarını hazırlayıp yazdık. Sorularımız şunlardı :

1 — Sokaklarda, caddelerde aradığın bir evi bulmak için ne yaparsın? Neleri bilmeliyiz? Okula gelirken geçtiğin caddeler, sokaklar, meydanların adları nedir?

2 — Sokak ve cadde bize neler anlatır, neler hatırlatır?

3 — Evlere numaralı, Sokaklara sokak adları yazılı tabelâlar neden konur?

4 — Okula gelirken karşınıza çıkan caddelerin, sokakların adlarını önemli evlerin numaralarını sayın.

5 — Sokakları kim yapar, elektrik, havagazı, su borularını kim döşer?

6 — Okuldan evine giden yolun krokisini çiz.

7 — Cadde, sokak, meydan adlarını, tarihi olaylarını öğren ve yaz.

8 — Şehrin eski ve yeni kısımlarını birbiriyle karşılaştır.

9 — Yaya kaldırım, araba yolu, suların aktığı kanallar, ıskaralar hakkında kısa bir konuşma yap, ne işe yaradıklarını ve özelliklerini belirt.

10 — Cadde ne demektir? Sokakla farkını belirt.

11 — Sonbahardan, ayrı mevsimler, günün başka başka saatlerinde sokağın durumu, sokakta hayat ve kış izlemleri?

«Sisli, rüzgârlı, tozlu, çamurlu, soğuk oluşu.»

12 — Kaldırım altında neler bulunur?

Şu, lâğım, havagazı boruları, elektrik kabloları vesaire gibi şeyler den bulunduğunuz yerde hangileri var?»

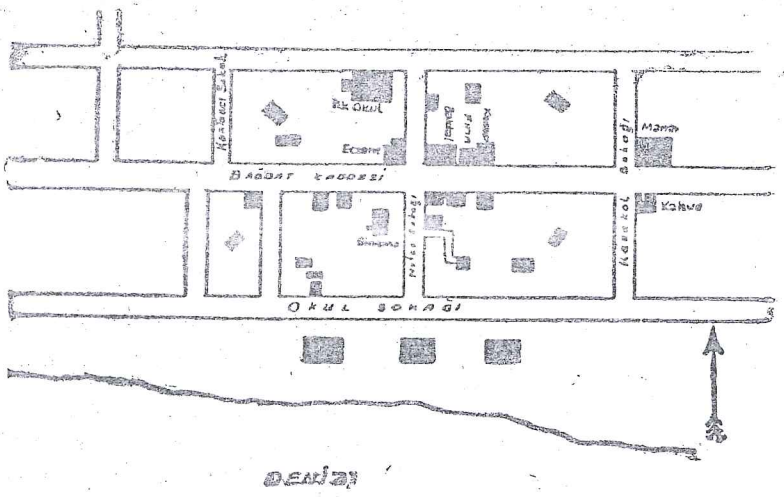

NELERE DİKKAT ETTİM
II

Geçen sefer de söyledim ya, çevremizdeki eşyalarla, insanlarla, manzaralarla hergün biraz daha ilgileniyorum. Bu ilgiyle, topladığım bilgiyi defterime yazıyorum. Dinleyin, size defterimdeki notlardan bazılarını okuyayım:

«Evimizden okula gitmek için dört sokaktan geçiyorum. Bunlardan birisi büyük bir cadde. Caddenin adı Bağdat caddesi. Bizim sokağın adı: Noter sokağı. Sokakların, caddelerin adları, köşelerdeki duvarların üstüne çakılmış, kırmızıya boyalı tenekelere beyaz yağlı boyayla yazılıyor.

Evimizden okul ortalama, bin adım.

Okul sokağında bir garaj var. Kantarcı sokağında gürül gürül akan bir çeşme.. Bu çeşmeyi çok eski zamanlarda yapmışlar. Öğretmene sordum. İki yüz yıllık bir çeşmedir, diyor. Bağdat caddesinde bir sinema var. Pazar günleri, sabah matinelerinde öğretici filimler gösteriyor. Gidiyorum.

Hesap ettim, evden okula kadar sokakların, caddenin kabataslak plânını çizdim. Bu plâna göre, okul bizim evin kuzeyine düşüyor.

Okul arkadaşlarım arasında bir anket açtım. Bizim okula dört mahallenin çocukları geliyor.

Ne demiştim? Bizim sokaktan okula kadar bir plân yaptım, bizim eve göre okulun ne yöne düştüğünü gördüm, demiştim. Bu plânı, babamın yardımıyla yapmıştım. Bugün öğretmen bize kuşbakışı plânların nasıl çizildiğini anlattı. İnsan kuş olsa, yeryüzüne yukarıdan, tepeden baksa etrafı nasıl görür? Bunu anlamak için bir kolaylık var. Yüksek bir yere çıkıp aşağıya bakarsın. Ben bizim mahalle mescidinin minaresine çıkıp aşağıya baktım. Minareden daha alçak olan evlerin yalnız kiremitleri görünüyor. Hem de dümdüz görünüyor. İşte bu kiremitleri öyle gördüğüm gibi çizdin mi, bu evlerin resmi değil, kuş bakısı plân oluyor. Sokaklar da öyle, şerit gibi görünüyor yukardan. İnsan bir evin, yahut bizim okulun üstünden bir uçakla aşağıya baksa, o evin, yahut okulun tepeden kuş bakışı plânını görmüş olur.

Böyle plânlara kabataslak plân deniyor. Bu plânı ölçülü yaparsak, yani, eşyaları ölçüp bu ölçüye göre çizersek buna kabataslak değil, sadece plân deniyor. Fakat bizim okulun plânını, okulun tam ölçülerini kâğıda geçirmenin imkânı var mı? O kadar büyük kâğıt olur mu? Böyle büyük şeylerin plânını küçük kâğıtlara geçmek için, ölçüleri aynı miktarda küçültüp kâğıda çizeriz. Meselâ, okulun plânını yapacağız. Okulun eni 20 metre, boyu 15 metre olsun. Bunu kâğıda geçirirken eni 20 santimetre, boyu onbeş santimetre olarak çizeriz. Böyle küçültmelerle meydana gelen rakamın da adı var. Buna plânın «ölçek» i deniyor. Ölçekten anlayan plâna baktı mı, enini, boyunu bir bakışta anlayıverir.

MEHMET DÖRT YÖNÜ NASIL ÖGRENDİ?

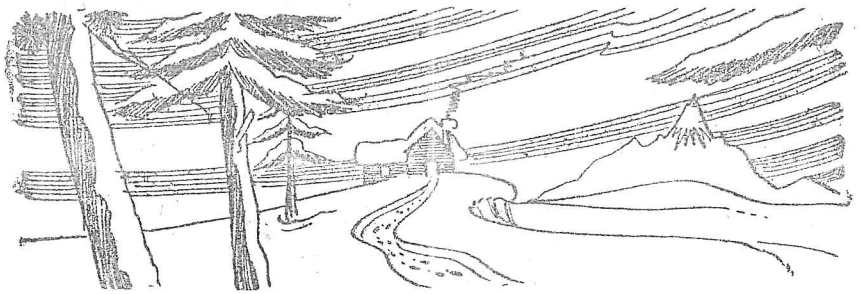

Bundan yıllarca önce memleketimizin bir çok yerleri düşmanın eline geçmişti. Kul, köle olarak yaşamağa razı olmıyan Türk halkı, düşmana karşı savaşıyordu. Türk halkının başında, ona yol gösteren, bu en büyük savaşına kumandanlık eden, Atatürk vardı.

Mehmet, on yaşında bir çobandı. Köyün davarlarını otlattığı, otlaklar, düşman içinde kalmıştı. Annesi çoktan ölmüştü. Babası, Mustafa Kemal'in ordusundaydı. Bu ordu düşmanı sıkıştırıyor, onu denize dökmek için hazırlıklarını yapıyordu.

Mehmet'in davarlarını otlattığı otlağın alt başından bir yol geçerdi. Bu bir şoseydi.

Bir sabah güneş doğarken Mehmet de kepeneğine sarılmış uyurken, köpeği karabaş acı acı ulumağa başladı. Mehmet şıçrıyarak uyandı. Acaba sürüye kurt mu girdi diye etrafına bakındı. Görünürde kurt filân yoktu. Davarları uyku sersemiydi. Mehmet, etrafına bakınırken, gözü alt baştaki soseye ilişti. Fakat ilk önce şosede olup bitenleri iyice göremedi. Çünkü güneş tam karşıdan doğuyor, ilkışıklarıyla Mehmet'in gözünü alıyordu. Fakat çok geçmeden çocuğun gözü alıştı. Şosenin üstünden kol kol top arabaları, tabur tabur asker geçiyordu. Mehmet, daha dikkatli bakınca bunların düşman askeri olduğunu anladı. De-

mek, düşman askerleri şosenin üstünde geçip bir yerlere gidiyorlardı.

Mehmet düşündü, bunu Mustafa Kemal'in ordusuna haber verebilirse çok iyi olacaktı. Bu ordunun öncüleri karşı dağların ardındaydı. Mehmet bir ay önce bu öncülerden keşife çıkan bir süvari koluyla karşılaşmıştı. Başlarındaki subay ona: «— Oğlum, demişti, sen bir Türk çocuğusun, her Türk gibi, istiklâl için elinden geleni yapacağından eminim. Eğer günün birinde senin davarını güttüğün yerlerde düşman askerlerine rastlarsan, gel bana haber ver!»

Mehmet işte bu sözleri hemen hatırladı. Köye dönüp sürüsünü ağıla kapattı. Karşı dağların yolunu tuttu. Ertesi sabah güneş doğarken de, Türk ordusuna bağlı bir bölüğe rastladı. Bu bölük, kendisine o sözleri söyliyen subayın bölüğü değildi. Fakat ne çıkar, bu da bir Türk bölüğüydü. Hemen subayın yanına çıktı. Gördüklerini teker teker anlattı. Şoseden geçen düşmanla, topçulardan ve taburlarından bahsetti. Subay sordu:

— Peki evlât, ama düşman kuvvetleri hangi yönden gelip, hangi yöne gidiyorlardı?

Mehmet, bu sorudan hiçbir şey anlamadı. Çünkü «yön» ün ne demek olduğunu bilmiyordu:

— Yöne falan aklım ermez, dedi, şosenin alt başından gelip üst başına doğru gidiyorlardı.

Subay güldü :

— Peki, dedi, güneşin doğduğu yana mı gidiyorlardı, yoksa battığı yana mı?

Mehmet düşündü, sonra cevap verdi:

— Ne o, yana, ne bu yana. Ben şoseye baktığım zaman, güneş doğuyordu. Tam karşıda, gözümün içine de giriyodu.

Subay ,

— Demek, sen tam doğuya dönmüşsün, yüzünü,

dedi. Peki, düşman askerleri ne tarafa gidiyorlardı?

Mehmet tekrar düşündü, sonra kesin olarak cevap verdi:

— Güneş benim tam gözümün içindeydi ya, düşman askerleri de sağıma doğru gidiyordu.

Subay:

— Anlaşıldı, dedi, demek ki güneye doğru gidiyorlarmış, âferin, oğlum. Bize bu haberi vermekle büyük bir iyilik ettin. Şimdi ben de sana ufak bir şey öğreteyim, ister misin?

Mehmet:

— İstemez miyim, dedi Öğret bakalım.

Subay, Mehmet'in yüzünü okşadı. Ona dört yönü öğretti:

— Evlâdım, insanın sağı, solu vardır. İşte bunun gibi dört yönü de vardır. Yüzünü güneşin doğduğu tarafa döndüğün zaman güneşin doğduğu yana,

doğu derler. Güneş her zaman dünyanın her yerinde doğudan doğar.

Mehmet sordu:

— Battığı tarafa ne derler?

— Battığı tarafa da Batı derler yavrum. Şimdi kuzey ile, güney kaldı. Güneşe yüzünü çevirdin, sol tarafına düşen kuzeydir, sağ tarafına düşen de güney

— Anladım, dedi. Demek ki dört yönümüz var: Doğu, batı, kuzey, güney.. Bir daha sefere düşmanın ne işler çevirdiğini haber vermeğe gelirsem böyle konuşurum.

Subay, Mehmet'i alnından öptü:

— Her Türk çocuğu senin gibi akıllıdır, dedi. Senin gibi yiğittir, yurtseverdir. Bunun için de Türk milleti hiçbir yabancıya hiçbir zaman kul, köle olmıyacaktır.

TÜRKÇE ÖDEVLERİ:

1 — Şu kelime anlamlarını sözlükten ara: Dikkat, bilgi, merak, saraj, anket.

2 — Şu kelimeleri cümlelerde kullan: Yağlıboya, kabataslak, mimare, kuşbakışı, meşçit

3 — Sen de evden okula giderken gördüklerini bir yazı ile anlat.

4 — İsim olan kelimelerin altlarını çiz.

7—EVİMİZ

Bizim ev şehrin merkezinde sayılır. Dört yol ağzındadır. Zaten sokağımızın adı da «Dörtyol». Evin önünden belediye otobüsleri geçer. Sokağımız geniştir. Evin numarası 16. Bizim eve mektup yazmak istersen mektubu da bana yazacaksan, zarfın üst köşesine benim adımı, onun altına: 16 numara, Dörtyol sokağı diye yazacaksın. Zarfın alt köşesine de bizim semti.. Sahi, semtimizin adını söylemeyi unuttum: Fatih.

Fatih diye yazacaksın, bunun altına bir çizgi çekip şehir diye yazmayı unutmıyacaksın. Tabii sende bizim şehrimizdeysen, mektubu bana bizim şehirden yolluyorsan böyle yaparsın. Yok, başka şehirden, başka köyden, kasabadan mektup göndereceksen o zaman şehir diye yazdığın yere bizim şehrin adını yazacaksın: İstanbul.

Bizim ev betondan yapılmıştır. İki katlıdır. Yenidir. Babam dört yıl önce yaptırdı. Alt katta bir taşlık, bir mutfak, bir 100 numara, bir yemek odası,

sofa, bir de oturma odası.. Yemek odasıyla mutfak birbirine bitişik. Oturma odasıyla öteki iki odanın arasında taşlık var. İkinci kata merdivenle çıkılıyor. İkinci katta üç oda, bir sofa var Odalardan biri annemle babamın yatak odası, biri ninemin odası, öbürü de benim odam.

Odamın pencereleri güneye bakıyor. Nine minkiler doğuya, annemin babamın oda pencereleri de kuzeye bakıyor. Ha söylemeyi unuttum, üst katta da bir yüz numara var, banyo odasında.

Söylediklerimden de anlamış olduğunuz gibi ailem dört nüfus: Babam, annem iki, ninem üç, bir de ben, dört.. Ayrıca dayım, amcam, halam, da var. Ama onlar başka evlerde oturuyorlar.

Babam çalışıp evin geçimini sağlıyor. Annem ev işleriyle uvraşıyor. Ben okuldan dönünce ona elimden geldiği kadar yardım ediyorum. Ninem de, çok yaşlı, ev işlerinin yorucu olmıyanlarıyla uğraşıyor.

Komşularımız çok iyi insanlar. Sağımızda Belediye memurlarından Bay Hasan'lar oturuyor. İki katlı ahşap bir evde, kiracı. Solumuzda manifaturacı Aygün'ler oturuyor. Onların da evleri ahşap, fakat üç katlı yeni de boyattılar. Komşularımızla gayet iyi geçiniyoruz. Büyükler büyüklerle, ben de çocuklarıyla arkadaşız. Zaten onlarla aynı okula gidiyoruz. Yalnız Aygün'lerin oğlu Selâmi benden bir sınıf yukarda dördöncüde.

Babamın babası, İstiklâl savaşında şehit düşmüş Bu şehit dedeme karşı evcek çok büyük bir sevgi ve saygı besliyoruz. Fotoğrafını babam büyüttürmüş, oturma odasında duvarda asılı. Çok yiğit bir insanmış. İstiklâl Savaşında cephelerde gösterdiği yararlıkları babam anlatır, ben de ailemin böyle bir kahraman yetiştirmiş olmasıyla övünürüm, ona lâyık bir torunu olmağa çalışırım.

ANNEN!

Sen bir avuç bebektin,
Kimdi süt veren sana?
Hastalandın , ölecektin,
Kim kanat gerdi sana?
Annen!

Senin minik başını
Avuçlarına alıp,
Gece uykusuz kalıp
Kucağında kim salladı
Ağladın seninle kim ağladı?
Annen!

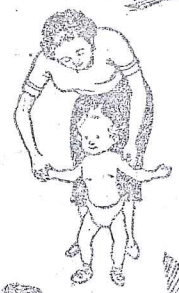

Sana ilk adımı attıran kimdir,
Konuşmayı kim öğretti sana bir bir
Annen!

Şimdi sen giderken okula,
Sefertasını kim hazırlar,
Kim bakar arkandan yola?
Sende en çok kimin hakkı var?
Kimdir seni en çok seven:
Annen!

İNSAN TOPLULUĞU

İnsanlar yeryüzünde hiçbir zaman, hiçbir yerde tek başına yaşamamıştır. İnsanlar her yerde, her zaman, küçük, büyük topluluklar halinde yaşamışlardır. Robenson Kruzoe diye bir hikâye vardır. Bilmem okudunuz mu? Okumıyanlara kısaca hikâyeyi anlatayım: Robenson Kruzoe adındaki bir ingiliz ıssız bir adaya düşer. Gemisi bu adanın dolaylarında batmış bir kendisi kurtulmuştur. Robenson bu adada yıllarca tek başına yaşar. Fakat burada yaşayabilmek için batan gemiden bazı âletler kurtarır, keser gibi çekiç gibi, çivi gibi işe yarayan bir çok şeyler... Demek oluyor ki, Robenson Kruzoe de ıssız adasında bir başına yaşamamış, başka insanların yapmış oldukları âletleri kullanmıştır. Yani, dolayısıyla da olsa başka insalardan yardım görmüştür.

AİLEDE İŞ BÖLÜMÜ :

En ufak, en küçük insan topluluğu evimizdir, ailemizdir. Bir evde oturan bir aile anadan, babadan, kardeşlerden meydana gelir. En kalabalık aile on, on beş kişi olur.

Evden daha büyük topluluklar vardır, meselâ bir

okulda 500 insan bulunabilir. Mahallemiz, bazan okuldan da kalabalıktır. Birçok mahalleler bir araya gelince şehir olur. Demek ki, şehirler çok kalabalık olabilir. Öyle şehirler vardır ki, orada milyonlarca insan yaşar. Köylere gelince, köyler bazan bir şehir mahallesi kadar bazan da birkaç mahalle büyüklüğündedir.

İnsanlar, hangi toplum içinde bulunurlarsa bulunsunlar, ister evde, ister köyde, ister şehirde, aralarında iş bölümü yaparlar. Meselâ evimizde, annemiz yemek pişirmek, bize bakmak işini üstüne almıştır. Ablamız evin temizliğini yapar, dikiş diker, annemize elinden geldiği kadar yardım eder. Babamız dışarda bir işte çalışır, evin ekmek parasını kazanır. Biz okulda okuruz, derslerimize çalışırız, küçük kardeşlerimiz oyun oynar. Bu iş bölümüne okulda da rastlarız. Çocuklardan bazıları temizliğe, bazıları kooperatife, bazıları da kitaplığa bakar.

Şehirdeki iş bölümünü de düşünün. Şehirde yaşıyan insanların kimi marangozdur, kimi demircidir, kimi fabrikada işçidir, kimi memurdur, kimi tüccardır, fırıncıdır. Sonra şehirlerle köyler arasında da iş bölümü vardır. Köyler, tarım işleriyle uğraşır, buğday, arpa, çavdar, pamuk, tütün ekerler. Yağ, süt, peynir çıkarırlar. Meyva yetiştirler. Bunları şehirlere ya kendileri götürüp satarlar, ya başkalariyle gönderirler. Şehirler ise endüstri malları çıkarırlar, yâni kumaş dokurlar, kundura, şapka yaparlar, demir ve çelik âletler, marangozluk eşyası işlerler.

Toplu halde yaşadığımız için birbirimize yardım etmek zorundayız.

TÜRKÇE ÖDEVLERİ

1 — Şu kelimelerin karşıtlarını yaz: Küçük, dar, uzun, sağlam, toplu, beyaz, çalışkan.

2 — Şu kelimelerin anlamlarını sözlükten ara: Alet, endüstri, semt.

3 — Şu kelimeleri cümlelerde kullan. Araç, toplum, işbölümü, tarım

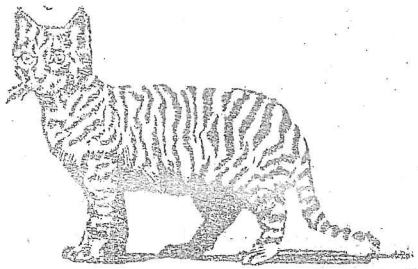

EV KEDİSİ:

Gözleri sarı sarı, eller yumuk yumuk.
Beyaz kürkü içinde keyif çatıyor Pamuk,
Sereserpe uzanmış sobanın kenarına,
Fareler kurban olsun tel tel bıyıklarına.

SOKAK KEDİSİ

Kış kıyamet, yağmur, çamur,
Dolaşır sokaklarda, yok gecesi, gündüzü...
Çöp tenekelerinde belki bir şeyler bulur,
Tekirin tırmık içinde yüzü gözü.

EVİN TARİHİ

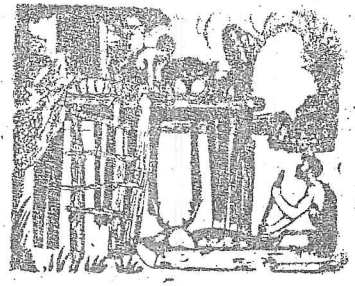

İlk insanlar mağaralarda, ağaç kovuklarında, ormanlarda yaşarlardı. Onların, önceleri, bizim gibi evleri yoktu. Yırtıcı hayvanlardan korunmak için ağaçların üstüne kulübeler yaptılar. Yahut göllerin içine kazıklar çakarak üstüne sazdan evler ördüler. Toplu yaşamanın daha kolay olduğunu anladılar. Toprağı ekmesini öğrendiler. Birçok hayvanları evcil

yaptılar. Birleşerek köyler, kasabalar, şehirler kurdular.

İnsanlar toplu yaşamaya başladıkça evleri daha güzel, daha tertipli oldu. Üç beş katlı yüksek evler yapmasını öğrendiler.. Bugün evi olmayan, hâlâ mağaralarda saz kulübelerde yaşayan insanlar var Fakat bizi soğuktan sıcaktan koruyan evlerimiz ne sazdan yapılmıştır, ne de mağaradır. Biz sağlam, ferah, aydınlık evlerde yaşarız.

EVİMİZİN YAPISI

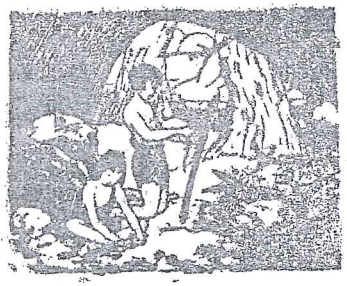

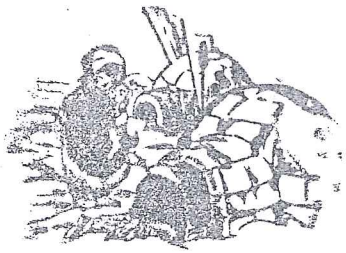

Dünyamızın her yerinde evlerin yapılışları başka başkadır. Büyük şehirlerde evler taştan. tuğladan ve betondan yapılır. Yeşil ormanların koynundaki orman evleri sadece ağaçtan, köy evleri kerpiçtendir. Sıcak diyarın evleri ise sazdan kulübelerdir. Eskimoların buzdan evlerde oturduğunu hiç duymuş muydunuz?

Büyük şehirlerdeki evleri gördünüz mü hiç? Kat. kat üstüne, ev yanyana ev, sıra sıra, dizi dizi binalar, altlarında mağazalar, birbirine bitişik dükkânlar.. Ne kadar çok, ne kadar sıktırlar. Bazı evler bir katlı bazıları çok katlıdır. Üstü kiremitle kapalı olanlar saç saz, toprak, tahta, beton veya muşamba ile örtülü olanlar da vardır.

Bir evin yapılışında ne kadar çeşitli usta çalışır hiç düşündünüz mü?

İKİNCİ BÖLÜM

BAYRAMLARIMIZ VE MİLLİ GÜNLERİMİZ

1 — Cumhuriyet Bayramı
2 — Atatürk'ün ölüm günü
3 — Artırma ve Yerli Malı Haftası
4 — 23 Nisan
5 — 19 Mayıs

CUMHURİYET BAYRAMI

CUMHURİYETİN İLANI:

Yıllardan, 1923 yılıydı. Günlerden, ekim ayının 28 inci günüydü. Ankara'da Meclis binasında bir salonda toplantı vardı. Bu toplantıda o zamanın büyükleri bir araya gelmişti. Büyük Millet Meclisine sunulacak yeni vekillerin listesini yapıyorlardı. Kimlerin, hangi vekâletlere getirileceği, devlet, millet için en iyin daha hayırlı olacağı konuşuluyordu... Vakit gecikmişti. Bu çok önemli işte, Türklerin en büyük kahramanı, en akıllısı Atatürk'ün de fikri alınacaktı. Kendisine haber gönderilerek dâvet olundu. Atatürk toplantıya geldi. Yapılan listeye göz gezdirdi. Doğru buldu. Fakat, «Bu listeye sokulanların da fikri alınmalı» dedi, bakalım kendileri omuzlarına yüklenen işleri kabul ediyorlar mı, etmiyorlar mı?» Atatürk'ün bu düşüncesini toplantıdakiler gayet uygun buldular. Listeye adları yazılmış olanlar dâvet edildi.. Bunlardan bazıları, kendilerine verilmek istenen ve killik vazifesini yapmayacaklarını söylediler. Bunun üzerine Atatürk, toplantırüyorsunuz ya» dedi, daha daki arkadaşlarına: «Göiyi düşünüp daha uygun bir liste yapmalısınız. Bunun için de listeye koymak istediğiniz insanlarla tanışmanız doğru olur.» Atatürk'ün bu fikri de uygun görüldü.

Atatürk, toplantıdan ayrıldığı zaman gece olmuştu Çankaya'ya gitmek üzere Meclis binasından çıkarken, koridorda, kendisini bekliyen iki generale rastladı. Onların Ankara'ya geldiklerini o gün gazetede okumuş, fakat kendileriyle henüz görüşmemişti. Onları, Çankaya'ya aksam yemeğine çağırdı. Başka generalleri o devrin büyüklerinden bazılarını da dâvet etmişti.

Atatürk Çankaya'ya gittiği zaman orada kendisini bekliyen bazı mebuslarla karşılaştı. Onları da yemeğe alıkoydu.

Yemek sırasında, sofrada hazır bulunanlara Atatürk, Türk halkına çok yararlı olacağını düşündüğü, en güzel düşüncelerinden birini açıkladı: «Arkadaşlar!!» dedi, «Yarın Cumhuriyeti ilân edeceğiz.»

Atatürk'ün sofrasında hazır bulunanlar onun bu fikrine hemen katıldılar. Bu düşünceyi çok doğru, çok uygun buldular. Sofradan hemen kalkıldı. Atatürk o andan başlıyarak Türk Cumhuriyetçilerinin Cumhuriyeti nasıl ilân edecekleri hakkında kısa bir program çizdi. Arkadaşlarına, bu programa göre ödevler verdi.

Memlekette hattâ Büyük Millet Meclisinin içinde Cumhuriyetin ilânını istemiyen bazı insanlar vardı. Bunların sayısı çok azdı. Türk milleti, ezici çoğunluğuyla Cumhuriyetin kurulmasından yanaydı. Atatürk bunu biliyordu.

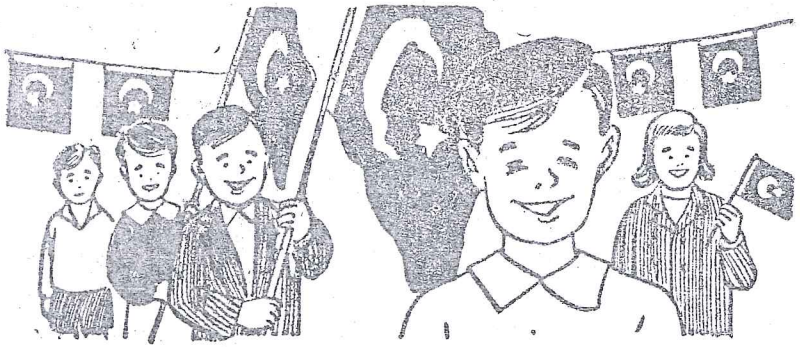

Ertesi gün, Büyük Millet Meclisinde geç vakitlere kadar tartışmalar oldu. Teşkilâtı Esasiye Kanununun en önemli maddelerinden biri olan «Türkiye devletinin hükûmet şekli Cumhuriyettir» maddesi bu tartışmalar sonunda kabul edildi. 1923 yılı 29 Ekim günü saat 20,30 da Cumhuriyet, top sesleriyle bütün dünyaya ilân edildi.

Böylelikle Türk Milleti ve Atatürk, Türk Milletinin iyiliğine yapılabilecek en büyük işlerden birini gerçekleştirmiş oldu.

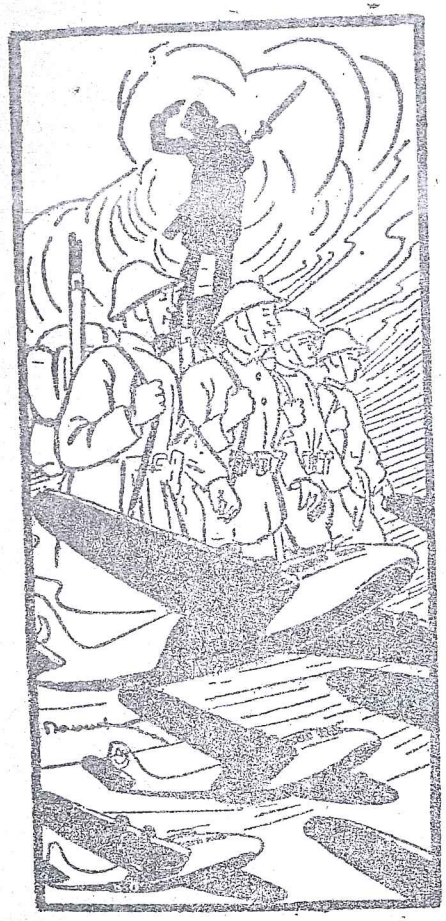

ŞİİR

CUMHURİYET ANITI ÖNÜNDE

Ey göklere uzanan taş,
Eğildi önünde her baş.
Dur, selâm ver, ey arkadaş,
Onun şanlı bir adı var.

Katarak dişi tırnağa,
Karşı koyduk haksızlığa
Şimşek olduk dağdan dağa,
Bizde kartal kanadı var.

Adı: «İstiklâl Savaşı»
Bu taş kurtuluşun taşı.
Hür olmak her şeyin başı.
Onda hayatın tadı var.

1 — «Katarak dişi tırnağa» ne demektir?

2 — Şair bu şiirde hayatın tadını bir yerde buluyor, herşeyin başı odur, diyor. Bu nedir?

ARAŞTIRMA SORULARI:

1 — Cumhuriyetin ilânını, okuduğun yazıya göre anlat.

2 — Cumhuiyetin ilân edildiği ayı ve günü yaz.

3 — Cumhuriyet bayramı kaç gündür ve Ekim ayının hangi günleridir? Bulunduğunuz yerdeki bayram hazırlığını anlat.

4 — Şu kelimelerden birer cümle yap: İlân — Cumhuriyet Bayramı — Mebus — Sevinç — Top sesi — Meclis.

5 — Cumhuriyet bize neler kazandırdı?

6 — Tören günü neler duyduğunu yaz.

2 — ATATÜRK'ÜN ÖLÜM GÜNÜ

ANNEMİN MASALI

Dedim ki: «Anneciğim
Atamı göreceğim
Gelde, ne olur göster.»

Dedi, «Peki bebeğim,
Biraz dur göstereyim,
Bana gözlüğümü ver,»

İple bağlı boynundan
Bir torbacık, koynundan,
Hemen çekip çıkardı.

Torbacıkta bir resim,
Bir tutam saçla isim
Altında tarih vardı.

Titreyerek sesini,
Bana hikâyesini,
Anllattı torbacığın:

«Tam yedi yıl önceydi
Ve korkunç bir geceydi,
Duydum kara haberi.

Elim başıma değdi,
Başımı öne eğdi,
Tutamla döndü geri.

Bilmem ki nasıl oldu,
Senin de gözün doldu,
Bu tutamı suladın?.

Masada duran resmi
Ve altındaki ismi
Öptün öptün, ağladın.

O, Ata'nın resmiydi,
Altında da ismiydi,
Islak saçımla sardım.

Bir torbacık dikerken
Ve ağzını büzerken
Onu koynuma koydum.

İşte o torba budur:
Saklı resim de O'dur.
Al, yine öp de ağla.

Her yıl bu masalı an,
Ben de öldüğüm zaman,
Bunu boynuma bağla.»?

ATATÜRK'ÜM

Beş yıl önce küçüktüm «1»
Sana diz çökemedim.
Ölüm ne bilmiyordum.
Gözyaşı dökemedim.

Adın bana ninniydi.
Uyurdum, uyanırdım.
Seni rüyamda görür,
Gözlerinden tanırdım.

Atam; gün günden üstün
Kalbim parçalanıyor,
Sen yoksun, yalnız kaldık
Yüreğim yanıyor.

Sağ olsaydın her bayram
Gene çınlardı sesin «2»
Nerdesin Atatürk'üm
Atatürk'üm nerdesin?

Sesim ulaşmaz ama
İçim yanıyor, inan,
Bir şeyler oluyorum
Seni andığım zaman!

AÇIKLAMA SORULARI:

1 — Bu şiir hangi yılda yazılmış. Okuyarak söyle.
2 — Atatürk nerede yatıyor?
3 — Ölümü üzerine bildiklerinizi yazınız.

(1) Bu manzume, Atatürk'ün ölümünün beşinci yıldönümünde yazılmıştır, (2) Atatürk Cumhuriyet Bayramında söylev verirdi.

ATATÜRK

Atatürk, Türk tarihi boyunca rastlanan kahramanların en büyüklerinden biridir, hattâ en büyüğüdür. Atatürk'ü büyük yapan nedir? Atatürk'ün büyüklüğü nedendir? Niçin ona en büyük Türk kahramanı, en büyük Türk insanı diyoruz? İşte, Hasanla Hüseyin ilkokul üçüncü sınıf öğrencilerinden iki Türk çocuğu, bu soruları cevaplandırmağa çalışıyorlardı. Hasan diyordu ki:

— Atatürk, Türk milletini yabancılara esir olmaktan kurtardığı için, bizi eğemenliğimize kavuşturduğu için büyüktür. Atatürk, birinci dünya savaşından yeni çıkan, bakımsız, silâhı elinden alınmış Türk milletinin başına geçti. Türk milleti, dünya savaşında yenilmesine rağmen, elinden silâhı alındığı halde, Türk vatanının en bereketli topraklarında düşman askerleri hüküm sürdüğü günlerde, yeniden şahlandı. Yurdunu düşman çizmesinden kurtulmak için dövüşmeğe başladı. Atatürk, ordunun, daha doğrusu Türk milletinin başına geçti. Türk milletinin kurtuluş savaşını akıl almaz bir başarıyla idare etti. Zafere ulaştı. Seni beni, bugünkü bütün Türk çocuklarını esir doğmaktan, eğemenliği çiğnemiş bir ülkede iki büklüm yaşamaktan kurtardı. İşte bu yüzden en büyük kahramanımızdır.

Hüseyin, Hasan'ın bu sözlerine can ve gönülden hak veriyordu. Fakat, diyordu, Atatürk'ün büyüklüğü yalnız bunda değildir. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı kahramanı olarak yaptığı iş, bir insanı değil, bin insanı tarihe en büyük insan olarak geçmeğe yeter. Doğru, Fakat Atatürk yalnız dış düşmanları ezmekle kalmadı. Yalnız bununla kalsaydı, başladığı büyük işi yarım kalmış sayılırdı. O, iç düşmanları da ezdi. Türk milletini içerideki düşmanlardan da kurtardı. Bu düşmanlar, artık iyice korkmuş, çürümüş ve Türk milletinin ilerlemesine engel olan padişahlarla onların adamlarıydı. Artık, padişahlığı yıkıp Türk milletini Cumhuriyete kavuşturdu. Türk milletinin ayaklarına içerden vurulan zincirleri de böylelikle kırdı. Türk milletini, yalnız dışarıda değil, içerde de eğemen bir millet haline getirdi. Cumhuriyet, bitmez, tükenmez bir ışık kaynağıdır. Bu ışık kaynağının aydınlığı, Türk milletini içerden kemiren ne varsa hepsini yok eder. Yurdun bugün her tarafından harıl harıl çalışan okullar, eğitim müesseseleri, bacaları tüten fabrikalar her gün bir yenisi açılan hastaneler, yapılan yollar hep

cumhuriyetin verimleridir. Atatürk Kurtuluş Savaşının zaferini, Cumhuriyeti ilân etmekle iki katlı yaptı. İşte Atatürk, bundan dolayı da kahramanlar kahramanı, büyükler büyüğüdür.

Atatürk'ün Selânikte doğduğu ev

Hasan'la Hüseyin'in konuşmalarını öğretmenleri duymuştu. Yanlarına yaklaştı:

—Aferin çocuklar, dedi. Atatürk'ü iyi anlamışsınız. Fakat biliyor musunuz Atatürk, bütün bu işleri nereden yapabildi? Çünkü, Atatürk, Türk milletine güveniyordu. Kendini bu güvendiği milletin bir parçası sayıyordu. Atatürk hiçbir vakit, en zor zamanlarda bile Türk milletinden ümidini kesmedi, ona güvendi, inandı Bundan dolayı Türk mileti de bu en hayırlı evlâdına güvendi, inandı, Onun açtığı kurtuluş bayrağı, millî eğemenlik bayrağı altında dövüştü. Cumhuriyet bayrağı altında yürüdü, ilerledi. Her Türk çocuğu, yurduna Atatürk kadar faydalı olmağa çalışmalıdır. Herkes Atatürk olamaz, Fakat onun gibi çalışmak, yurdunu ve milletini onun kadar sevmek, Türk milletine onun kadar güvenmek her Türkün ödevidir.

TÜRKÇE ÖDEVİ :

1 — Yurdu düşman çizmelerinden kurtarmak, deyiminden ne anlıyorsun? Açıkla

2 — Hüküm sürmek, idare etmek ne demektir? Sözlükte ara.

3 — Ülke, şahlandı, kelimelerini cümlelerde kullan

ALİ İLE VELİ

Ali ile Veli ikizdirler. Bir elmanın yarısı Ali, yarısı da Veli. Biçimleri, yüzleri birbirine o kadar benzerdi ki.

İkisi de ilkokul üçüncü sınıf öğrencisiydi. Anneleri, babaları, ikisine de bir örnek elbiseler, bir örnek ayakkabılar giydirdi. Ali ile Veli'yi birbirinden ayırtetmek çok zordu. O kadar ki, bazan öğretmenleri bile Ali'yi Veli'den, Veli'yi Aliden ayıramıyordu. Birbirlerine bir çok şeylerde böyle tıpa tıp benziyen bu iki çocuk, yalnız bir şeyde birbirinin taban tabana zıddıydı

Babaları, Ali'ye de Veli'ye de her gün yirmi beş kuruş verirdi. Ali bu yirmi beş kuruşun yirmi beşini de akşama kadar harcar, bitirirdi. Okul kapısının önündeki satıcılardan şeker, leblebiciden leblebi alır evden tıka - basa tok çıktığı halde simitçiden simit almadan geçmezdi.

Veli'ye gelince bir kumbarası vardı, yirmi beş ku-

ruşundan on kuruşunu hergün kumbaraya atardı, on beş kuruşunu da harcardı.

Ali müsrifti, Veli tutumluydu.

Bütün Türkiye'de, o yıl da Artırma ve Yerli Malı Haftası açılmıştı. Öğretmen sınıfta, bu haftanın önemini anlattı. Tutumlu olmanın, yerli malı kullanmanın bir yurtseverlik ödevi olduğunu söyledi. O akşam evlerinde Ali'yle Veli Ankara Radyosunda da bu haftaya dair bir konuşma dinlediler. Bu konuşma her Türkün yerli malı kullanması gerektiğini, çünkü böylelikle Türk fabrikalarının, tezgâhlarının, ürünlerinin gelişeceğini, bunlar gelişince de memlekette zenginliğin artacağını, işsizliğin, yolsuzluğun azalacağını açıkladı. Ertesi günü bütün dergilerde, gazetelerde hep Artırma ve Yerli Malı Haftasından bahsediliyordu. Tutumlu olmalıyız, deniliyordu. Fakat, gerek öğretmenin sözleri, gerek radyodaki konuşma, gerekse gazete ve dergilerin yazdıkları Ali'nin bir kulağından girip öbür kulağından çıkıyordu. O, babasından hergün aldığı yirmibeş kuruşları, abur cubura vermekte devam ediyordu. Veli ise on kuruşunu kumbarasına atmakta yalnız kendine değil, memleketine de hizmet ettiğini anladığı için büyük bir zevk duyuyordu.

Ali'yle Veli o yıl ilkokulu bitirecekler, ortaokula geçeceklerdi. Babaları hastalanmış, bu yüzden de işleri bozuk gitmişti. Artık Ali'yle Veliye gündelik veremiyordu. Hattâ kitap paralarını bile zor vereceğe benziyordu. Ali'yle Veli bunu anlamışlar. İkisi de babalarının haline çok üzülüyorlardı. Fakat Ali'nin elinden üzülmekten başka bir şey gelmediği halde, Veli iki yıldır biriktirdiği paraları gidip bankadan aldı. Bankada iki yıl içinde, günde onar kurustan yetmiş iki lira kadar para birikmişti. Veli gündeliklerinden yaptığı artırma ile şimdi yetmiş iki liraya sahip olmuştu. Biriktirdiği bu parayla hem kendisinin hem

de kardeşinin okul kitaplarını aldı. Böylelikle babasına bu zor durumunda yardım etti. Ali çok utanmıştı. Veli ona, «yanılmıyan insan yoktur» dedi. «İnsan yanılır. Sen de tutumlu olmamakla yanılmıştın. Bundan sonra tutumlu olursan mesele kalmaz!»

Bir müddet sonra babalarının işleri yine düzeldi. Ali'yle Veli'ye yine hergün, hem artık yirmi beş kuruş değil, elli kuruş gündelik vermeğe başladı.

Şimdi Ali'nin de Veli gibi bir kumbarası var. İki kardeş her gün kumbaralarına, bu elli kuruşun yirmi beşini atıyorlar.

TÜRKÇE ÖDEV:

SORULAR:

★ Yarım kalan Atasözlerini tamamla:

1 — Sakla samanı...
2 — Ak akçe...
3 — Damlıya damlıya...
4 — Bugünün işini...
5 — İşliyen demir...
6 — Ayağını yorganına...
7 — Yerli malı...
8 — Sık şık eden...
9 — İşten artmaz...

★ Aşağıdaki kelimelerin karşıtlarını yaz.

1 — Yerli malı =
2 — Tutumlu —
3 — Biriktirmek =
4 — Gündelik =
5 — Harcamak =

ARTIRMA HAFTASI MARŞI

Bağrın alev, gözün yaş
Olsa bile çekinme;
Sıraya gir arkadaş,
Kuytu yerlerde sinme!

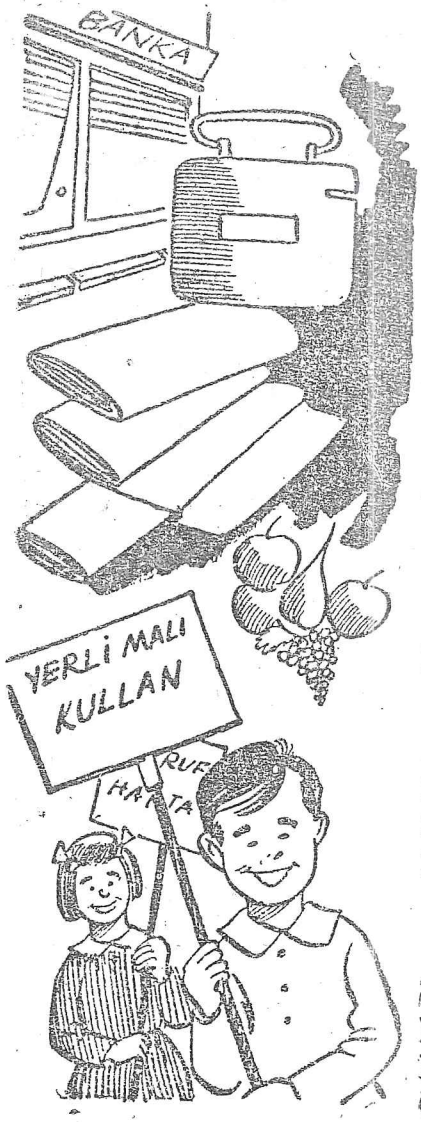

Yerli malı artacak
Yükselişin eşidir,
Göğsünü kabartacak
Yurdun yükselişidir.

Kalsan da dağ başında
Yüksek kayalardan aş,
Yurt malı savaşında
Geri kalma arkadaş!

Fabrikaya ver emek,
Bu çağ emek çağıdır.
Yurtta fabrika demek,
Bir hayat kaynağıdır.

Bugünden gör yarını,
Dünü düşün de çalış,
Harcama sen varını
Tutumluğa alış.

Bayrak ol, genç yaşında
Bulutlarla kucaklaş;
Bu tutum haftasında
Geri kalma arkadaş!

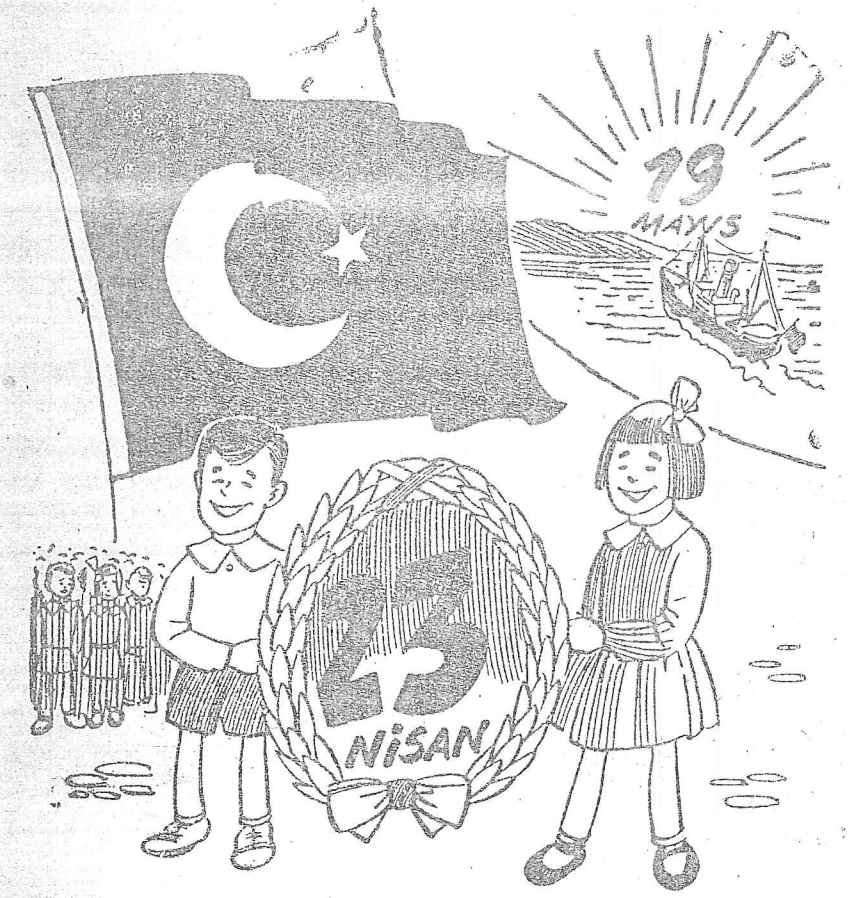

4 — 23 NİSAN

23 Nisan, milletin idareyi eline aldığı gündür. Yarının büyüğü ve yurdu yükseltecek olan Türk çocuğuna bugün bayram yapılmıştır.

Eskiden devleti bir insan, kendi keyfine göre idare ederdi. Onun her istediği, her dediği olurdu. Bu idareye keyfe bağlı idare denirdi. Oysa bugün yine kendisi kendi arasından seçtiği insanlarla idare ediliyor.

Bugüne ulaşabilmek için memleket harpten harbe girdi. 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak basan Ata-

türk ve arkadaşlarının yardımiyle yurdu kurtardılar. Halkın idaresini Ankara'da kurdulâr.

Büyük Millet Meclisi; halkın, kendi arasından seçtiği değerli insanların toplanıp vücuda getirdiği topluluktur. Burada toplanan, halkın seçtiği insanlara mebus denir. Yurdun her türlü işini birbirine danışarak bu mebuslar görürler. Bugün Reisicumhurumuzu bile bu meclis seçti. Reisicumhur da bir mebuştur. Onu da seçen halktır.

Eğer Büyük Millet Meclisi kurulmasaydı, 23 Nisan olmasaydı ve millet kendi kendini idare etmeseydi, mebusları seçmeseydi, bugün okuduğun okulları bulamıyacaktın, karanlık, pis, havasız binalarda fakalakara yatarak büyüyecek, okuyacaktın. Baban askere gidip dönmek bilmiyecek, yollarınız yapılmıyacak, taşıt işlemiyecek, açlığını düşünen olmıyacaktı.

Bizi bu güzel günlere ulaştıran günlerin başı 19 Mayıs 1919 dur. Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı gündür. Sonra 23 Nisan 1920 gelir. O gün Büyük Millet Meclisi kurulmuştur. Ve nihayet Cumhuriyet Bayramiyle tamamlanır.

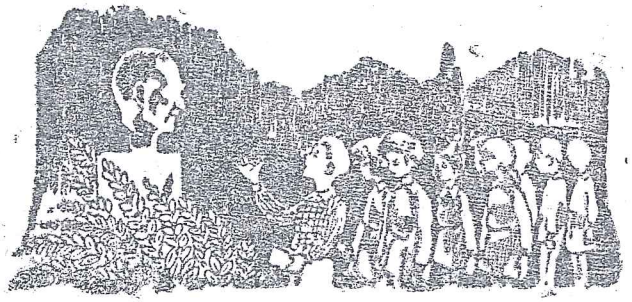

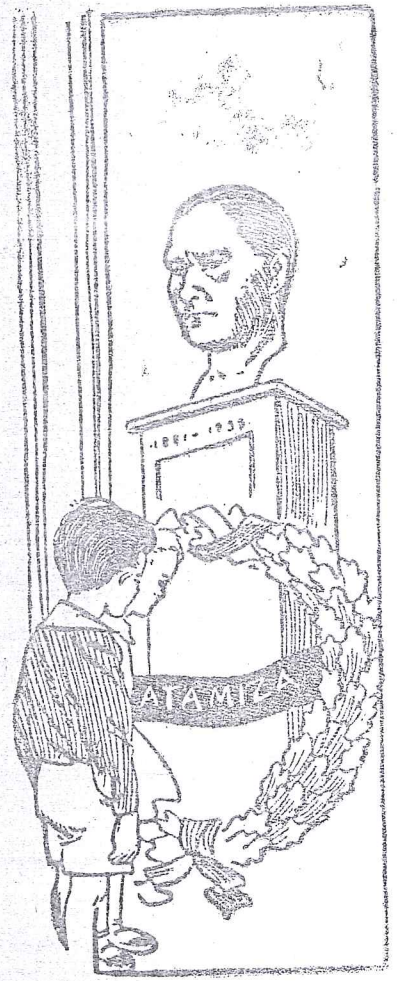

23 NİSAN

Bayram yapmaz olur mu?
Türk'üm diyen bir insan?
Dinle bak ne söylüyor,
Sana 23 Nisan:

«Karagünler içinde
Parlayan bir güneşim.
Meclise ben anayım,
Meclistir benim eşim.

Türküm, ne mutlu, diyen.
Bende buldu gururu.
1920 de
Ben saçtım yurda nuru.

Eski günleri öğren,
Değerimi bilirsin.
Benden önceyi tanı,
Önümde eğilirsin.

Ankara diyen ağız,
Meclisi tanır, inan,
Meclisin ardından da.
Doğar, 23 Nisan»

YILLAR KONUŞUYOR:

Bugünden 40 yaş küçüktüm. Adıma 1919 - 1920 deniyordu. Dünyada her memleket, rahat, yalnız Türkiye sıkıntı içindeydi. Benim 1920 yılımda Türkler'in yüzü güldü. Bu yılımın Nisan ayında varlıklarını tanıttılar ve birlik kurdular. Bu kurulan meclis «Büyük Millet Meclisi» adını aldı. Onun için ben 1920 olarak her Türk'ün dilindeyim. 1919 olmasaydı; 1920, 23 Nisan olmazdı. O olmasaydı Cumhuriyet olmazdı.

ANADOLU KONUŞUYOR:

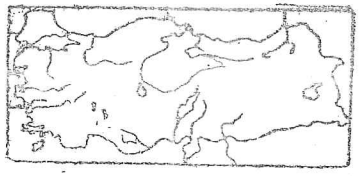

Ne vilâyetlerime, ne nahiyelerime, ne de köylerime bakan var. Yol yok. okul yok, hak yok, doğruluk yok, hiçbir şey yok. Bende barınan Türk evlâtları sınırlarda savaşıyor.

İstanbul yaşıyormuş. Memleketi idare edenler beni düşünmüyor. Sanki Türkiye İstanbul demekmiş. İşte bu hal Türk'ün kendi kendini idare edemediği, egemenliğini eline alamadığı günlerdir.

Ben varlığa, 1920, 23 Nisan'la kavuştum. Türkiye Büyük Millet Meclisi kuruluncaya kadar kan ağlıyordum.

TARİH KONUŞUYOR:

Sayfalarıma onurla ve gururla yazılan bir kelime var: Türk. Teker teker karıştırırsan her satırımda bir kahraman çıkar. Atillâ, Cengiz, Fatih Sultan Mehmet, Atatürk... Yıllar kanat taktı. 1920 ye gelinceye kadar bu şan dolu sayfaları acı satırlar karıştı. Türk eziliyordu, hem de ezenler yine kendi içindendi. Halk konuşuyor, fakat yazamıyordu. Sonuncu kahraman o sayfalarımı yırtmak için dört kalem kullandı: 19 Mayıs kalemi ile «biz varız, yurdu kurtaracağız, tarih, seni yeniden yazacağız» dedi. İkinci kalemle: «işte varlığımız» diye bana bir kelime işledi. Bu ke-

lime Türkiye Büyük Millet Meclisiydi. Bir de tarih. 23 Nisan 1920.

Üçüncü kalem, hepsinden daha büyüktü: CUMHURİYET diye bir kelime yazdı, altında: 1924, 29 Ekim. Dördüncü kalemle peşpeşe yazılan binlerce yenilik ve devrimler...

23 NİSAN KONUŞUYOR:

Hak ettiği egemenliği benim günümde kazanan milletin benim günümde bayramı olacak.

Beni böyle değerli yapan ve yaratan Türk milletine, Büyük Meclis kutlu olsun.

TÜRK MİLLETİ KONOŞUYOR:

23 Nisan, sen bize haksın, halkın elinde olduğunu halk içinden çıkan bir insanın, halkı en iyi idare edeceğini sağlıyan bir güneşsin! Biz, bu büyük adını, Türk çocuklarına armağan ediyoruz. Seni her yıl anacak, senin gününde bayram yapacak, eskiyi düşünerek senin ve Meclisin değerini öğrenecekler. 23 Nisan çocuklarımıza bayram olacak.

TÜRK ÇOCUĞU SÖYLÜYOR:

Seni tanıdım tarih, adım yapraklarında,
Acı şey dolaşamaz artık dudaklarında!
Ne hoş, ne mutlu günsün sen, ey 23 Nisan,
Türk genci, Türk çocuğu seni yaşatır, inan!
Anadolu, güzel yurt, şenlenmek sana haktır,
Her Türk'ün ilk amacı bağrında yaşamaktır!

ARAŞTIRMA SORULARI:

1 — «Taban tabana zıt» ne demektir, açıkla, örnekler ver.
2 — Ayırt etmek ne demektir? Bir cümlede kullan.
3 — Zıt, tezgâh, zevk kelimelerini sözlükte ara.
4 — İkiz sanır, gündelik, tutumlu, kelimelerini cümlelerde kullan.

★ Bulunduğun yerde 23 Nisan bayramı için yapılmakta olan hazırlıkları araştır. Yollarda ne gibi işler yapılıyor.

★ Sınıfça bir gurup seçin. Bulunduğunuz yerin en büyük idaresine başvurun. Bayram töreni programını isteyin, programı sınıfça inceleyin.

★ 23 Nisan bayramı ne demektir, bize neler anlatıyor, sor, düşün, yaz.

★ Bayram gününü bir başka yerdeki arkadaşına olduğu gibi yazacaksın, ona göre dikkat et, notlar al.

★ Büyük Millet Meclisinin açıldığı günü bilenden sor, neler olmuş, öğren. Öğrendiğini yaz, arkadaşlarına oku.

★ Eskiden mahalle okullarında çocuklar nasıl okurlardı? Sor, araştır, yaz.

5—19 MAYIS BAYRAMI

19 MAYIS 1919

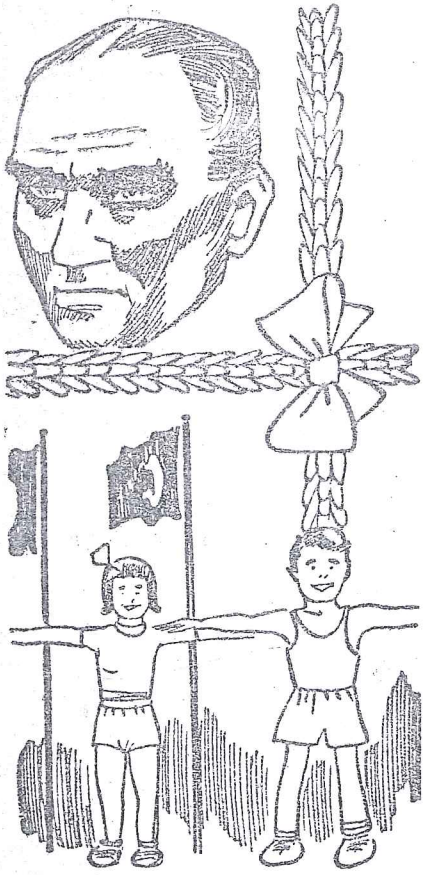

Samsun'da o gün doğdu
Türk'ün eşsiz güneşi,
Arasalar bulunmaz
Dünyada onun eşi.
Bütün yurt inliyordu,
Vatan gidiyor diye.
O sanki Türk yurduna
Gökten geldi hediye.
Samsun, Sivas demedi,
Bütün yurdu dolaştı.
Türk'ün bu öz evlâdı,
Vatanla kucaklaştı.
1919
Türk'ün temel taşıdır.
Ardından gelen savaş,
İstiklâl Savaşıdır.
Temiz Türk gençliğine
Armağan olsun diye
Bu büyük ve şanlı gün
Bırakıldı hediye.
Bugün 19 Mayıs
Gençlik ve spor günü.
19 Mayıs gördü:
Türk'lerin güldüğünü.

19 MAYIS:

19 Mayıs,, gençlik bayramıdır, bugün neler yapılır? Sor, araştır, yaz.

19 Mayıs ne demektir? Neden o gün bayram yapıyoruz?

Atatürk'ün Samsuna gelişi neden bayram havası oluyor da İstanbula Ankaraya veya başka bir yere gidişi bayram olmuyor? «Bu soruya vereceğin cevabı düşün, sıraya koy, sonra yaz.»

Bulunduğun yerde 19 Mayıs nerede, ne şekilde kutlanıyor? Diğer vilâyetlerde, kazalarda nasıl olduğunu arkadaşlarından mektupla sor.

19 Mayısla 23 Nisanı gelecek yıl hangi derste, hangi kitapta okuyacağız?

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YURDUMUZ VE TOPLUM HAYATI

1 — Şehrimiz, kasabamız, köyümüz.

2 — Şehir ve kasabamızın idaresi.

3 — Şehir ve kasabamızın yardım müesseseleri.

4 — Köyü ziyaret.

5 — Komşu kasaba ve şehirler.

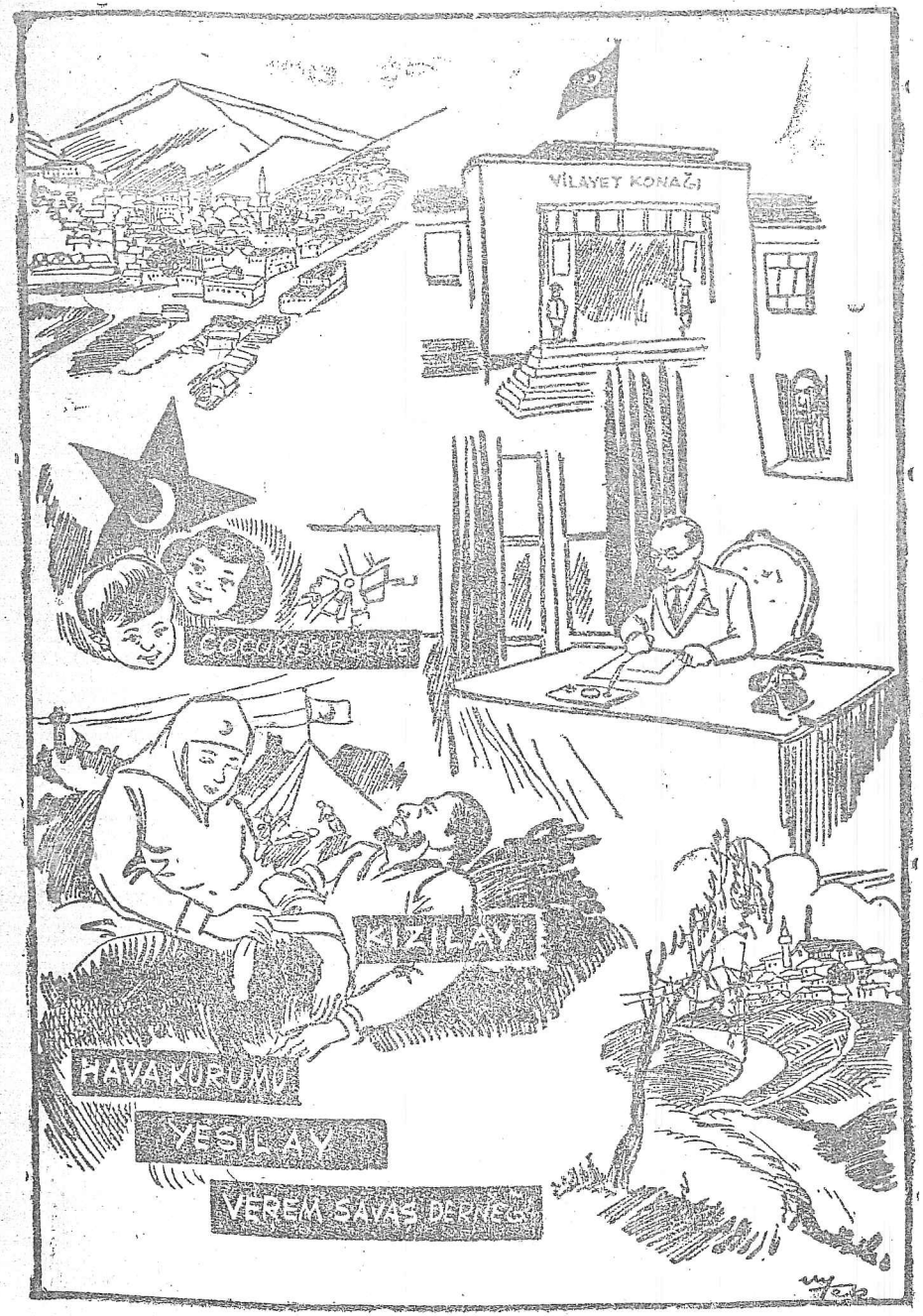

1 — ŞEHRİMİZ, KASABAMIZ, KÖYÜMÜZ

BENİM GÜZEL YURDUM :

Seni canımdan çok severim: Tepelerinde hiç kar eksilmeyen mor, ulu dağlarını; gürül gürül akan gümüş derelerini, yemyeşil ormanlarını çok severim. Bozkırların, çiçekli, meyva ağacı dolu bahçelerin var. Göllerin ayna gibi, denizlerin köpüklü, mor dalgalıdır. Hele yiğitlerin hiç tükenmez.

Sende olan her şey güzeldir. Çünkü sen benim vatanım, biricik yurdumsun. Senin her karış toprağında benim dedelerim yatıyor. Her avuç toprağında şehit yiğitlerin kanı var. Sen benim varlığımsın. Köylerin, kasabaların, şehirlerinle güzelsin. Nehirlerin, denizlerin, dağlarınla ulusun.

KÖYLER, KASABALAR, ŞEHİRLER

Dünyanın her tarafında köyler, kasabalar, şehirler vardır. Yeşil yamaçlara kurulmuş köyler vardır. Yanında gürül gürül dereler akar. Ovalar boyunca

uzanmış kasabalar vardır. Önünden düdük çala çala trenler geçer. Limanda gemiler, dinlenen şehirler vardır. Her saat başında istasyonda trenler girer, trenler çıkar.

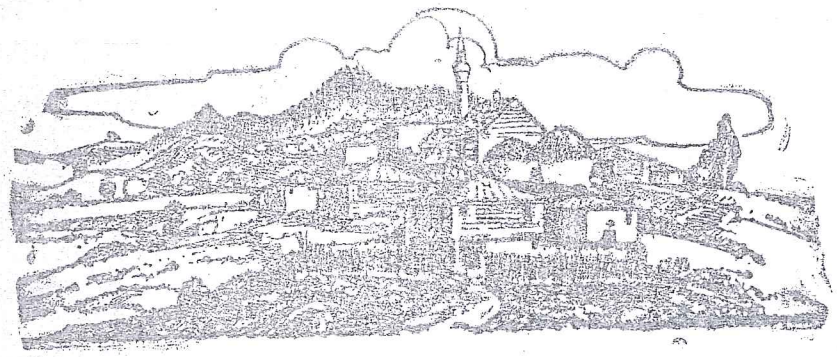

Bazı insanlar köylerde yaşar. Tarlalarda, ormanlarda, meyva bahçelerinde çalışırlar. Bazı insanlar, kasabalarda yaşar, sanatla uğraşırlar. Fakat şehirler öyle büyüktür ki, içlerinde çok ama çok insan yaşar.

Köyler bazan pek küçüktür. 30 - 40 ev bir araya gelir, köy olur. Köyde bütün insanlar birbirini tanır. Şehirlerde bu mümkün değildir. Şehirler öyle büyüktür ki, bir kaç kazayı, nahiyeyi içine alır. Fabrikaların dumanı gökleri kararır. Mavi göklere büyük binalar, minareler yükselir.

Lâmbalar, pırıl pırıl sokaklara ışık verir. Otomobiller, otöbüsler, tramvaylar, kamyonlar, caddelerde gürül gürül gidip gelirler.

Limanlarda durmadan vapurlar, motörler, kayıklar işler. Köprülerden, yaya kaldırımlardan, sokaklardan bir sel gibi insanlar gelip geçer. Durmak dinlenmek bilmezler. İşte bu bizim şehrimizdir.

2 — ŞEHİR VEYA KASABAMIZIN İDARESİ

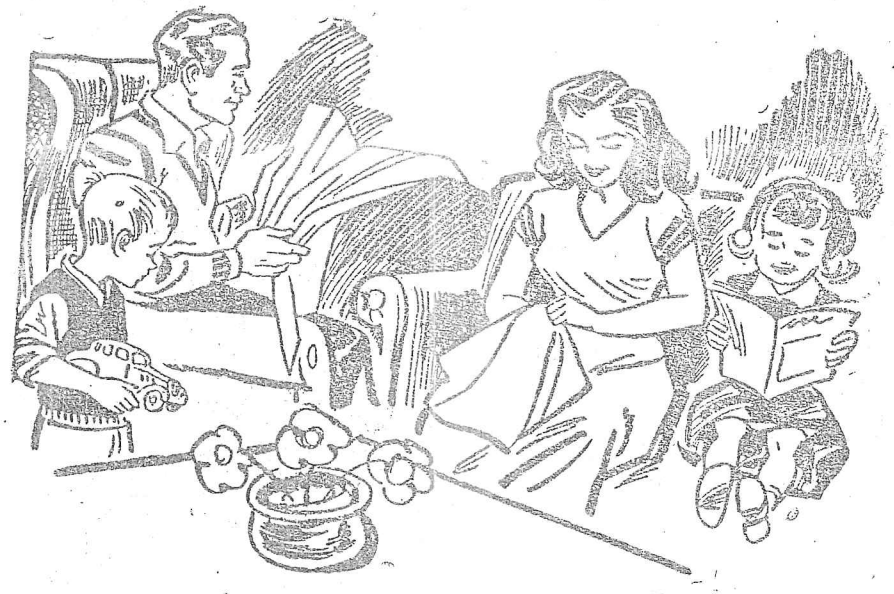

AİLEDE İŞLERİ KİM YÖNETİR?

Ayşe, akşam yemeğinden sonra okul ödevlerini hazırladı. Babası yanına geldi.

— Bu haftaki ünitemiz nedir bakalım? diye sordu.

Ayşe:

— Şehir ve kasabanın idaresi, dedi.

— Ünitemizi işlemeye başladınız mı?

— Evet. Önce en küçük topluluk olan ailenin nasıl yönetildiğini inceledik.

— Peki, ailede işleri kim yönetir?

— Ailede işleri baba yönetir. Baba ailenin başıdır. Babanın en yakın yardımcısı annedir. Çocuklar, babanın annenin, yap, dediklerini yapar, yapma dediklerini yapmazlar. Her ailede bir işbölümü vardır.

— Ayşe sen konuyu iyi kavramışsın. Söyle bakalım, aileden sonra gelen daha büyük topluluk hangisidir?

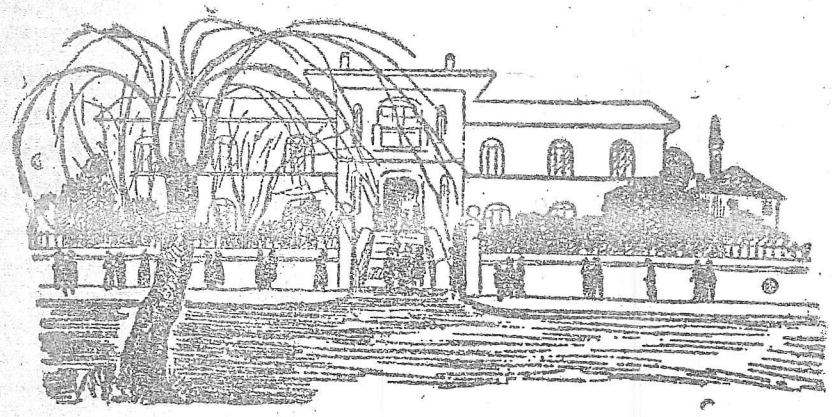

OKUL, AİLEDEN DAHA BÜYÜK BİR TOPLULUKTUR.

Ayşe, babasına hemen cevap verdi:

— Babacığım, okul aileden daha büyük bir topluluktur. Okul da evimiz gibidir. Okula bakan başöğretmendir.

— Okulunuzda, ailede olduğu gibi bir işbölümü var mıdır?

— Elbette babacığım. Biz çocuklar, öğretmenimizin verdiği ödevleri yaparız. Hademeler okulun temizliğini sağlarlar. Öğretmenimiz bizi yetiştirir. Başöğretmen de bütün işleri yönetir. Eğer topluluğu meydana getirenlerden birimiz, işlerimizi vaktinde yapamazsak, yahut yanlış yaparsak, bundan hepimiz zarar görürüz. İşbölümü olan yerde birlik, düzen var demektir.

Ayşe'nin bu bilgisinden babası çok memnun oldu.

HER KÖY BİR TOPLULUKTUR:

Bu defa Ayşe babasına sordu:

— Babacığım, köyün nasıl yönetildiğini bilmiyorum, bana anlatır mısın?

Babası:

— Köy bir topluluktur, diye söze başladı. Bu topluluğun başı muhtardır. Evimizde işleri nasıl babamız düşünür, yaptırırsa, köyün işlerini de muhtar yönetir. Köy oldukça büyük bir topluluktur. Bu toplulukta

da işbölümü vardır. Tarlayı süren babalar, onlara yardım eden delikanlılar, çocuklara bakan ablalar, hayvanları sağan anneler, hepsi işleri aralarında paylaşmışlardır. Muhtar bu işleri köy heyetine danışarak yapar. Köy heyetini köylü seçer, köyün öğretmeniyle köy korucusu muhtarın işlerine yardım ederler.

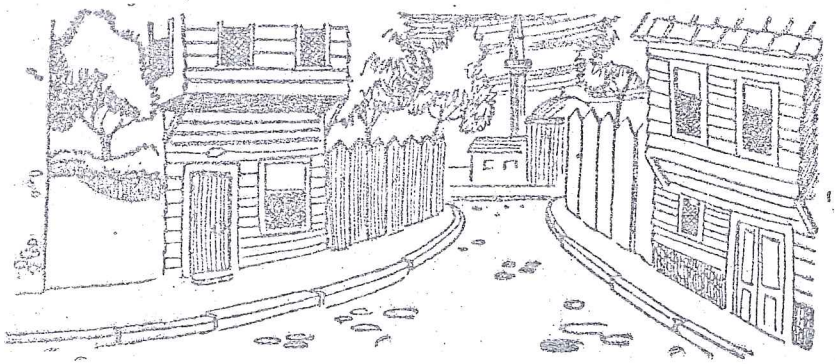

KASABA KÖYDEN DAHA BÜYÜKTÜR:

Ayşe'nin babasiyle yaptığı konuşmalar gittikçe genişledi. Onlar köyden konuşurken, söze anneleri de karıştı.

— Kasabayı hiç konuşmuyorsunuz, dedi. Ayşe:

— Evet babacağım, kasaba, köyden büyük bir topluluktur. Bazı kasabaları nahiye müdürleri, bazılarını da kaymakamlar yönetir. Köyler nahiyelere, nahiyeler de kaymakamlıklara bağlanıyor. Topluluk büyüdükçe işbölümü de artıyor.

Babası:

— Elbette, dedi. Kasaba köyden çok büyüktür. Köyü bir muhtarla onun arkadaşı yönetebilir, ama bir kasabayı, yalnız bir kişi yönetemez. Onun için kaymakamın polis, jandarma, bekçi gibi emniyet yardımcıları vardır. Maarif memuru, Tapu memuru, Mal müdürü, Ziraat memuru, Nüfus memuru, Hükûmet doktoru, Baytar da Kaymakamın yardımcısıdır.

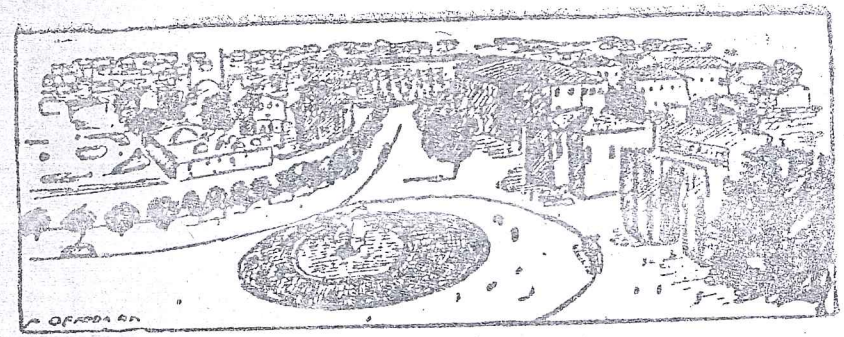

VİLAYET EN BÜYÜK TOPLULUKTUR:

Ayşenin babası, kasabadan sonra vilâyetlerin nasıl yönetildiklerini anlattı. Sözlerine şöyle başladı:

— Vilâyet, kasabadan daha büyük bir topluluktur. Şehir topluluğudur. Bu topluluğu vali yönetir. Köyler nahiyelere, nahiyeler kazalara, kazalar da vilâyetlere bağlıdırlar. O halde kaymakam, nahiye müdürü, muhtarlar bulundukları yerlerde, valinin yerini tutar. Vali yerine iş görürler. Valinin, vilâyetlerde birçok yardımcıları bulunur. Maarif Müdürü, Sağlık Müdürü, Defterdar, Emniyet Müdürü, Posta Telgraf Müdürü, Veteriner, Bayındırlık, Nüfus Müdürleri, jandarma Kumandanı, Belediye Reisi Valiye yardım eder. Bunlar arasında devamlı bir işbölümü vardır. Mahkemeler de suçlu ile suçsuzu birbirinden ayırır. Bu işlere de hâkim ile müddeiumumî bakar.

SORULAR :

1 — Ailede reis kimdir?
2 — Okulunuza kim bakar?
3 — Köyde işleri kim yönetir?
4 — Köy heyetini kim seçer?
5 — Nahiyeyi kim yönetir?
6 — Kaymakamın yardımcıları kimlerdir?
7 — İş bölümü nedir?

YURDUMUN İDARESİ

Önce kendini, yurdunu,
Sonrada dünyayı tanı.
Vilâyet, kaza, nahiye
Yöneten kim bu vatanı?

Belediye neler yapar,
Kaza, nahiyede kim var,
Bunlar nasıl çalışırlar?
İyice öğren dört yanı.

Yurdunu sev, çalış, güven
Öğren, kimdir yöneten,
Bu vatan bekliyor, senden
İyi bir yurttaş olmanı.

ŞEHİR VE KASABAMIZIN İDARESİ

Cici kardeşim:

Mektubun hem senden, hem Tarsus'tan tatlı haberler getirdi. Turfanda sebzeleriyle, güzel İstanbulda baharı ve yazı müjdeleyen Tarsus'u, ne güzel öğrettin? Bulunduğum yerden bilgi vermemi istiyorsun, anlatayım:

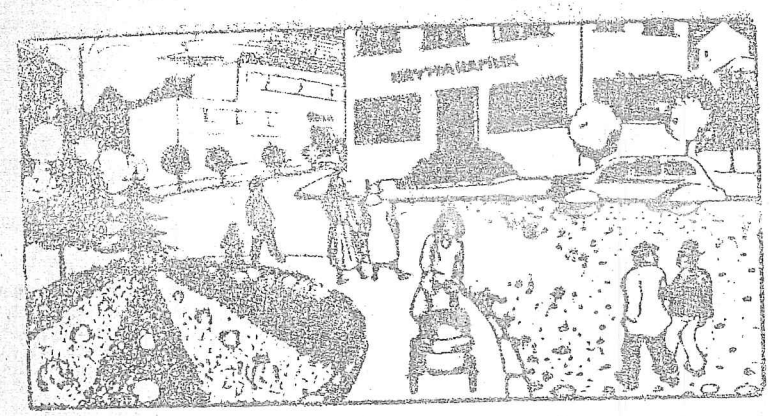

İstanbul'u tanımazsın. Amma ben sana onu ancak yüzyüze gelince anlatabilirim. Yahut sen buraya gelince öğrenirsin. Ben hazır öğretmen derste anlatmışken bizi idare edenleri anlatacağım. Okulumuz Fatih'te Evim de Fatih hükûmet konağında pek yakındır. Sizin Tarsus nasıl Mersin'e bağlı bir kaza ise, bizim Fatih de İstanbul vilâyetine bağlı bir kaza. Fatih ne bir köy ne de bir nahiye, Kazayı idare eden en büyük memur da Kaymakamdır, bunu bilirsin.

Evelki gün komşumuzun bir derdi vardı, evlerine hırsız girmiş. Hemen polise başvurdu. Mahallemizin fakir hastaları hükûmet doktoruna gitti. Caddemizin karanlığını gidersin diye kime söyliyelim dedik? Bize belediyeyi gösterdiler. Birinden bir şikâyetimiz olsa hemen polise, müddeiumumiyeye söyleriz. Yiyeceklerimizin temizliğini, satıcaların aldatmamasını bize sağlayan belediye, durmadan halkın iyiliği için çalışır. Bizimokul, kazanın Maarif memurluğunu da içinde bulunduran bir okuldur. Hükûmet konağına pek yakındır.

Sen de bir kazada oturuyorsun. Bunlar senin de bulunduğun yerde aynen var. Daha fazla mektubumu uzatmıyacağım. Sana iki resim yolluyorum. Gözlerinden öperim, canım kardeşim. Ayşe BARLAS

3 — ŞEHİR VE KASABAMIZIN İYİLİK KURUMLARI

BİLGİ ÖZÜ:

Sınıfımızın işbölümünü düşünün, sonra yardım kolunuzu hatırlayın.

Buralarda bir kişinin yapamıyacağı işi birlik olarak meydana getiriyorsunuz. Yahut yardıma muhtaç arkadaşlarınıza elbirliğiyle yardım ediyorsunuz. İşte vatandaşların her bakımdan yardımına koşmak üzere kurulan derneklere de İYİLİK KURUMLARI denir.

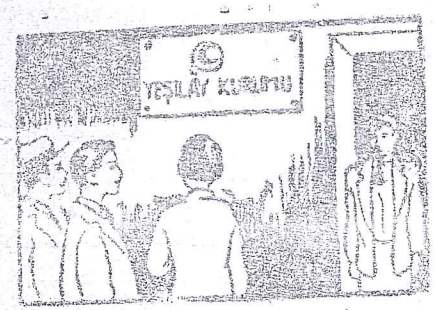

Türkiye'de bu kurumların belli başlıları şunlardır:

1 — Kızılay: Bir yerde sel, bir yer sarsıntısı veyahut büyük bir yangın duysanız, orada felâkete uğrayanların hemen yardımına koşan, toprağımızın korunması için yaralanan askerlere elini uzatan, fakir halka yiyecek, giyecek temin eden bu kurumdur.

2 — Çocuk Esirgeme Kurumu: Yurdun fakir çocuklarını koruyan, bakımıyla, onların yurda yararlı olmalarını sağlayan bir kurumdur.

3 Veremle Savaş Derneği: Vereme tutulanların kurtulmasını, tutulmıyanların da tutulmamasını sağlamaya çalışır.

4 — Türk Hava Kurumu: Yurdun korunmasını, yurda yararlı havacıların yetiştirilmesini ve uçaklarla kuvvetlenmesini sağlar.

5 — Yeşilay: İçkiye alışanları vazgeçirmek yoliyle onların sağlığına çalışan, gençleri de içkiye alışmaktan koruyan bir kurumdur.

6 — Hastanaler ve Dispanserler: Vatandaşların hastalıklarında para almaksızın onları acıdan kurtarmak için hükûmetçe, belediyelerce açılan iyilik kurumlarıdır.

İnsanların insanlığı sevmesini, birbirinden yardımı esirgememesini sağlıyan her iyilik kurumuna, senin de bir yardımın olmalıdır.

annesini çok se- di İbrahim her iyi, akıllı çocuk gibi
mıştı. Oğlunu yanına çağırdı, dedi ki:

VEREMLE SAVAŞ HAFTASI

İbrahim'in annesi hastalandı. Doktor verem, de-
iyi olacak. Onu sanatoryuma yatıracağız.

— Oğlum, kendini umutsuzluğa kaptırma. Annen çok üzgündü. Fakat kendini umutsuzluğa kaptırma-verdı. Hüngür hü... ağlamağa başladı. Babası da

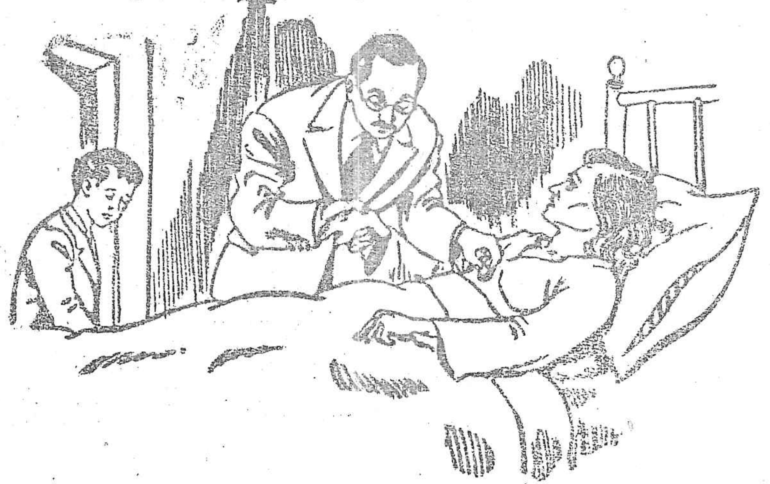

Babasının bu sözleri İbrahim'in kederli yüreğine biraz su serpti.

Ertesi günü okula gidip de öğretmeni sınıfta öğrencilere, bütün memlekette veremle savaş haftasının başladığını söyleyince içi daha da rahat etti. Öğretmen ayrıca dedi ki:

— Çocuklar, verem hastalığı ile her Türk savaşmağa borçludur.. Biz bu savaştan elbette galip çıkacağız. Verem hastalığı, bulasıcı bir hastalıktır. Bu hastalığı insana mikroplar bulaştırır. Onun yemek yediği kapları, çatalını, bıçağını, su içtiği bardağı ayırmalı, ayrı yıkamalı. Verem hastalığını yenmek için birçok ilâçlar bulunmuştur. Bu ilâçları almaya-

cak kadar fakir olanlara, Veremle Savaş Derneği, Kızılay gibi kurumlar, yardım etmektedir. Sağlık Bakanlığının açtığı verem hastaneleri, sanatoryumlar, bu gibi hastalıkları tedavi eder. Her Türk yurttaşının ödevlerinden biri de, veremle savaş derneklerine üye olmak, onlara yardım etmek, veremin bulaşıcı bir hastalık olduğunu, bundan korunmak çarelerini bilmiyen yurttaşlara anlatmaktır.

O akşam, İbrahim eve dönünce, annesi onu her zaman yaptığı gibi kucaklayıp öpmedi. Bu hal İbrahim'i üzdü. Fakat öğretmenin sözlerini hatırlayınca annesine hak verdi Annesi de ona:

— Oğlum, dedi, hastalıktan kurtuluncaya kadar seni öpemiyeceğim. Hattâ senin yanına sokulmıyacağım ki, hastalık sana geçmesin.

İbrahim'in annesine, evin en havalı bol ışık alan bir odasında yatak yapılmıştı. Verem hastalarının bol bol uyumaları dinlenmeleri yorulmamaları gündüzleri de uyuyordu. Ev işlerine bakmıyor, yorulmuyordu.

Veremle savaş haftası devam ettiği müddetçe İbrahim, bu savaşın en yiğit askerlerinden biri oldu. Veremle savas işine önem vermiyen arkadaşlarının gözünü açtı. Hatta bittikten sonra da savaşına devam etti.

İbrahim'in annesi birkaç gün sonra sanatoryuma yatırıldı. İbrahim, babasiyle birlikte, sanatoryuma, annesini ziyarete gitti. Burası gayet iyi havalı bir yerde kurulmus büyük bir hastaneydi. Kapıda karşılarına çıkan bir nöbetçi hemşire, 15 yaşından küçük olanların iceri girmelerinin yasak olduğunu nezaketle hatırlattı. Çaresiz İbrahim, bahçede kalmıştı. Babasından öğrendiğine göre, hastalar, gayet temiz odalarda, temiz karyolalarda yatıyorlar. Her gün doktor onları muayene ediyor, orada bir röntgen denilen fotoğraf makinesini andıran bir âletle ciğerlerinin,

boğazlarının resmini filme çekiyordu. Hastalar bol yemek yiyorlar, haftada bir ne kadar şişmanladıkları belli olsun diye tartıyorlardı. Sabah akşam dereceyle, ateşleri alınıyordu.

İbrahim, verem mikrobunun, akciğerimizde, gırtlağımızda, vücudumuzun beyin gibi, böbrek gibi daha nazik yerlerinde bile yuva kurabileceğini o gün öğrendi. Bu mikroplar, insan vücudu, başka bir hastalık, ya da bakımsızlık yüzünden zayıf düşünce, hemen insanın içinde hücuma geçer, ciğerini, beynini, gırtlağını, kemiğini yahut başka bir yerini, meselâ barsaklarını çürütmeğe başlarmış. Sonra bu hastalık bulaşıcı da olduğundan, insanlara birbirinden de bulaşırmış. Temizlik, iyi yemek, vaktinde yatıp kalkmak, verem'e karşı en önleyici çarelermiş.

Bütün bunları öğrenen İbrahim, eve çok ümitle döndü, çünkü annesinin iyileşeceğine güveni vardı.

Ertesi yıl, veremle savaş haftası açıldığı zaman, İbrahim'in annesi sanatoryumdan döneli iki ay olmuştu. Fakat İbrahim, annesi iyi oldu diye veremle savaşmaktan vazgeçmedi.

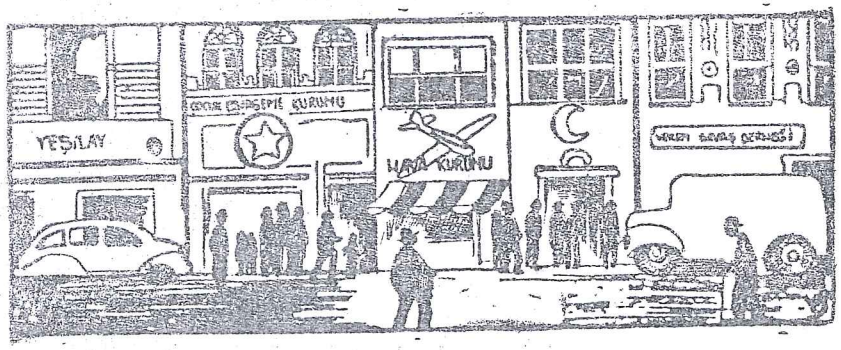

TÜRKÇE ÖDEVLERİ:

1 — Anlamını bilmediğin kelimelerin altlarını çiz.

2 — Savaş, zayıf, umutsuz, yiğit kelimelerinin karşıtlarını yaz.

3 — Niçin hasta oluruz? Yazı ile anlat.

SU BASKINI VE KIZILAY

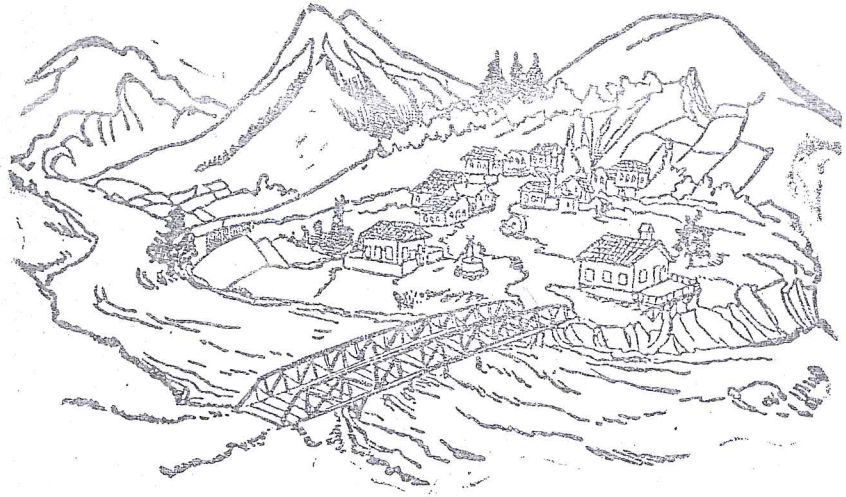

DEMİRİN KASABASI:

Ahmet Demir küçük bir kasabada yaşıyordu.

Annesi, babası anneannesi, bir de sekiz aylık kardeşiyle, iki katlı, üç odalı bir evde oturuyorlardı. Ahmet Demir, ilk okul üçüncü sınıf öğrencisiydi.

Ahmet'in kasabası bir dağın eteğindeydi. Kasabanın ortasından bir nehir geçiyordu. Dağ yüksekti. Nehir derindi, genişti. Dağda ormanlar, yuvlalar, bir de göl vardı. Nehrin kaynağı bu göldü. Kışın dağ karlarla örtülürdü, nehir donardı. Ahmet Demir'in evi kasabanın ortasından geçen nehrin kıyısındaydı.

Dağdaki ormanlarda ayılar, tilkiler, kurtlar, geyikler karacalar, tavşanlar vardı. Yaylada, yaz ayları, dolaylarda Yürükler, kocaman çadırlarını kurarlardı. Develerini, koyunlarını, keçilerini, atlarını otlatırlardı. Kış aylarında bu yayla karlarla örtülürdü.

İlkbaharda, dağın karları erdiği zaman gölün suyu çoğalır. kaynağı bu gölde olan nehir, kabarır-

dı. Kasabanın ortasından geçen nehir, ilkbaharda kabardığı zamanlarda taşmasın, kasabayı su basmasın diye, iki yanına setler yapılmış, fazla suları dolaylardaki tarlalara akıtmak için kanallar açılmıştı.

NEHİR TAŞIYOR:

Ahmet Demir'in babası o gece kaygılıydı. Ev halkı, Ahmet.in annesi, babası, anneannesi hep nehrin kabarmasından konuştular. Ahmet dinledi. Sekiz ay lık kızkardeşi beşiğinde mışıl mışıl uyuyordu.

Ertesi sabah, şafak vaktinde Ahmet Demir'in annesi onu telâşlı telâşlı uyandırdığı zaman, dışarıdan insan çığlıkları, korkunç su çağlıtıları geliyordu. Ahmet'in annesi:

«Çabuk giyin, Ahmet, nehir taştı. Evin alt katını su bastı!..» dedi.

Evin alt katındaki taşlık gerçekten de su içindeydi. Ahmet'in babası taşlıktaydı. Su, topuklarından yukarı doğru hızla yükselirken, o içerdeki eşyaları, yemek masasını, teldolabı, küpü yukarı kata çıkan mer

divenin basamaklarına taşıyordu. Ahmet'le annesi yardıma geldiler. Eşyaları yukarı taşımağa başladılar.

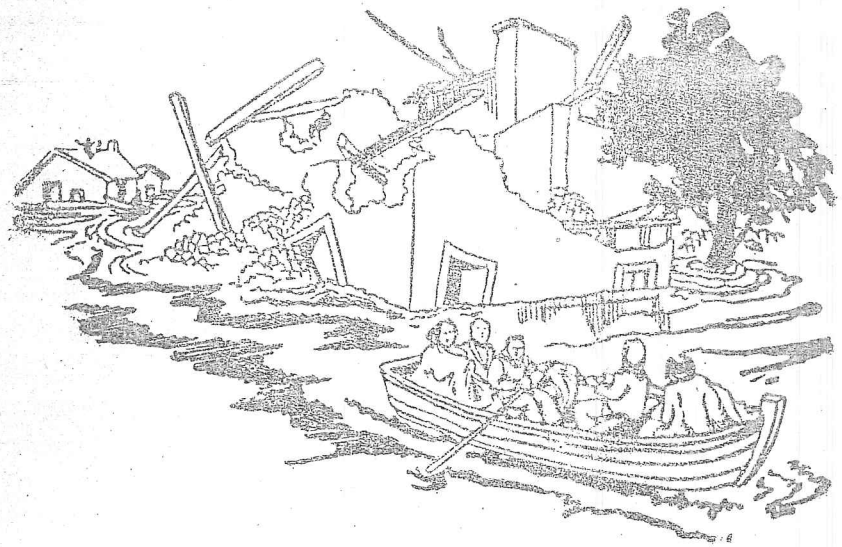

KIZILAYIN YARDIMI:

Sular öğleye doğru evlerin üst katlarına tırmanmağa başladı. Ahmet Demir'in babası artan tehlike karşısında evlerini bırakmağa karar verdi. Kasabadaki Kızılay Kurumu da çoktan harekete geçmişti. Durumu telgrafla Ankara'daki merkezine bildirmişti. Ankara'daki merkezinden, çadırlar. ilâçlar, yiyecek içecek, doktorlar, hastabakıcılar, yola çıkarılmıştı. Zaten Kızılay Kurumu, yalnız savaş sırasında yaralılara bakmakla yetinmez. Barış zamanlarında da, nerde halkın başına, su baskını, sel baskını, deprem, yangın gibi felâket gelse, hemen oraya imdada koşar.

Ahmet Demir'in babası, bütün ailevi bir sandala bindirdi. Coşkun, kudurgan bir sel hâlinde akan nehir sularında, kasabanın yüksek taraflarına erişmek

isteyen öbür sandallarla birlikte uğraşa çabalaya karşı kıyıya ulaştılar.

Evleri su altında kalanlar kederli olmakla beraber perişan değildiler. Çünkü, Kızılay, onları çadırlara yerleştirmişti, yaralananların, hastalananların, imdadına koşmuştu. Ahmet, babası, annesi, anneannesi ve sekiz aylık kız kardeşi de Kızılay'ın çadırlarından birine sığınmışlardı. Kızılay'ın dağıttığı sıcak çorbayı içiyorlardı. Onlar da, kasaba halkının bin lercesi gibi sağlıklarını belki de hayatlarını Kızılaya borçluydu.

Ertesi gün nehrin şuları inmeğe başladı. Suların yatağına çekilmesi bir hafta sürdü. Bu bir hafta için de Kızılay, su baskını felâketine uğrayanları korudu.

Evlerine döndüklerinin ertesi günü Ahmet Demir'in babası sekiz aylık bebekten başka, bütün ev halkını Kızılay'a üye yazdırdı.

ÇOCUK ESİRGEME KURUMU

Senin sıcak kucağın
Yoksulluğu giderir.
Her an tüten ocağın,
Yavrulara can verir.

KIZILAY
Savaş, deprem, felâket,
Acı, heyecan verir.
Kızılay hemen koşar,
Can verir, derman verir.

HAVA KURUMU:
Yardım kurumlarımız
Derdimizi giderir.
Çelik kanatlı kurum
Bize bir vatan verir.

TÜRKÇE ÖDEVLERİ:

1 — Kaygı, uğultu, çağıltı, yetindi, kelimelerini cümlede kullan.
2 — Felâket, hücum zaptetmek, imdat kelimelerini sözlükte ara.
3 — İnsan başına gelebilecek olan felâketler nelerdir?
4 — Başından geçen veya başkasından dinlediğin bir felâketi anlat
5 — Kızılayın daha ne gibi yardımları olur? Anlat.

4 - 5 — KASABAMIZ CİVARINDAKİ KÖYLERDEN BİRİNİN İNCELENMESİ VE KOMŞU KASABALAR

(Hayat Bilgisinin bu iki ünitesi çocuğun bulunduğu yere göre değişir. Bu üniteler için bilgi vermek zordur. Bir şiir ve okuma parçasından başka, bu üniteler hakkında bilgi toplamak sizin elinizdedir. Aşağıdaki soruların cevaplarını bulunduğunuz yere göre hazırlarsınız bu üniteleri tamamlamış olursunuz.)

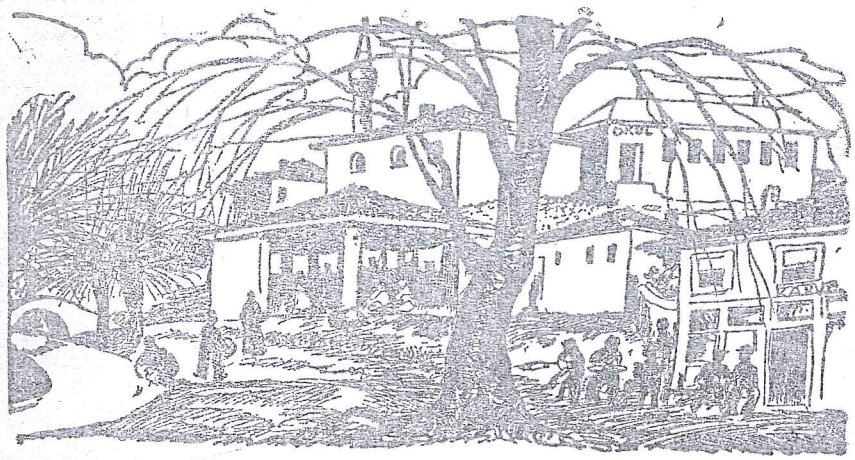

1 — Bulunduğunuz yerin en güzel ve en yakın köyü hangisidir? Bu köy ne ile, ne kadar zamanda gidilir?

2 — Köy yolunda karşılaşabileceğiniz insanlar..

3 — Bu köy yolunda ormana, dereye, göle rastlanır mı, hangi hayvanlar görülür? Geçtiğiniz yollarda önünüze dağ, tepe, yol kıvrımı gibi neler gelir.

4 — Gideceğiniz bu köyün sokaklarını anlatınız, köy ve köyün evleri uzaktan nasıl görünür, köyün okulu var mı? Bu okulla kendi okulunuzu karşılaştırınız.

5 — Bu, yakınınızdaki köyde en çok ne yetişir? Pazara bu köyden neler getirilir?

6 — Köyün kasabadan, kasabanın köyden aldığı şeyleri sayınız. Köylerin önemini, köy sevgisinin ne-

den çok değeri olduğunu, düşündüğünüze göre anlatınız. Köy yolunda başlıklı şiiri okuyup, ne demek itediğini söyleyiniz.»

— Bulunduğunuz yerin dolayındaki kasaba ve köyleri içine alacak kadar basit bir kroki yapınız.Bu krokiye köylerin, kasabaların isimlerini de yazınız.

8 — Bulunduğunuz yerden, dolaylarımızdaki kaza veya vilâyetlere neyle, hangi yollardan gidilir? Taşıtların gidiş, geliş günleri?

9 — Bulunduğunuz yerin yakınındaki kazalarla vilâyetin bulunduğunuz yerle alış - verişi nelerdir?

10 — Bulunduğunuz yerden geçen taşıma araçlarını sayınız ve herbirinin en yakın vilâyete kadar kaç kuruşa götürdüğünü öğreniniz.

! Bu soruları araştırken yeniden öğreneceğiniz ve bu soruların arasında bulunmayan bilgilerden soru lar yapınız. Bulunduğunuz yerle, en yakın vilâyeti tanıtacak bir mektup yazınız.

KÖY YOLUNDA

Tatlı kaval şeşini,
Gel, dinle köy yolunda.
Hayatın neşesini
Gel, dinle köy yolunda.

Derdini köy giderir
Çalışma tadı verir,
Doğru yolu gösterir,
Gel, yürü köy yolunda.

Yurdu yükseltmek gerek,
Boşa gitmez bu emek.
Başarmaktır istemek,
Gel, yürü köy yolunda.

Köylü Türk'ün sesidir.
«Yurdun efendisi» dir.
Köy, şehrin gözdesidir,
Gel, yürü köy yolunda.

Köyde dört mevsim bahar
Dördünde çalışmak var.
Budur en doğru karar:
Gel, yürü köy yolunda.

OKUL BİTTİ

— Dere, tepe bizi bekler,
Uçar sarı, kelebekler,
Koşup oyna, hakkın oyun,
Deniz hazır, gel de soyun.
— Senden hızlı ben koşarım
— O aklına çok şaşarım,
Seni fino bile geçer.
— Lâfla olmaz, gel de göster.
Güldeı, Altan yarışırlar,
Darıldılar, barıştılar.

KÖY YOLUNDA

Öğretmenimiz:

— Yarın Çardak köyüne gidiyoruz, okula erken gelin, dediği zaman çok sevindik. Hep birden:

— Yemeklerimizi de alalım mı? diye sorduk.

Öğretmenimiz:

— Elbette, dedi. Çünkü akşama kadar orada kalacağız.

Ertesi günü güç ettik. Sabahleyin erken bütün arkadaşlar yola çıktık. Ellerimizde yemek paketlerimiz, şarkı söyliyerek kasabamızdan açıldık.

Kırlar ne güzeldi. Her taraf yeşermişti. Köy yolu kıvrıla kıvrıla, büküle büküle, tarladan, çayırların arasından geçiyordu. Yolumuzun üstüne çıkan derelerden geçtik. Kaynaklarından buz gibi sular içtik. Tarlalarda çalışan çiftçilerle konuştuk. Yanımızdan geçen yolcuları selâmladık. Yolda kır çiçekleri topladık. Nihayet uzaktan Çardak köyü göründü.

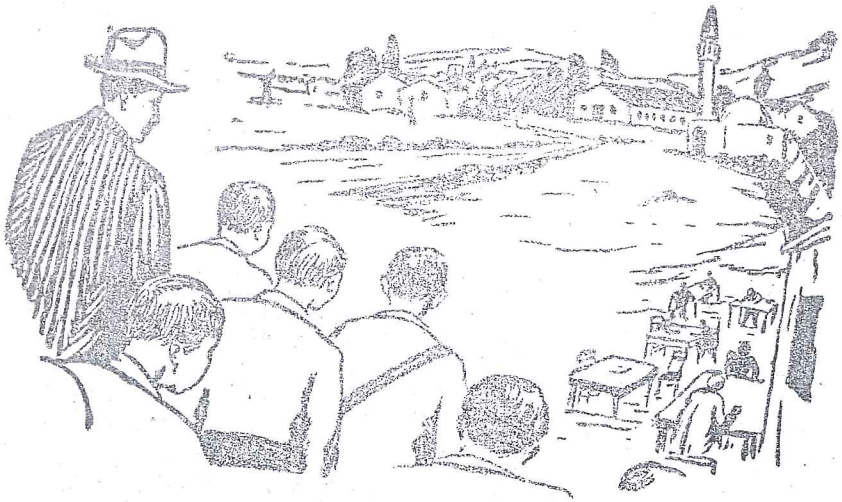

KÖY YAMACINDA

Çardak köyü bir tepenin yamacında, «Gökpınar»» deresinin kenarındadır. Öğretmenimiz bizi önce tepeye çıkardı. Tepeden köyün evleri, yolları, tarlaları görünüyordu. İşte tam doğuda köyün camii, onun yanında köy okulu. Gökpınar deresi, kıvrıla büküle yamaçtan ovaya doğru iniyor. Dere kenarında çamaşırlık görünüyor.

Batı kenarında bir yapının önünde kalabalık var. Orası da köy kahvesi ile köy bakkalı olacak. Biz kö

yü tepeden seyrederken yanımıza doğru gelenler oldu. Meğer gelenler köy okulunun öğrencileriymiş. Yamaçtan bize köylerini gösterdiler. Çayırı, koruluğu, köy meydanını, tarlaları, meyva bahçelerini, değirmeni, küçük köprüyü gösterdiler.

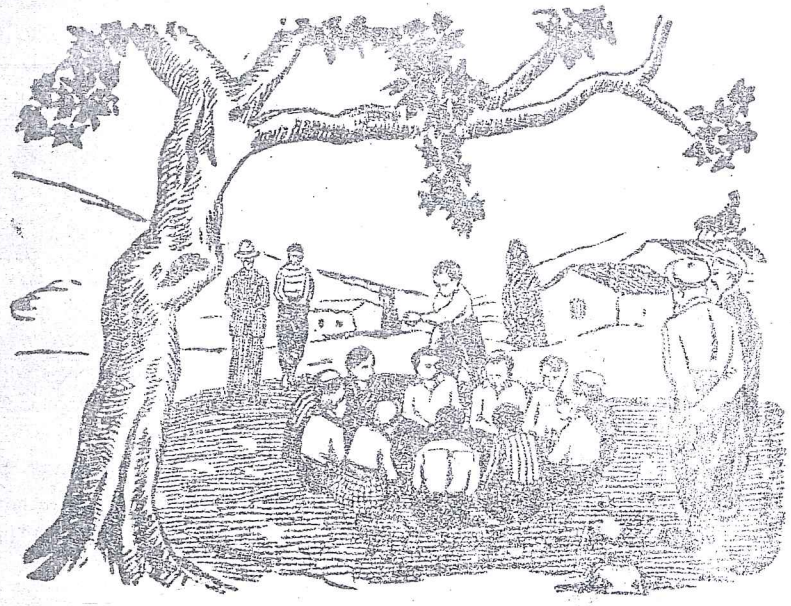

KÖYÜN İÇİNDE:

Yamaçtan köyün içine inince birçok köylüye rastladık. İşine giden, işinden dönen, çeşmede su doldıran, arabasına gübre yükleyen, bahçesinde odun yaran birçok köylüyle konuştuk. Hiç kimse boş değildi.

Çöplüklerde yem arıyan horozlar, tavuklar, geviş getirerek gölgede dinlenen öküzler, yük taşıyan eşekler, arada sırada önümüze çıkan çoban köpekleri her köşede görülüyordu. Köy okulundaki arkadaşlarımız bize köylerinin her tarafını gezdirdiler. Bizi köy çamaşırlığına, köy odasına, camiye, değirmene götürdüler. Köy meydanındaki geniş yalaklı çeşme çok hoşumuza gitti. Hiç durmadan gürül gürül akıyor-

du. Kasabamızdaki çeşmeler gibi musluğu yoktu. Çeşmenin önündeki büyük yalaktan da hayvanlar kana kana su içiyorlardı. Öğle yemeğimizi, bu çeşmenin yanındaki çınarın gölgesinde yedik.

KÖYDE YAPILAN İŞLER:

Yemekten sonra, çınarın gölgesinde hep birlikte oyunlar oynadık. Şarkılar, türküler söyledik. Köylü öğrenci arkadaşlarımız da bizim oyunlarımıza, şarkılarımıza, türkülerimize katıldılar. Sonra bize köyde yapılan işleri anlattılar.

Köyde dolaşırken gördük ki, bütün köy halkı, hiç durmadan çalışıyorlardı. Kadınlar «Yunak» ta çamaşır yıkıyorlardı. Bahçede inekleri sağıyor, tavukları yemliyor, yahut evlerinde bez dokuyor, yemek pişiriyorlardı. Erkeklerin bazıları tarlalarda çalışıyorlardı. Arabasını onaran, tarlasına gübre taşıyan, bahçesinde odun yaran, atını tımar eden köylüler de vardı.

Bizden küçük çocuklar da köy meydanında oyun oynamaktaydılar. Biz yaşta olanları okula gidiyordu.

Bizden daha büyük olan çocukların da annelerine, babalarına yardım ettiklerini öğrendik. Köy sanki bir arı kovanı gibiydi. Çalışmayan hiç kimseye rastlamadık. Arkadaşlarımız bizi köy odasına götürdüler. Köy odasında köyün muhtarı karşıladı, bize ayran içirdi, köyde yapılan işleri anlattı:

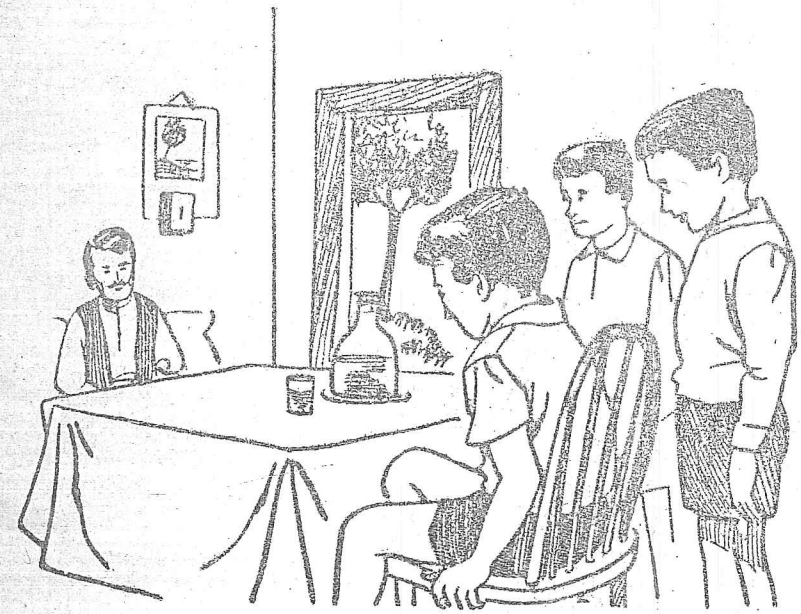

— Bu yıl havalar iyi gitti. Bahar erken geldi. Güzlük buğday ekemiyenler şimdi yazlık buğdaylarını ekiyorlar. Bostanlara sebzelerimizi dikiyoruz, bağlarımızı buduyoruz, vakit buldukça da köy yolunu onarıyoruz. Dedi.

Meğer köylünün ne çok işi varmış. Köy yollarını, köy çeşmesini, köy okulunu, köy odasını, köy çamaşırlığını kendileri yapmışlar.

Çardak köyü muhtarına misafirperverliği için çok teşekkür ettik. Vakit geçikmişti. Artık kasabaya dönmek zamanı gelmişti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEVSİMLER VE ETKİLERİ

1 — Okul bahçesinde tarım deneyleri ve hava gözlemleri.

2 — Yeni yıl.

3 — Çayır veya tarlada.

4 — Dere ve göl kenarında.

5 — Deniz kenarında.

6 — Ormanda.

1 — OKUL BAHÇESİNDE TARIM DENEYLERİ VE HAVA GÖZLEMESİ:

Öğretmen bizi bahçeye çıkardı. Hava güneşliydi. Günlerin uzaması, kısalması üzerinde konuştuktan sonra, güneşi, gölgeleri incelemeye koyulduk. Üç, dört arkadaş çubuk aldık. Yere diktik, çubuğun gölgesini çizdik. Günün belli zamanlarında bu gölgenin düşüş yolunu işaretliyecektik. Öğretmen:

— Size bir sey soracağım. Acaba rüzgârın esişine dikkat ettiniz mi? Simdi ne taraftan esiyor, dedi.

Durakladığımızı görünce:

— Ben size bazı kurallar, isimler, söyliyeceğim, siz de sehrimizin esen rüzgârlarını bunlara göre bulun. Türkiye'de esen rüzgârların başlıcaları şu isimlerle anılır:

LODOS : Sıcak yerlerden, Akdeniz'den, yâni güneyden gelir. Rüzgârlı havalarda rüzgâr, sizi üsütmezse, denizin dalgası da çok olursa bilin ki lodos esiyordur.

POYRAZ: Kuzey'den gelen rüzgârdır. Bu rüzgâr kuru ve soğuktur.

KARAYEL: En çok Karadeniz'de görülür. Kuzey batıdan gelir. Denizi en fazla dalgalandıran bu rüzgârdır.

Bu rüzgârların dışında, meselâ İzmir'in İMBAT adı verilen ünlü bir rüzgârı da vardır. İleriki sınıflarda coğrafya derslerinizde daha birçok rüzgâr isimleri duyacak, öğreneceksiniz.

Öğretmenin sözlerinden sonra şehrimizde en çok esen rüzgârlara isim takmaya başladık. Edirneden gelen Ayhan:

— Öğretmenim, Edirne'de kışın çok soğuk rüzgâr eserdi. Ben poyraz kelimesini daha orada duymuş tum, dedi.

Bundan sonra sözü sonbahara döktük. Şehrin çarşısı, pazarı, bağları, bahçeleri ve sokaklarıyla evlerimizdeki sonbaharın gelişini haber veren gözlemleri inceledik. Sıra okul bahçesinde tarım deneylerine gelmişti. İçimizde çiftçi ve bahçıvan çocukları vardı. Öğretmen en çok onları konuşturdu. Bize yetiştirilecek ürünlerin tohum ekme zamanını saydılar, döktüler. Bahçemizde bu ürünlerden yetiştirmeye karar verdik. Hazırlık yapmak üzere bahçeye çıktık. Bahçede bir de gözlem istasyonu kuracağız. Bütün yıl havaların gidişini bu gözlemle belirteceğiz.

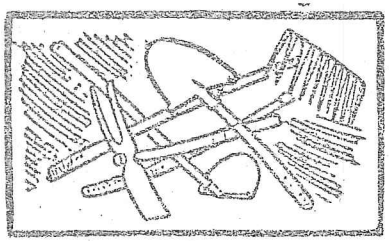

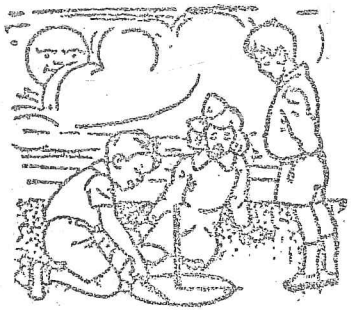

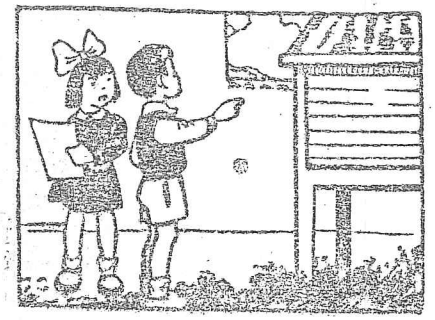

TARIM DENEYLERİ VE HAVA GÖZLEMLERİ

Bizler küçük bahçıvan
Elde çapa, kazma, bel,
Tohum eker, biçeriz,
Bahçıvanlık ne güzel!

*

Biz bahçıvan olmadan
Okul bahçesi yoktu,
Tarım deneyi geldi,
Onu biçime soktu.

*

Bir yandan da bahçede
Hava gözlemi kurduk,
Rüzgârı, sıcaklığı,
Grafikten okuduk.

SONBAHAR

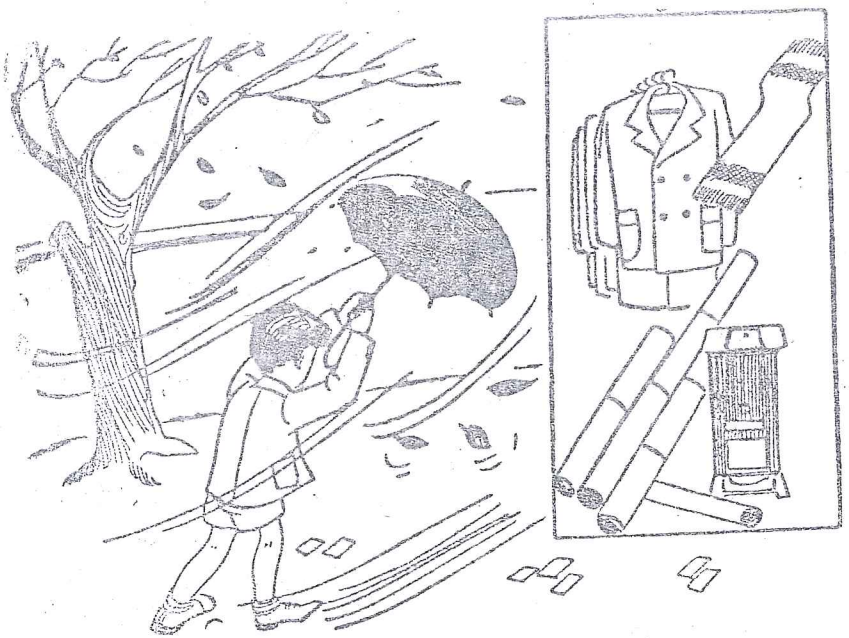

Uyandım. Her zaman hangi saatte uyanırsam, yine aynı saatte gözümü açtım. Pencereden dışarıya baktım: Güneş henüz doğuyordu. Kaç gündür, hattâ kaç haftadır böyle oluyor, ben uyandığım zaman güneş henüz doğuyordu. Oysa ki bir ay önce, iki ay önce uyandığım zaman, güneş çoktan doğmuş olurdu. Güneş geç doğmağa, güneşin doğuşu gittikçe gecikmeğe başladı. Günler kısalıyor. Demek ki sonbahar geldi, çattı.

Her sabah kalkar kalkmaz, pencereyi açar, önünde cimnastik hareketleri yapar, kollarımı, bacaklarımı işletir, ciğerlerime temiz sabah havasını doldururum. Bu sabah pencereyi açtım, açar açmaz da biraz ürperdim. Hava serindi, hem de epeyi serindi.

Cimnastiğimi yaptıktan sonra, giyinmeğe hazırlandım. Baktım ki annem bana, iskemlenin üstüne ince bir ten fanilâsı koymuş. Onu giydim. Gittim sandığımı açtım. Baktım ki annem sandıktaki yazlıklarımı kaldırmış, onların yerine, hafif hafif naftalinle kurutulmuş lâvanta çiçeği kokan yünlü çamaşırlarımı, elbiselerimi yerleştirmiş. Daha sıkı, daha kalın giyinmemiz gerekiyor. Kışlıklar, sandık odalarından çıkıp kullanılması kolay olsun diye, elbise dolaplarına, çamaşır sandıklarına girmeğe başlıyor. Demek ki sonbahar geldi, çattı.

Aşağıya indim. Babam, hem kahvaltı ediyor, hem de annemle konuşuyordu:

— Soba borularını temizlemek lâzım. Sonra kömürü, odunu da almalı, Benim şemsiyeyi de hemen tamir ettirmeliyiz.

Babamın sözlerini annem doğruladı. Soba borularının temizlettirilmeğe başlanması, odun, kömür tedariki, şemsiye... Demek ki yağmurlar mevsimi, büyük soğuklara, kışa önceden hazırlanma mevsimi: Sonbahar gelip çattı.

Okula gitmek için sokağa çıktım. Bizim sokağın bir yanı açıktır, boş arsadır. Bu arsada ağaçlar vardır. Yaz sıcaklarında gölgesi ne kadar serin olurdu. Baktım, artık yaprakları dökülmeğe başlamıştı. Dökülmiyen yapraklar da sararmıştı. Onlar da yakında dökülecek. Ağaçlar çırılçıplak kalacak, yaprak dökümü mevsimi başladı. Demek ki sonbahar geldi, çattı.

Okula geldim. Bahçemizdeki güller çoktan sararıp soldu, simdi kasımpatlar açmış. Okulumuzun çatısında kırlangıçlar yuva yapmıslardı. Baktım, yuva bomboş, kırlangıçlar sıcak memleketlere doğru ucup gitmişler. Ya karşı evin damındaki leylekler... Galiba onlar kırlangıçlardan önce gitmiş olacaklar.

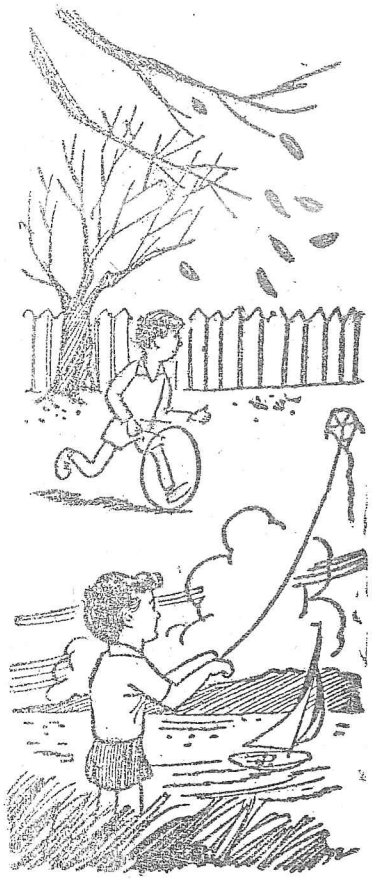

GÜZ

Rengi soldu otların
Yeşillikler azaldı.
Lâle, gül mevsiminden
Sarı yapraklar kaldı.

Açıldı leyleklerin
Yolculuğa kanadı.
İki güzel mevsimin
Kaldı kitapta adı.

Ne kaval, ne çıngırak,
Ne meleme, ne ses var,
Yaylâlar serinledi,
Gökler alçaldı sanki,

Bulutlandı mor dağlar.
Kalmadı bir güler yüz
Mevsim değişti artık,
Yurdu kucakladı güz.

TÜRKÇE ÖDEVLERİ:

1 — Ürperme, ten fanilası, tasdik, tedarik kelimelerini sözlükten ara
2 — Serin, yazlık haftalık kelimelerini cümlelerde kullan.
3 — Şu kelimelerin karşıtlarını bul: Hafif, kalın, sıkı, serin.

HAYAT BİLGİSİ SORULARI:

1 — Hangi ağaçlar yapraklarını dökmezler?
2 Sonbaharda hangi kuşlar göç eder?
3 — Sonbaharda neler giyeriz?
4 Sonbaharda ağaçlar nasıldır?
5 — Sonbaharda gökyüzü nasıldır?
6 — Kaç mevsim var? Say.
7 — Kaç yönümüz var? Say
8 — Sonbahar hangi aylardır?
9 — Kaç çeşit rüzgâr biliyorsun?

2 — YENİ YIL

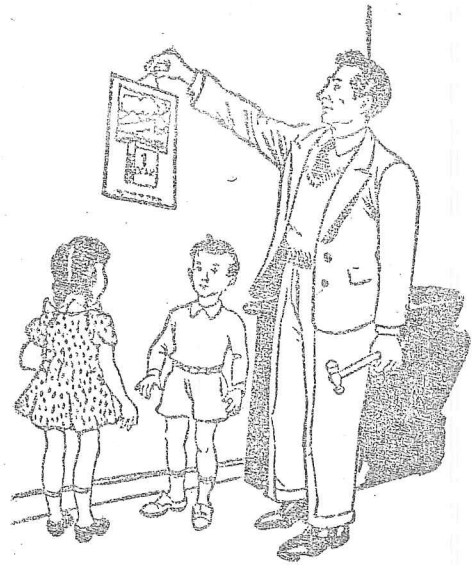

AYLAR VE MEVSİMLER:

Bir yıl 12 aydır. Aylar, 30, 31 gün sürer. Bir yılda yâni 12 ayda 365 gün vardır.

7 güne bir hafta denir. Eğer yılı, haftaya göre söylemek istersek, bir yıl 52 haftadır, deriz. Ağaçların çiçeklendiği, yeşerdiği zamana ilkbahar denir. Güneşin en çok ısıttığı, günlerin en uzun olduğu, meyvaların, kavun, karpuzun bulunduğu aylar, yazdır. Yeşilliklerin sarardığı, yaprakların döküldüğü, günlerin kısalmaya başladığı, bahar ve yazda görülenlerin ortalıktan çekildiği aylara sonbahar veya güz denir.

Soğuklar çoğalır, günler iyice kısalır, kar, fırtına buz başlar. Buna da kış denir.

Demek ki bir yılda dört çağ, zaman vardır. Her birine mevsim denir. Mevsimlerin adları: İlkbahar, yaz, güz, kış'tır. Her mevsim üç aydır. İlkbahar ayları:

Mart, nisan, mayıs'tır. Yaz: Haziran, temmuz, ağustos. Güz: Eylûl, ekim, kasım aylarıdır. Kış da: Aralık, ocak, bir de şubat.. Mevsimlere başlangıç olan ayların yirmi birinci günü mevsim başlangıçıdır. İlkbahar 21 martta, yaz, 21 haziranda, sonbahar, 21 eylûlde başlar. Tam üç ay sürer.

Geceyle gündüz, 23 eylûlde aynı uzunluktadır. Gecelerin en uzun, gündüzlerin en kısa olduğu gün 21 aralık'tır.

21 martta kıştan ilkbahara geçeriz. 21 Haziran yazın başladığı gündür.

Yılbaşı ocak ayıdır. Aylar şöyle sıralanır: Ocak, şubat, mart, nisan, mayıs, haziran, temmuz, ağustos, eylûl, ekim, kasım, aralık.

Her dört yılda bir defa sene 366 gün olur. Bu gün şubata eklenerek 29 sayılır. Ocak 31, şubat 28, mart 31, nisan 30, mayıs 31, haziran 30 temmuz 31, ağustos 31, eylûl 30, ekim 31, kasım 30, aralık 31 gündür.

İnsanların gününü, ayını, güneşin doğusunu, batışını bildiren araçlara takvim denir. Takvimler çeşitlidir. Duvar takvimi, haftalık, aylık takvim. Duvar takvimine dikkat edersek her yaprağın üzerinde şunları görürüz:

Hangi yılda, hangi aydayız. Ayın kaçıdır, günlerden nedir? Güneşin doğuş, batış zamanları... Öğle, ikindi vakitleri... Mevsimin özellikleri... Yaprağın arkasında fıkra, hikâye, ya da dört satırlık bir şiir...

SAAT VE KISIMLARI:

Hiç durmak bilmeden işler. Durduğu, dinlendiği zaman, onun ölümü demektir. İnsanlar onun hiç durmasına razı olmazlar.

Duvar saati, cep saati, masa saati, kol saati, asma saat gibi isimler alır. Kimisi büyüktür, kimisi küçük. Ama hepsinde de aynı şeyler vardır. Yuvarlak bir

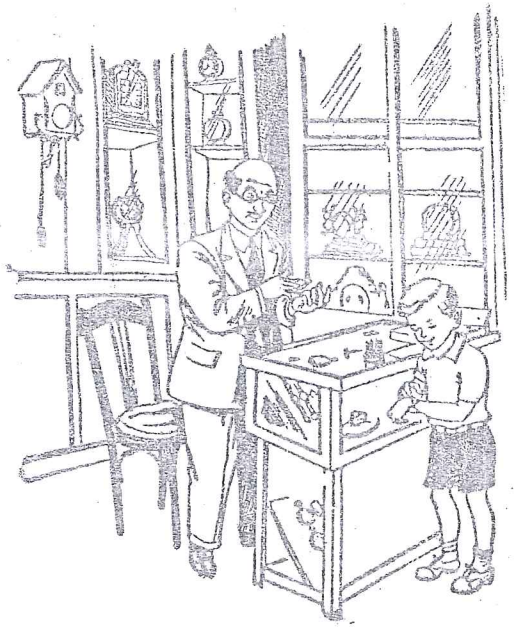

yüz. Bu yüzün üzerinde sayılar, birden onikiye kadar... Her sayının arasında ince çizgiler çekilmiştir. Tam ortaya tutturulmuş iki ince kol. Bunlara ibre denir.

Sayılara uzanan, öbüründen daha kısa ibrenin adı, akreptir. Bu, saatin kaç olduğunu gösterir. Çizgilerin herbiri bir dakikadır. Bu küçük ibre saatin üzerindeki 12 ye kadar olan sayıların üzerinde iki defa dönünce tam bir gün olur. Bir gün, yirmi dört saattir. Bazı saatlerin ortasında ve alt yanında küçük bir yuvarlak üzerinde çizgiler, 60 a kadar onar onar yazılı sayılar, bir de küçük bir ibre bulunur. Bunlar saniyeyi gösterir.

Bir saat 60 eşit parçaya ayrılmıştır. Herbirinin adı dakikadır. Bir dakika da 60 eşit parçaya bölünmüştür, herbirine saniye denmiştir.

Demek ki, bir gün 24 saattir. Bir saat 60 dakikadır. Bir dakika 60 saniyedir. Bir gün 1440 dakika demektir. Bir saat de 360 saniye olur.

DÖRT MEVSİM

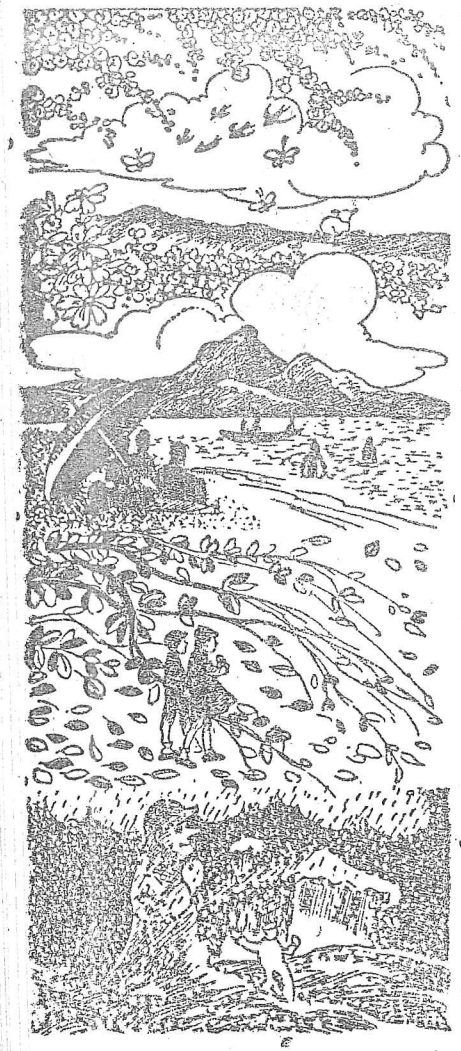

Dört mevsimi birer birer sayalım gel,
İlkbahar, yaz sonbahar, kış.
Dört mevsimin dördü de güzel.

İnsanoğlu dördünden de faydalanmış,
İlk ılıktır İlkbahar.
Yazın sıcaklar bastırır.
Serinler sonbaharda havalar
Kışın ortalığı kar bastırır.

Gündüzler uzamağa başlar ilkbaharda.
Yazın bu uzunluk son kertesini bulur,
Sonbaharda geceler uzamağa başlar da
Kışın gündüzler kısa, geceler uzun olur
İlkbaharda su yürür ağaçlara, yaprak
lar açılır,
Yazın, yemyeşil bir cennet olur ağaçlar,
Sonbaharda yapraklar düşer, saçılır.

Kışın çırıl çıplak kalır ağaçlar.
İlkbahar yemişleri: Kiraz, çilek, erik,
Yaz yemişleri: Kavun, karpuz, şeftali,
kayısı, incir.
Sonbaharda doyum olmaz üzümlerin
çeşidine,
Kışın, ayva, elma, kestane, kuru yemiş-
ler yenir.
İlkbahar sebzeleri: Bakla, bezelye,
kabak
Yazın zor olur patlıcana, fasulyeye
doymak
Şükür ki, bunları sonbaharda bile yeriz.
Kışın: Lâhana, havuç, pırasa, kereviz,

Dört mevsimi birer birer sayalım gel:
İlkbahar, yaz, sonbahar, kış.
Dört mevsimin dördü de güzel.
İnsanoğlu dördünden de faydalanmış.

AYŞE'NİN RÜYASI

Ayşe, on yaşında bir kız çocuğudur. İlkokul öğrencisidir. Ayşe bir rüya gördü.

Rüyasında Ayşenin karşısına dört kişi çıktı, bu dört kişiden birincisi bir genç kızdı. Sırma saçları topuklarını dövüyordu. Açık yeşil bir entari giymişti. Kucağında çiçekler vardı: Badem, erik, kayısı, şeftali, zerdali, kiraz, vişne ağaçlarının çiçekleri, menekşeler... Genç kız şunları söyledi:

— Tazeyim, güler yüzlüyüm, ne sıcağım, ne soğuk, ılığım. Ben çiçeklenme mevsimiyim. Yemiş ağaçlarını çiçeklendirmezsem, o ağaçlar, yemiş vermez. Tarlalarda ekini yeşillendirmezsem, buğdaylar, çavdarlar, başaklanıp tane vermez. Çayırlarda körpe otlarını döşemezsem, koyunlar, kuzular yiyecek bulamaz. Suları ısıtmasam buzlar çözülmez. Ben olmasam, sen Ayşe acından ölürsün. Benden güzel mevsim var mı?

Açık yeşil entarili kız bunları söyledikten sonra, Ayşe'ye ve öteki üç arkadaşına kibirli kibirli baktı, sustu.

İlkbaharın öteki üç arkadaşlarından biri, etine dolgun, al yanaklı, kırmızı saçlı bir genç kadındı, güldü. Gülerken inci gibi bembeyaz dişleri parıldadı. Kolunda bir sepet vardı. Sepette çeşit çeşit yemişler, sebzeler, buğday, yulaf, çavdar başakları.. Genç kadın:

— Ben yaz'ım, dedi. Olgunum, güçlü kuvvetliyim.. Gündüzlerim uzundur, gecelerim kısa, Ben sıcağım, ama sıcaklığım olmasa ne yemişler kızarıp olgunlaşabilir, ne sebzeler yenebilecek hale gelir, ne de buğdaylar büyür. Güneş, hiçbir mevsimde benim güneşim kadar olgunlaştırıcı yaratıcı değildir. Ben, olmasam, suları, denizleri iyice ısıtmasam, çocuklar yıkanmak için denize bile giremez. Ben olmasam, sen Ayşe, acından ölürsün, benden güzel mevsim var mı?

İlkbaharla yazın iki arkadaşından biri; kocaman elâ gözlü, dolgun yüzlü, orta yaşlı bir kadın, hafifçe gülümsedi, Sepetinde yaz yemişlerinden bazıları vardı, fakat sol elinde kehribar gibi sarı, bal gibi de tatlı olduğu belli bir salkım üzüm parlıyordu.

Elâ gözlü, orta yaşlı kadın:

— Ben sonbaharım, dedi. Biraz solgunum, renklerim biraz uçuktur; ama ne çıkar? En bereketli yağmurlar benim zamanımda yağmıyor mu? O yağmurlar yağmasa ilkbaharın çiçeklenmesi, yazın meyva vermesi mümkün müdür? Benim sebzelerim, yemişlerim yazınkilerinden çok mu kötü? Hiç de değil. Şu üzümme bak, Ayşe. Ben kış hazırlığı yapmasam, ne kış olur, ne yaz, ne ilkbahar.. Ben olmasam, sen Ayşe, acından ölürsün. Benden güzel mevsim var mı?

Orta yaşlı kadın bunları söyledi, Ayşe'ye, öteki arkadaşlarına kibirli kibirli baktı. Sustu.

Sonbaharın, yazın, ilkbaharın, dördüncü arkadaşı, güzel, beyaz saçlı, yüzü kırış kırış, fakat sıhhatli,

ihtiyar bir kadındı. Gözleri açık maviydi. Bembeyaz bir elbise giymişti. Yanında bir çuval, çuvalda patates, lâhana, havuç, pırasa vardı. İhtiyar kadın:

— Ben kışım, dedi. Büyük soğukların, derin uykuların, uzun gecelerin mevsimiyim. Ağaçların kökleri, buğdayın taneleri, bütün tohumlar, benim zamanımda, toprağın altında bir yandan uyur, bir yandan büyür. Ben karla toprağı örtmesem, ne ilkbaharda o tohumlar fışkırabilir, ne de ağaçlar çiçeklenirdi. Sen Ayşe, okulda öğrendiklerinin en çoğunu benim zamanımda öğrenirsin. Bütün mevsimleri ben hazırlarım. Ben olmasam, sen acından ölürdün Ayşe. Benden güzel mevsim var mı?

Ak saçlı, ihtiyar fakat sihhatli kadın, bunları söyledi, sustu. Çevresindekilere kibirli kibirli baktı.

Kış da susunca, dört mevsim, ilkbahar, yaz, sonbahar, kış, hep bir ağızdan Ayşe'ye sordular:

— Söyle bakalım küçük bayan, en güzel mevsim hangimiz? Ya bunu bilirsin, yahut dördümüz de elbirliği edip seni aç bırakırız!

Ayşe, bu sözler bu zorlamalar üzerine ter dökerken uykusundan uyandı. Fakat dört mevsime verecek cevabı bulamamıştı. O gün okulda öğretmenine gördüğü rüyayı söyledi:

— Ben bilemedim, en güzel mevsim hangisi, öğretmenim? diye sordu. Öğretmen:

— Dört mevsimin dördü de güzel, dedi. Dördü de insanlara faydalı. Dört mevsimin dördünü de sev Ayşe. Dört mevsim bir daha rüyana girerse onlara böyle cevap ver kızım, dedi.

TÜRKÇE ÖDEVLERİ:

1 Kibirli, bereketli, uçuk kelimelerini sözlükten ara.
2 Mevsim, körpe, sırma, elâ kelimelerini cümlelerde kullan.
3 — Sen de gördüğün bir rüyayı yazı ile anlat.
4 — Mevsim özelliklerini belirten bir yazı yaz.

BİR KIR GEZİSİ

İlkbaharın, sokakta, evde, çarşıda, pazarda, parkta ve bahçelerde gelişini müjdeleyen birçok değişmeleri, gösterileri vardır. Köylüler pazara taze yumurta, sebze getirirler. Ağaçlar çiçeklerle donanır. Evlerde bahar temizliği başlar, damlarda leylek kırlangıç yavruları, parkta çeşitli çiçekler görünür. Havalar ısınır. Çiftçilerin, bahçıvanların durmadan çalıştığı mevsim ilkbahardır. Mart, nisan, mayıs, ilkbahar aylarıdır. 21 Martta ilkbahar başlamış demektir.

AÇIK HAVA GEZİLERİ

İnsanlar kışın soğuğunda evlerinden işlerine gidip gelirler. Bahar gelince içlerinde açık havalı yerlere, kırlara gitmek, gezmek istekleri uyanır. Güneşli, sıcak havalarda kırlara açılırlar.

İnsanların gezmek, kır havası almak, eğlenmek üzere tatil günlerinde gittikleri bu yerlere baharlık, yazlık gezme yerleri denir. Çiçekler toplar, ormanlar-

da kuşlarla kuzular şakalaşır, temiz hava alırlar geç vakit evlerine dönerler.

Bahar bayramında bütün okullar, toplu olarak bu kır gezmelerine yemeklerini de alarak çıkarlar.

DERE VEYA GÖL KENARINDA

Yağmur ve kar sularının birikip bir yol tutarak akışından dere meydana gelir. Geçtiği topraklar, taşlık, kumsal, düz ve sarp olabilir. Suyunun çokluğuna göre genişliği, derinliği, akışı, hızı değişir. Pek fazla suyu, uzun yolu, geniş, derin bir yatağı olan dereler, nehir adını alır.

Suların geniş ve düz toprakta toplanmasından, göl meydana gelir. Suyun çokluğu, derinliği, kapladığı toprağın fazlalığına göre gölün önemi artar. Faydası çoğalır. Az sulak göl, hastalıktan başka bir şey değildir. Dere ve göl kenarında yaşayanlar, or-

manlardan nasıl faydalanılırsa öyle faydalanırlar. Göllerde balık varsa balıkları, kaz ördek varsa onları avlıyarak geçinirler. Göllerin sazları, kamışları da birçok işlerde kullanılır.

ÇAYIR VEYA TARLADA

Kırlarda, kimse ekmeden, dikmeden yetişen binlerce çiçek, ot ve ağaç vardır. İlkbaharın müjdecisi, çayır ve tarlalarda, kimsenin yardımı olmadan yetişen bu çiçeklerdir. Papatya ve gelincik biri al, biri be yaz olan bu iki sevimli çiçek de tarla çiçeğidir.

Dere ve göl, hayvanları, bitkileri, sulariyle insanlara büyük faydalar sağlar.

Bataklık olan derelerde ise sıtma hastalığı taşıyan sinekler yaşar. Bunun için halkla hükûmet, elbirliği yaparak bu gibi bataklıkları kuruturlar.

Çayır ve tarlalarda çalılar arasında, otlar içinde binlerce böcek ve küçük hayvanlar da bulunur.

Bir gezide çayırlara, ve tarlalara dikkat etmişsenİz, sık sık gördüğünüz gibi şu hayvanlar vardır: Kertenkele, kamlumbağa, yılan; köstebek; karınca tırtıl, tarla faresi, karafatma, kurbağa, çekirge, solucan, kelebek, salyangoz, ağustosböceği... Çayırın yeşil otları: Yonca, ayrık, atboğan gibi isimler alır. Kendi başlarına yetişen bu otlar biçilir, kurutulur, hayvanlara yem olur. Çayır çiçekleri, kırların süsüdür. Böceklerin besinidir, havayı güzel kokularla doldurur. Bir kısmından da ilâç yapılır. Güzel buketler olur.

SORULAR:

1 — Bulunduğun yerde halkın ve okulların gittiği gezi yeri varmı? Varsa, nasıl bir yerdir, yazı ile sözle anlat.

2 — Bulunduğun yerde ilkbahar, sana neler müjdeledi, nerelerde ne gibi değişmeler gördün, adlariyle yaz.

3 — Çayırlarda, tarlalarda bitkileri görmek mümkündür. Bulunduğun yerdeki bir çayır veya tarlada neler görüyorsun? Yaz çiçeklerini say, defterine resimlerini yap.

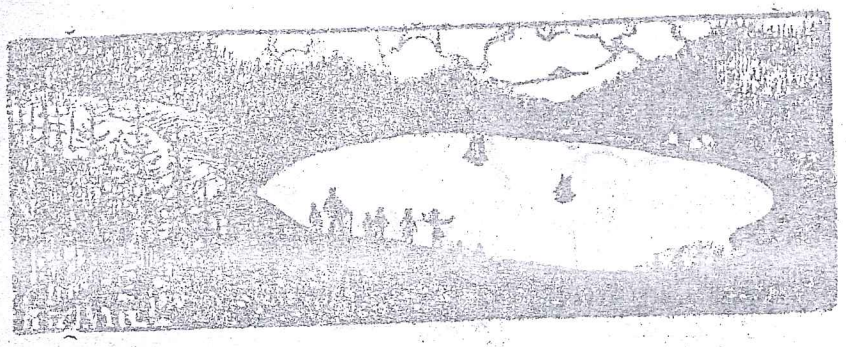

Okuma ve imlâ:

GÖL VE DERE

— Sana şaşıyorum. Durmak bilmiyorsun, hep akıyorsun. Neler taşımıyorsun ki? Doğrusu ben bu sıkıntılara katlanamam.

— Seninle bir olmam. Senin özelliğin tembellik, benimki çalışkanlık. Miskin miskin duracağıma çalışmak isterim. Bilinmiyen dostlarım, ırmaklar bana karışır, çoğalırım, o vakit nehir oluyorum. Fırat, Dicle benden oldu. Kızılırmak, Sakarya hangi Türk'ün dilinden düşer ki, tarihlerde bizim adımız var. Ve düşün ki, seni de yaratan biziz.

Bu sözler sana da ders olsun. Cansız gibi durgun olma, bir dere gibi ol, coş, canlı ol, daima yüksel!

AVCI

Bir avcı, tüfeği omuzunda, köpeği yanında yola çıktı. Hava güzeldi, yürürken arkadaşına rastladı:

— Nereye böyle, ava mı? Tüfeğini dolduracak barut buldun mu?

— Buldum, fakat dolduramadım.

— Doldurmadan yola çıkılır da, ava gidilir mi?

— Yolda doldururum, dedi, dinlemeden yürüdü.

Bir göl kenarına gelmişti. Gölde yaban ördekleri sürüsü vardı. Hemen tüfeğe sarıldı, fakat bastu. Doldurunca kadar da hayvanlar uçup gitti. Köpek de kuşların arkasından bakakaldı. Az sonra ormana gelmişlerdi. Bir atışta vuracağı ördekleri düşünüyordu. Aksi gibi hiçbir şeye rastlamadı. Yalnız arada sırada köpeğin havlamasının ve avcının köpeği cağırmasının yankısı duyuluyordu. Bütün gün, dolaşmakla geçti. Hava kararırken pek çok yağmur yağıyordu. Güc belâ evine geldi. Köpek de yerine girdi. Ne talihsiz gün diye üzülüyordu.

Oysa, talihsiz değil, düşüncesiz bir avcıydı.

Unutmayın, yapmak görevinde olduğunuz bir işi tam zamanında yapmalı, geri bırakmamalısınız. Bu küçük hikâye, her geri bırakmak istediğiniz iş karşısında aklınıza gelmelidir.

MESLEKLER

Çeşit çeşit meslek tutmuş insanlar,
Kimi esnaf, kimi tüccar,
Kimi şâir, kimi bestekâr,
Memur dairede, işçi işinde.

Kimi demircidir, ocak başında.
Ressam, resim yapar rengi rengine
Semicidir, çeker gider engine,
Marangozdur, masa iskemle
yapar

Sepetçi sepet örer, duvarcı duvar,
Bahçıvanlar, çiçek, sebze büyütür,
Değirmende değirmenci buğday
öğütür.

Rençber olan sürer bütün tarlayı,
Eczacılar bilir ilâç yapmayı,
Hastaya bakmaktır doktorun işi,
Dokumacı kumaş dokur.
Otomobil sürer, şöförüm diyen kişi.

Çeşit çeşit meslek tutmuş insanlar
Her mesleğin hepimize faydası var.

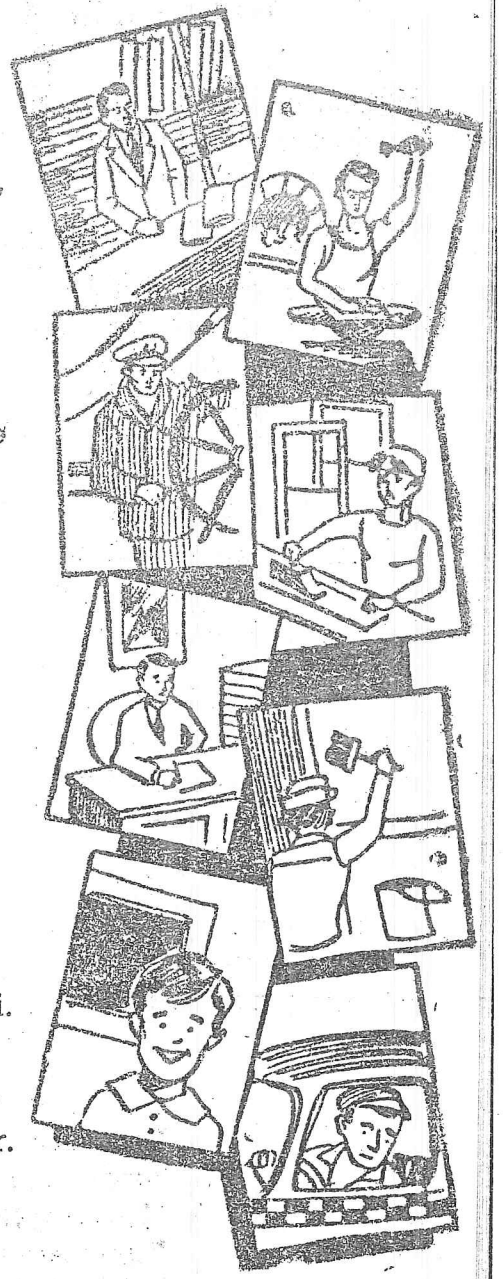

İLKBAHARIN MÜJDECİLERİ

İlkbaharı aradım,
Bağda, dalda, çiçekte,
Leylekte, kırlangıçta,
Arıda, kelebekte.

Güneş, çiçeğe döndü;
Dedi: «Açıl, ben varım,
Gelsin leylek, kırlangıç,
Ben soğuğu kovarım!.»

Çiçek dedi ki dala:
«Artık yeşert yaprağı.»
Güneş baba söz verdi:
Isıtacak toprağı.

Ağaç dedi ki kuşa:
«Gel yuva yap dalıma»
Çoban dedi: «Kuş sesi,
Karışsın kavalıma.»

Gelincikler, lâleler,
Kelebekle öpüştü.
Artık her yer ısındı,
Cemre toprağa düştü.

Leylek damdan bağırdı:
«Bak, geldim, tak tak tak
tak!»
Tavuk folluktan çıktı,
Bağırdı: «Gıt gıt gıdak!»

Ay güldü gökyüzünden
Aydınlattı her yanı,
Dedi ki: «güzel çocuk,
Yeşil baharı tanı.»

Yıldızlar dile geldi,
Gözlerini kırptılar,
Yıldızların altında

Pırıl pırıl sular.
Bahçıvan beri yanda
Toprağı eşeliyor,
Çiftçi de öte yanda,
Sanki dağı bekliyor.

Yılın renkli, kokusu,
Güzelliği baharda.
On iki ay içinde,
Üç ay ilkbahar vardır.

LEYLEK

Bembeyaz ince uzun bir boyun,
Kıpkırmızı çubuğu ince, uzun,
Gövde gemi, kanatlar yelken,
İnce uzun bir çift bacak.
Uzak yerlerden gelmiş olacak
Haber soralım hacı leylekten!

ÇİÇEKLER

Arı olsam:
Konsam çiçeklere bal alsam,
Dağ çiçekleri, kır çiçekleri, bahçe çiçekleri.
Güzeller güzeli herbiri,
Çiğdemler sarı, sümbüller mor,
Gelinciğin alına doyulmuyor.
Beyaz zambak, mis gibi kokar.
Altın başlı, tül kanatlı papatyalar,
Ateş gülü kırmızı, kayısı gülü sarı.
Top top olur kasımpatları.
İçim açılır lâleye baktığım zaman.
Var mı benim gibi karanfil delisi,
Saksılarımda yalınkatı, katmerlisi
Bakın şu güllere elvan elvan,
Ne güzel sevgidir çiçek sevgisi.

TOSBAĞA

Başı öne uzanmış, gözleri fır dönüyor,
Ayakları toprağın üstünde sürünüyor,
İşte ürktü, evine giriverdi tosbağa
Takır takır bir kemik kubbe kaldı ortada.

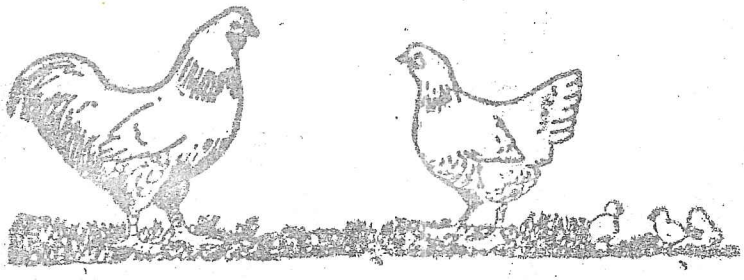

TAVUK

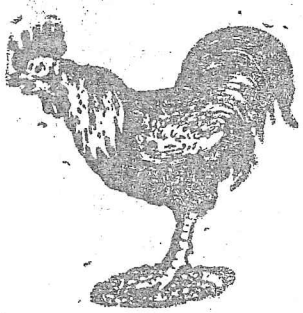

Gıt gıt gıdak, gıt gıt gıdak,
Salına salına geliyor bak,
Kanat güdük, göz yuvarlak,
İşi, gücü yumurtlamak.
Gıt gıt gıdak, gıt gıt gıdak.

Seyredin şafak vakti öten horozu:
Öterken oynuyor hep beraber,
Elvan elvan kuyruğu, al şapkası, mahmuzu,
Sabah olmaz, bay horoz bize vermezse haber?

ÖRDEK

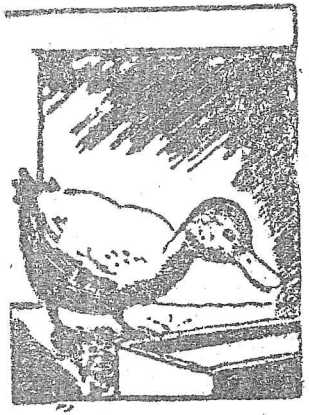

Beresi yeşil olur, ağızlığı kehribar,
Derenin kenarında dolaşır kibar kibar
Aaa!.. Nasıl da dadı, bak bak bak!
Suyun içinde attı iki taklak.

KOYUN

İşimize yarar pek,
Eti, sütü, yapağısı, yünü,
Çok eşsizdir mübarek,
Otlar durur her Allah'ın günü.

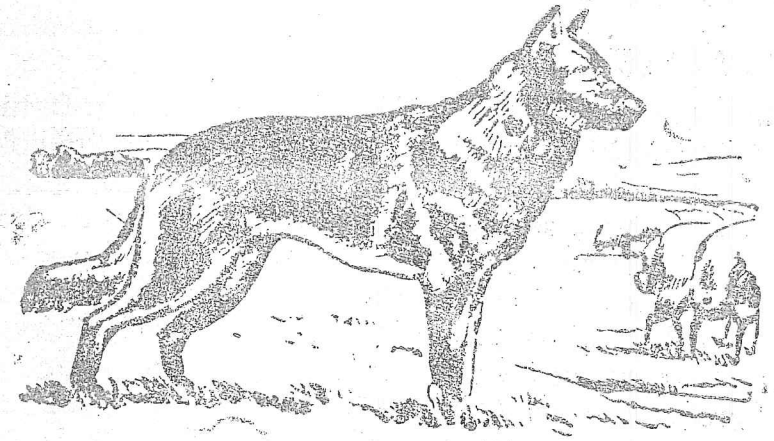

ÇOBAN KÖPEĞİ

Ağzı kara, tüyü sarı
Ateş saçıyor bakışları,
Kalın boynunda tasması diken diken.
Dağ yolunu tozutarak pençeleri
Koşuyor, sürünün yanında ileri, geri.
Karabaş sever çobanını yürekten.

ÖKÜZ

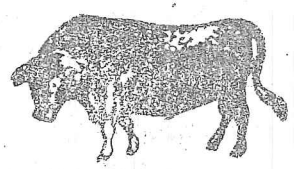

Kalın boynunda traktör kuvveti var,
Eti, derisi, boynuzu işe yarar,
Birisine kızdık mı «öküz» deriz.
Oysa ki öküzün yardımıyle
ekmek yeriz.

EŞEK

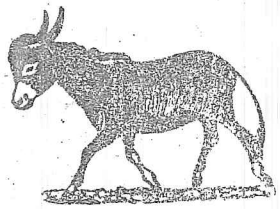

Diker kulaklarını, düşünür, derin derin:
En mahzunu ondadır siyah gözlerin.
Süreriz en ağır işlere,
İnadı tutmasın hele bir kere,
Sopalar kırılıp geçse üzerinden,
Nuh der, peygamber demez,
Hiç kımıldamaz yerinden.

4 — DENİZ KENARINDA VE ORMANDA

DENİZ KENARI

Denizin karayla birleştiği yere «Kıyı» denir. Denizi görenleriniz bilir. Kıyılar, bazan dümdüz, bazan çok girintili çıkıntılı olur. Bazı sahiller hemen denizle birdir. Alçaktır. Bazı sahiller dik, kayalıklı, sarptır. Bazan kıyılar denize doğru uzanır. Denize giren bu sivri yerlere «burun» adı verilir. Burnun aksi de olur. O zaman deniz karaya doğru girer. Buraya da «körfez» denir. Deniz kıyısındaki kasaba, şehirler çok zaman körfezlere kurulurlar. Çünkü körfezlerde dalga olmaz. Etrafı su ile çevrili kara parçalarına «ada» denir. İstanbul'da böyle etrafı denizleçevrili birçok adalar vardır. Siz hiç deniz, ada, körfez, burun gördünüz mü?

ORMANDA

Bir orman gezisine çıkmışsanız, bulunduğunuz yerde orman var da siz oraya gitmişseniz, şunlar size yabancı gelmiyecek, siz de bileceksiniz:

Büyük, küçük ağaçların toplu olarak bulunduğu yere orman denir. Eğer ağaçlar küçükse, hemde azsa koruluktur. Büyük şehirlerdeki korular halkın, sıcak günlerde eğlence ve gezi yerleridir. İstanbul'un Emirgân ve Kanlıca koruları bu bakımdan çok ün kazanmıştır.

Ormanlarda görülen başlıca ağaçların isimleri: Çam, gürgen, meşe, karaağaç, söğüt, kavak, çınar ve kayın.

Ormanlarda bunlardan başka çeşitli otlar, çiçekler, bitkiler bulunur. Başlıcalarını sayalım: Yaban gülleri, yaban çiçekleri, böğürtlen, çiğdem, mantarlar.

Ormanlarda rastlanan hayvanlar da şunlardır:

Ayı, geyik, ağaçkakan, kurt, sinoap, çakal, tavşan, karaca; domuz.

Orman bir memleketin varlığı demektir. İnsanlar ormanların kuruyan ağaçlariyle ısınır, yakacaklarımızı ormana verir. Bundan başka yiyeceklerimizin çoğunu ormanların sayesinde elde ederiz. Ormanlar yağmur bulutlarını çeker, bu suretle tarlalarımızı susuzluktan kurtarır. Yurdun güzelliğini de ormanlar sağlar. Memleketin havasını değiştirir.

Bu büyük faydaları düşünülürse bakımı, kendi bakımımız kadar önem kazanır.

ORMANDA BAHAR

Köyümüzün ormanı,
Bir canlılık taşıyor,
Bahar indi göklerden,
Havalar kaynaşıyor.

⁂

Tavşanlar çok keyifli.
Açıldılar baharla.
Sincap dallar üstünde,
Kaynaşıyor kuşlarla.

⁂

Ormanlar memleketin,
Gelir kaynağı, süsü,
Dudağından düşmesin,
Ormanların türküsü.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YAŞAMAMIZI SAĞLIYAN: SU, EKMEK, HAVA:

1 — Suyumuz.
2 — Yediğimiz ekmek.
3 — Sağlığımızı koruyalım.
4 — Bulaşıcı hastalıklar.

1 — SUYUMUZ

Bütün canlıların yaşaması için hava, güneş ve su lâzımdır. Havasız, güneşsiz, susuz hayat olamaz. Yiyeceklerimiz su ile pişer. Çamaşırlarımız su ile yıkanır.. bütün evimizin, vücudumuzun temizliğini su ile yaparız. Toprağı canlandıran, havayı yumuşatan, kasabamızın güzelliklerine güzellik katan da sudur.

Kasabamızda işimize yarayan suları iki kısma ayırabiliriz:

1 — İçme suları.

2 — Kullanma suları.

İçme suyunu içeriz. Bolsa, yemek pişirme, yüzümüzü, elimizi yıkama işlerinde de kullanırız. En iyi çeşme suyu, kaynak sularıdır.

Kullanma suyu ile çamaşır yıkar, vücut ve ev temizliğimizi yaparız. Bağ ve bahçelerimizi sulamakta da kullanırız.

Kullanma suyumuzu, evimizdeki kuyulardan, sarnıçlardan veya kasabamızdaki dere ve göl sularından alırız. Kuyu ve sarnıçlarımızı yağmur suları doldurur.

Kaynak suları tozunu, toprağını, mikrobunu toprak içinde bırakıp süzülerek çıktıkları için içilmeğe en elverişli sulardır. Yurdumuzun her tarafında bol ve çeşitli kaynak suları var. Hele güzel İstanbul'umuz, dünyanın en bol, en çeşitli kaynak sularına sahiptir. İstanbul'da Taşdelen, Hünkâr, Karakulak, Tomrak, Göztepe . Kayışdağı, Kocataş, Yakacık, Hamidiye suları pek meşhurdur.

Yeraltında birikmiş olan sular bazan dışarı fışkıramaz. Burası kazılırsa kuyu meydana gelir. Kuyular kazıldıktan sonra içini taşla örerler. Kovalarla veya tulumbalarla suyu yukarı çıkarırlar. Kuyular yağmur sularıyle beslenir. Kuyu suları bazan acı, bazan tatlıdır. Eğer yeraltında sular toplanırken kireçli maddeler suda erimişse kuyu suyu acı olur. Bazı kuyuların suyu çok derin olduğundan toprağı burgu ile delerler, boru uzatarak suyu dışarı fışkırtırlar. Böyle kuyulara arteziyen kuyusu denir. Suları temizdir, içilebilir.

Dereler, kaynak sularının toprak üstünde akıp sel suları ile karışmasından, kendine toprak üstünde bir yatak açıp akmasından meydana gelir. Dereler, denizlerde veya göllerde nihayet bulurlar.

Göller: Akar suların büyük çukurlarda toplanmasından başka bir şey değildir.

Dere, göl, sarnıç suları temiz sular değildir, içilmez, yalnız temizlik işlerinde kullanılır. Açıkta akan ve duran sular olduğu için havanın tozunu, toprağını, etraftan gelen, içine akıtılan pislikleri alır, kirletirler. İçinde balık yaşamıyan, etrafında kamışlar, nilüferler yetişen dereler göller pistir.

Derin olmıyan kuyu sularının içine lâğım ve mutfakların pis sularının sızıntıları gittiği için pistir. Bunlar ancak yüz numaraları yıkamakta, bahçe sulamakta kullanılabilir. İyi bir kullanma suyu temiz olmalı, sabunu çabuk köpürtmeli, yemeği çabuk pişirmelidir.

İyi bir içme suyu da; renksiz, kokusuz, tortuşuz olmalı, içtiğimiz zaman midemizi şişirmemeli ve yediğimizi çabucak eritmelidir. İçinde bol hava bulunma-

olmamalıdır.

MADEN SULARI

Yeraltındaki suların bir kısmı geçtikleri yerlerdeki maddeleri eritirler, madenlerin tadını alırlar. Böyle sulara maden suları denir. Bunların lezzeti gazoza benzer. Bu çeşit sular sindirimi kolaylaştırır. Midesinden, böbreklerinden hasta olanlara doktorlar bu suları içirirler.

Yurdumuzda çeşitli maden suları vardır. En faydalıları Trabzonda Kısarna, Afyonkarahisarda Afyonkarahisar Bursa'da Uludağ, Adapazarında Kuzuluk maden sularıdır.

SUYUN DEDİKLERİ

Yağmur, buhar, birde kar,
Bir yerde buluştular.
Üçü de birbirini çekemiyordu;
«Ne cıvık şeysin,» diyordu.
Yağmura kar,
«Üstün başın akar,
Pislik, çamur.»
Karın bu sözlerine
Şöyle cevap veriyordu yağmur:
«Çarşaf gibi düşersin toprağın üzerine,
Ne soğuk şeysin aman,
Sana benzemek istemem hiçbir zaman.»
Bakıyordu karla yağmura buhar,
Burun kıvırarak, alay ederek.
Onlar da dönüp ona çullanıyorlardı :
«Çocuklar,» dedi, Şaştım doğrusu
«Bu da kendini pek beğenmiş, pek»
Onları bir kıyıda dinliyordu su:
Birbirinizi yemekte bu ne gayret?

Buhar, yağmur, kar, dolu, buz,
Hep aynı şeylersiniz, ne çabuk unuttunuz.
Özünüz aslınız benim.
Ismırım buhar olurum,
Soğurum yağmur olurum, kar olurum.
Dolu ben'im, buz ben'im,
Birbirinizi yemeniz yeter,
Sevmeli birbirini kardeşler.»

BİR YOLCULUK

Kaynağım bir dağ başında kaynar,
Çevresinde çamlarla gürgenler var.
Hoplayıp sıçrayaraktan,
Dere olup çıkarım kaynaktan.

Dolana dolana aşağı,
Giderim bayır aşağı,
Yolum düşer bir göle,
Dolarım içine güle güle.
Gölden nehir olur çıkarım;
Köpüre köpüre ovaya akarım.
Döndürürüm, yolumdaki değirmenleri
Bırakırım bolluk içinde geçtiğim yeri,

Gürül gürül geçerim şehrin içinden,
Bir barajda toplanırım sonra ben.
Buradan alınır elektriği şehrin.
Artık çok genişim hem de çok derin;
Üzerimde gemiler dolaşır,
Gemiler insan taşır, yük taşır.
Nihayet karşıdan görünür deniz,
Masmavi, uçsuz bucaksız.
Büyük bir limanda denize kavuşurum.

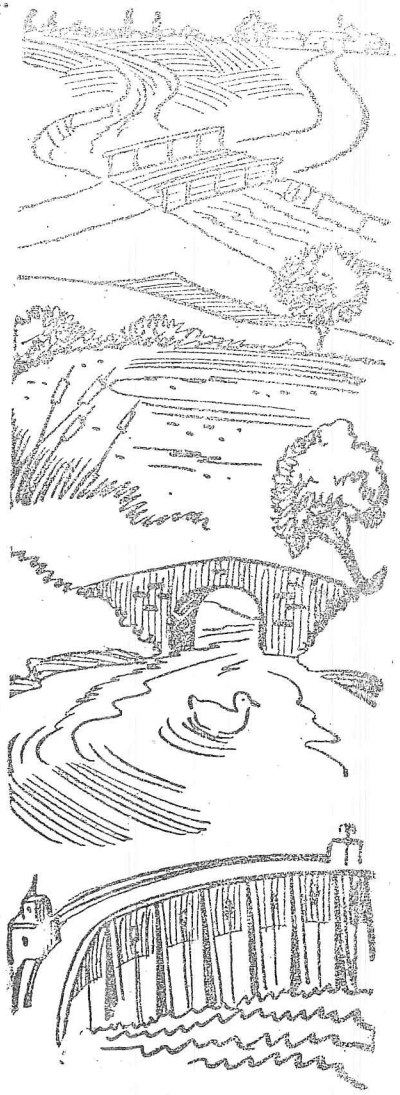

2 — YEDİĞİMİZ EKMEK

DİLE GELEN EŞYALAR:

Orhan yeni ceketini giyiyordu. Hem de ona hiç önem vermeden bu işi yapıyordu. Ceket bundan alındı, dile geldi, dedi ki: «Ben ceket olup, sen beni giyinceye kadar ne büyük emeklerle meydana geldim, biliyor musun? Bak ben yünlü bir ceketim. Otlaklarda yaylalarda, çayırlarda koyunlar beslendi. Sonra onların yünleri kırkıldı. Kırkılan yünler dokuma fabrikasına geldi. En iyi yün Merinos koyunlarının yünüdür. Bursa'da Merinos fabrikası var. Bu fabrikaya gelen yünler önce yıkanır, temizlenir. Sonra taranır, bu işler makinalarla yapılır. Yıkanan, taranan yünler, iplik eğiren makinalara takılır. Bu makinalar, bu yünlerden çeşitli incelikte yün ipliği eğirirler. Sonra bunlar boyanır. Renk renk boyandıktan sonra dokuma

tezgâhlarına gönderilir. Dokuma tezgâhları bu ipliklerle kumaş dokur. Dokunan kumaşları kumaşçı mağazaları alır. Terziler de bu kumaşlardan elbiseler yapar. Görüyorsun ya Orhan, ben, senin yünlü kumaştan yapılma ceketin, ne büyük emeklerle meydana gelmiştir.

Orhan, bu sözleri duyunca, giymekte olduğu ceketi, sırtına adetâ saygıyla geçirdi, aşağıya kahvaltı sofrasına indi Annesinin hazırladığı tereyağlı ekmek dilimine elini uzattı.

Ekmek dilimi dile geldi: «Orhan!» dedi, «Ben ekmek olup seni doyuruncaya kadar bana kaç insanın kaç çeşit ekmeği geçti. Hiç düşündün mü? Toprak sürüldü, sürülen toprağa tohum saçıldı. Tohumlar toprağın altında bütün kış yatıp büyüdü, sonra fışkırdı, ekin oldu. Ekin başaklandı, harmana götürüldü. Harmanda samanla tane birbirinden ayrıldı. Taneler yıkandı, kurutuldu, sonra değirmene götürüldü. Değirmen, taneleri öğütüp un yaptı. Unu fırına götürdüler, suyla bir güzel yuğurdular. Hamur oldu, içine maya kondu, mayalı hamur, parçalara bölündü. Fırına sürüldü mayalı hamur pişti, ekmek oldu. İşte ben, bu kadar zahmetlerle meydana getirilen ekmeğim bir dilimiyim. Beni yerken bunu unutma.

Orhan ekmek dilimine saygıyla baktı. Onu yerken, çiftçilere, değirmencilere, fırıncılara karşı sevgi duydu. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını bir kere daha anladı.

TÜRKÇE ÖDEVLERİ:

1 — Buğday tanesinin ekmek oluncaya kadar geçirdiği olayları bir hikâye içinde anlat.

2 — İnsanların rahat yaşamaları için daha ne gibi şeylere ihtiyaçları olduğunu say.

3 — Köylüler olmasa şehirliler, şehirliler olmasa Köylüler niçin yaşayamaz?

AYDEMİR'İN HASTALIĞI

(İlkokul öğrencilerinden Aydemir, yatak odasında uykudadır. Oda da, minderin üstünde Aydemirin kitapları, elbiseleri darmadağın durmaktadır. Küçük masanın üzerinde saat vardır. Saat 23 tür. Masada kitaplar da vardır.)

Saat konuşur: Yirmi üç oldum. Aydemir daha derin uykuya vardı. Bir ilkokul öğrencisinin böyle geç vakitlere kadar uyumaması ne fena, ne ayıp. Yarın sabah yedide kalkacak. Uykusunu almamış olacak, okula sersem sersem, yorgun yorgun gidecek. Öğretmenin verdiği dersi anlamıyacak.

(Masanın üstündeki saat böyle konuşurken, oda kapısı aralanır içeri tembellik girer.)

Tembellik konuşur:

— Ben Aydemir'in tembelliğiyim. Aydemir benim yüzümden neler çekiyor, neler; Annesi, babası tembel diye onu azarlıyor, öğretmeni onu öyle çağırıyor,

arkadaşları arasında itibarı yok. Eğer tam zamânında erken erken yatıp uyusa, belki benden vazgeçerdi.

Saat konuşur:

— Sen Aydemir'in tembelliği, bırak artık çocuğun yakasını, onun senden büyük düşmanı yok.

Tembellik konuşur:

— Niye yakasını bırakacak mışım? Ben onu utandırmaktan çok memnunum.

Saat Konuşur:

— Sen çok fena yüreklisin tembellik.

(Minderin üstünde darmadağın duran elbiseler, Pantalon, ceket gömlek, okul önlüğü başlarını kaldırıp söze karışırlar.)

Elbiseler konuşur:

— Evet sen çok fena yüreklisin Aydemir'in tembelliği. Sen olmasan o bizi derleyip toplamadan, katlamadan şu minderin üstüne böyle fırlatır mıydı? Biz onu giyindirip, kuşatalım, bizim sayemizde çırılçıplak kalmasın da, bize yine böyle fena muamele etsin, bizi hırpalasın, yakışık alır mı? Bize, elbiselerin, üstüne başına acımıyor, diyelim, annesine, babasına acısa ya. Ona üç ayda bir yeni pantolon, yeni ceket, yeni kundura, yeni önlük filân almak için o kadar para harcıyorlar. Oysa ki Aydemir üstünü başını hor tutmasa, tertipli olsa, tertemiz gezse, herkes onu daha çok sever, daha çok sayardı!..

(Masanın üstündeki kitaplar defterler, başlarını kaldırıp söze karışırlar.)

Kitaplar, defterler konuşur: — Biz Aydemir'in okul kitapları, okul defterleriyiz. Size hak veriyoruz.

Aydemir'in elbiseleri konuşur: — Bakın bizi de ne hale sokuyor. Yırtık pırtığız. Üstümüzde başımızda mürekkep lekeleri.

Saat konuşur: — Kitaplarına, defterlerine iyi bakmıyan, onları hoş tutmıyan çocuklar adam olmaz.

Kitaplar, defterler konuşur: — Çok doğru söylüyorsun.

Tembellik konuşur: — İstediğiniz kadar çenenizi yorun. Aydemir'in yakası benim elimde. Benim adam olmasına izin vermiyorum.

Elbiseler konuşuyor: — Aydemir sana ne fenalık etti ki ona düşman kesildin?

Tembellik: — Ben tembellik olduğum için herkese düşmanım. Bir insana düşman olmam için onun bana fenalık etmesine lüzum yok.

Hastalık konuşur: — Ben hastalığım. Şu Aydemir'i hasta edeyim diye fırsat kolluyorum. Hep annesi engel oluyor. Fakat tembelliğin sayesinde, annesini de yendim. Aydemir kadar tembel, tembel olduğu için de o kadar pis ki, şimdiye kadar onu iyice hasta edemeyişim şaşılacak şey doğrusu. Tembelliği yüzünden, yemeklerden önce elini yıkamaz. Yemeklerden sonra silmez. Dişlerini fırçalamaz. Pislik içinde yüzer. Böyle bir çocuğu hasta etmiyeyim de kimi edeyim?

Kitaplar, defterler konuşuyor: — Yazıktır, kıyma ona, tembeldir, bizi hırpalar, doğru. Fakat ne de olsa biz onun kitapları, defterleriyiz, onu canımızdan çok severiz. Aydemir'i hasta etme!

Tembellik konuşur: — Hayır hayır, sen dinleme bunları Aydemir'i hemen hastalandır.

Elbiseler konuşur: — Aydemire'e acı, biz onun elbisesiyiz. Bizi iki ayda param parça ediyor. Fakat ne de olsa onu canımızdan çok severiz. Kıyma çocuğa,

Hastalık: — Ben tembelliğin en yakın arkadaşıyım. Biz onunla her zaman işbirliği ederiz. Ne ben onun sözünden çıkabilirim, ne de o benim sözümden.. Aydemir'i hastalandıracağım, ateşler içinde cayır cayır yanacak. Annesi babâsı üzülecek, avuç avuç doktor parası, ilâç parası verecekler. Ben Aydemir'i hemen haastalandıracağım. Daha bu sabâh ökuldâ koşmaca oynarken düştü, üstü başı, elleri toprak içinde kaldı da, ne üstünü başını temizledi, ne de ellerini yıkadı. Bu kadar pis çocuğu hasta etmiyeyim de kimi edeyim?

Hastalık, Aydemir'in yatağına yaklaşır, mikroplarını ona saçar. Tembellik kahkahalarla gülerken Aydemir'in elbiseleriyle kitapları, defterleri hüngür içinde yanarak kıvranmaktadır.

TÜRKÇE ÖDEVLERİ:

(Kapı açılır, içeri hastalık girer.)

1 — Aydemir niçin hasta oldu? Onu kimler hasta etti?

2 — Aydemir nasıl bir çocuk? Anlat!

3 — Şu kelimeleri sözlükte ara: İtibar, rezil, fırsat muamele.

4 — Şu kelimeleri cümlelerde kullan: Engel, temel,

3 — SAĞLIĞIMIZI KORUYALİM

Hastalığa tutulmadan yaşamak için sağlığımızı korumalıyız. dünyada sağlık kadar iyi birşey yoktur. Sağlık, vücudumuza iyi bakmakla korunur. Bunun birçok yolları vardır:

Spor yaparak vücudumuzu işletiriz.
Çeşitli besinleri yiyerek besleniriz.
Temizliğe dikkat ederiz.
Hasta olunca doktora koşarız.
İçki, sigara içmeyiz.

Böylece sağlığımızı korumuş oluruz. Sağlık en büyük zenginliktir. Sağlık varlıktır.

SORULAR:

1 — **Kaç hastalık adı biliyorsun?**

2 — **Hangi hastalıklara tutuldun?**

3 — **Sağlam insanın sıcaklığı kaç dereceye kadar yükselir?**

4 — **Hastalığı kim yapar?**

5 — **Mikrop taşıyan böcek ve hayvanları say.**

YIKANMAK

Hasan'la Hüseyin okul bahçesinde, iki ders arasında, çekişe çekişe konuşuyorlardı. Onları uzaktan görenler, ağız kavgası ediyorlar sanırdı. Oysa ki kavga ettikleri yoktu, fakat iddiaya giriştikleri doğruydu.

Daha doğrusu iddialı bir oyun oynuyorlardı. Oyunun konusu şöyleydi:

Neleri yıkamalıyız? Yıkanması gereken şeyleri kim daha çok biliyor? Yıkanması gereken şeylerin yıkanmaları, niçin mutlaka lâzımdır?

Hasan: — Tepeden tırnağına, hiç olmazsa haftada bir, bedenimizi yıkamalıyız. Çünkü, yalnız ağzımızla, burnumuzla değil, bedenimizle, derimizdeki gözle görünmez, küçük deliklerle, gözeneklerle de nefes alırız Sağlığımız için bu lâzımdır.

Hüseyin: — Yemeklerden önce ve sonra ellerimizi, ağzımızı yıkamalıyız. Çünkü yemekten önce ellerimizde, ağzımızda mikroplar olabilir. Yemek yerken ellerimiz yağlanır. Dişlerimiz arasında yemek kırıntıları kalır. Bunları temizlemek sağlığımız için lâzımdır.

Hasan: — Yatmadan önce ve sabah kalkar kalkmaz, yüzümüzü, gözümüzü yıkamalıyız. Uykuya varırken içi dışı temiz bir ağız, temizlenmiş bir yüz, sağlı-

ğımız için lâzımdır. Uykudan kalktıktan sonra da aynı sebeple temizlik gerektir.

Hüseyin: — Kabuklu yemişlerin kabuklarını soymadan önce yıkamak iyidir. Kabuktaki mikropların kabuk soyulurken yemişe bulaşmasını böylelikle önleriz.

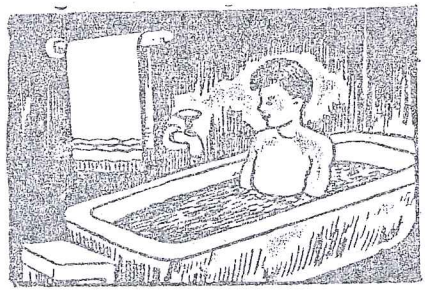

Hasan: — Marul, kıvırcık salata, hıyar gibi, pişirilmeden yenen sebzeleri de çok iyi yıkamak lâzımdır. Tifo gibi birçok bulaşıcı hastalıklar, çok defa, mikroplu sularla sulanan, sonra iyice yıkanmadan yenen bu çeşit sebzelerden geçer.

Hüseyin: — Pişirilen sebzeleri de, pişirmeden, kaynatmadan önce yıkamalıyız.

Hasan: — Haftada hiç olmazsa bir kere çamaşır değiştirmek lâzımdır. Buna göre de çamaşırların vaktinde yıkanması gerektir.

Hüseyin: — Eh, galiba yıkanması sağlığımız için gereken şeylerin hepsini saydık.

Hasan: — Hayır saymadık, daha var.

Hüseyin: — Neymiş onlar?

Hasan: — Sen düşün bul..

Hüseyin, düşünmeğe başladı. Siz de düşünün çocular, bakalım, hanginiz daha çok şey sayabilecek?

BAŞLICA HASTALIKLAR

AYGÜN'ÜN HASTALIĞI:

Bizim sınıfa yeni bir arkadaş geldi: Adı Aygün. Çok iyi bir çocuk. Güney vilâyetlerdenmiş oraların sıcak havalarını, kışsız mevsimlerini, bitkilerini tatlı tatlı anlattı. Bir gün öğretmenimiz, Aygün'ün gözlerine dikkat etti. Daha doğrusu Aygün'ün gözleri o gün bir tuhaf kızarmıştı. Öğretmen bunun sebebini araştırdı. trahom hastalığı Gözlerinde olduğu anlaşıldı. Bu hastalık gayet bulaşıcı bir hastalık olduğu için Aygün'ün ailesine haber verildi. hemen tedavisi başladı. Aygün, bir müddet okula gelemedi. Trahom hastalığı göz kapaklarının hastalığıymış. Fakat bu hastalık gözü de sarar, bakılmazsa, iyi edilmezse insanı kör edermiş.

Hastalıkların bulaşıcı olanları var, olmayanları var. bunları, öğretmenimizden öğrendik. Bulaşıcı hastalıkları bulaştıran, insandan insana geçiren mikroplarmış. Böyle bulaşıcı her hastalığın kendine göre mikrobu varmış. Mikroplar gözle görülemiyecek kadar ufak yaratıklarmış. Bunları ancak mikroskop denilen büyütücü bir âletle göre bilirmişiz. Meselâ, neler bulaşıcı bir hastalıktır. Verem mikrobu, insanın ciğerlerini, kemiklerini, barsaklarını yiyip bitiriyor. Bir veremli hasta konuşurken tükrük saçıyor, sen o yahut ta yere tükürüyor. Yahut hasta öksürürken tükürüğü yutuyorsun, tükürükteki mikrobu da yutmuş oluyorsun. Yahut hasta öksürürken mikrop saçıyor, yahut ta yere tükürüyor. Balgam atıyor. Bu balgamdaki mikroplar etrafa saçılıyor. Bu yüzden yere tükürmek, başka insanlara kötülük etmek demektir. Verem iyi gıda almayan, havasız yerlerde yaşayan, bakımsız insanlar arasında çabucak gelişiyor.

Tifo da bulaşıcı bir hastalık. İçtiğimiz sular, eğer lâğım sularıyla toprak altında karışmışsa tifoya yakalanabiliriz. Yahut yediğimiz sebzelerden bize tifo

geçebilir. Bunlar yenen sebzelerle ve pis, mikroplu sularla sulanmışsa, o sularda yaşayan tifo mikrobu, ebzeleri yerken bize geçiyor. Bundan ötürü, çiğ yenen sebzeler mutlaka yıkamak lâzım Tifüs denilen bir bulaşıcı hastalık var. Bunun mikrobunu bitler taşıyor. İnsanı ısıran tifüslü bitler başka bir insana tifüş haştalığını aşılıyor. Bundan dolayı bitlenmemek için gereken herşeyi yapmalıyız. Bol bol yıkanmalı, üstümüz başımız temiz olmalı. Sonra, veba gibi, kolera gibi bulaşıcı hastalıklar var. Bunlar bir kere etrafa yayıldı da, çabucak önlenmedi mi, günde binlerce insan, ölüme sürüklenir.

Bulaşıcı olmıyan hastalıklar. Kalb hastalıkları, kanser gibi hastalıklardır. Bu hastalıklar bir insandan başka bir insana geçmez. Siroz haştalığı, yani karaciğer haştalığı da öyle.

Bulaşıcı hastalıklardan korunmak elimizdedir.

ALTINCI BÖLÜM

BİLMEK İSTEDİKLERİMİZ

1 — Gökyüzü.
2 — Haberleşme.
3 — Taşıtlar.
4 — Ders yılı bitti.

1 — GÖKYÜZÜ

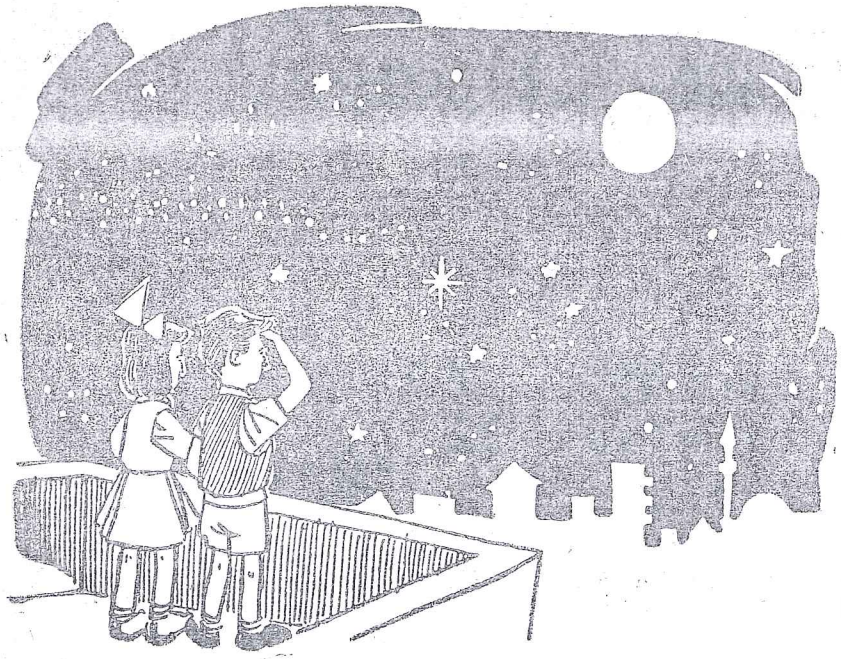

Geceleyin açık bir havada hiç gökyüzüne baktınız mı? Eğer bakmamışsanız çok yazık doğrusu. Pırıl pırıl parlayan, bir yandan bir yana akan yıldızları görmemişsinizdir. Hele gökyüzündeki ayı, nasıl görmemiş olursunuz?

Altan'la Gülten öğretmenlerinin: «Göküyüzünü kim inceledi?» sorusu karşısında büyük meraka düşmüşlerdi. Çünkü o güne kadar gökyüzünü görmüş, fakat bakmamışlardı. O gün hava pek güzeldi. O gece de öyle oldu. İki kardeş evlerinin balkonuna çıkıp gök yüzünü epeyce seyrettiler. Öğretmenlerinin saydığı yıldızları, gökte aradılar, buldular.

— Bak Gülten, şu taratfa parlayan bir tek yıldız var. Dikkat edersen ondan daha parlağı görünmüyor.

İşte buna «Çoban yıldızı» diyoruz. Öteki adı da «Kutup yıldızı».

O yıldızdan geriye doğru bak. Şurada gördüğün küçük küçük serpilmiş yıldızlardan, sanki gökte parlak bir leke kalmış.

— Evet bir tarafta dökülmüş yaldız gibi parlaklık.

— Ha işte, o da her halde «Samanyolu» olacak. Öğretmenin anlattığına ne kadar uyuyor.

— Şimdi avdedeye gelelim. Bir insan yüzüne benziyor değil mi?

— Ay, bize neden daha büyük görünüyor da yıldızlar ufak görünüyör, biliyor musun? Çünkü ay, dünyamıza en yakın olan bir yıldızdır da ondan.

Hava serinlemişti, fazla duramadılar. İçeri girdiler

* * *

Gökyüzü, sonu olmıyan bir boşluktur. Dünyamız, güneşten kopmuş bir parçadır. Gökyüzünde sayısız yıldızlar parlar. Her yıldız dünyamızdan pekçok büyüktür. Küçük görünüşleri, bize çok uzaklarda oluşlarından.

Güneş, dünyamızdan 14 milyon kilometre uzaktadır. Dünyamızın her tarafı kara parçalarıyla, denizlerle çevrilidir. Türkiye bu büyük kara parçalarından Asya'nın üzerindedir. Bir taraftan da Avrupaya bitişiktir.

Güneş hiç yerinden oynamaz. Dünya güneşin etrafında bir de kendi etrafında döner. Bir topu eline al, elinin içinde topu çevir. Bu, dünyamızın dönüşünü hatırlatır. Bu dönüşünde meselâ bizim bulunduğumuz taraf güneşe karşı gelirse gündüz olur. Eğer bizim bulunduğumuz yer, güneşi görmeyeye geçe olur. Güneş doğdu, güneş battı, diyoruz ya, bu yanlıştır. Güneş ne

batar, ne de doğar. O bize öyle gelir. O, hiç yerinden kımıldamaz.

Dünya kendi etrafında döndüğü zaman geçe gündüz oluyor, bu 24 saatte bir tekrarlanıyor. Onun bir de güneşin etrafında dönüşü var. Dünyamız güneşin etrafında dönerken kendi etrafında dönmesini 12 ayda tamamlar. Bu dönüşten mevsimler olur.

Bunları ilerideki yıl coğrafya dersinde daha etraflı öğreneceksiniz.

SORULAR:

1 — Sen de bulunduğun yerde, açık, yıldızlı bir havada gökyüzüne bak ve yıldızları, ay'ı, incele, gördüklerini yaz.

2 — Aşağıdaki şiiri beğendiysen ezberle.

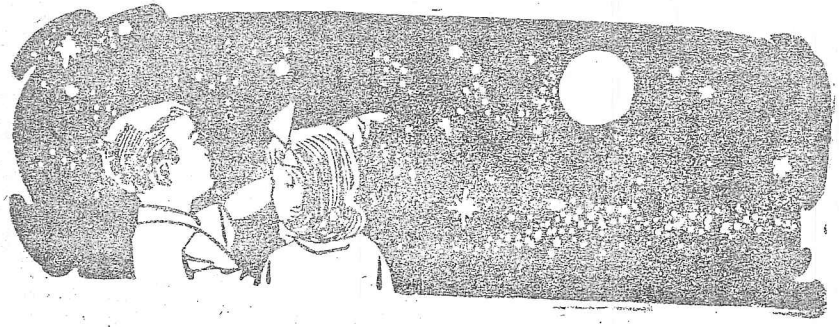

GÖKYÜZÜ

Dalarım gökyüzüne,
Işıklı gecelerde,
Görünce yıldızları
Aklım bilmecelerde.

Ay ve çoban yıldızı,
Şunlar da Samanyolu,
Saymakla biter mi hiç
Gökyüzü yıldız dolu.

Nereden alır ışığı,
Kim yakar lâmbasını?
Yıldızlardan öğrendim
Gözümü kırpmasını.

Ah, ulaşsam göklere
Onlara ben bakarım,
Gözlerini doldurur
Kibrit çakar, yakarım.

2 — POSTA - TELGRAF - TELEFON VE RADYO

BİLGİ ÖZÜ:

İnsanların haberleşmesini kolaylaştıran başlıca araçlar: Mektup, telgraf, telefondur. En çabuk araç telefon, telgraf, en geç araç da mektupdur.

Mektuplar üç şekilde verilir: adi taahhütlü, iadeli taahhütlü. Adres yazılı bir zarfın üzerine 30 kuruşluk pul yapıştırarak postaneye bırakılan mektup adi mektuptur. İki kat, yani 60 kuruşluk pul yapıştırılarak verilen mektup taahhütlü mektup olur. Buna karşılık bir kâğıt da verilir. Dört kat yani 120 kuruş ile gönderilen mektuplar iadeli taahhütlüdür. Bunda da bir kâğıt verildiği gibi üstelik, mektubun gittiği kimsenin mektubu aldığına dair de imzası gelir. Adi mektup, gidip gitmemesi kontrol edilmeyen mektuptur. Posta idaresi, üzerine suç almaz. Taahhütlü mektup er veya geç mutlak gider. Gitmemişse verilen makbuz la aramak mümkündür. Zarf üstleri söyle yazılır:

Bay Akgün Tan,

İstanbul caddesi, Çakmak sokağı, No. 5 KONYA

Zarfın sol köşesine de göndereninin adresi yazılır.

Telgraf: Az kelime kullanarak fakat söylemek istenilen şeyler eksik bırakılmıyacak şekilde, dikkat edilerek yazılır.

ESKİDEN NASIL HABERLEŞİRLERDİ?

Eski insanlar, bir yerden bir yere haber göndermek istese tepeler çıkar, meşaleler yoluyle birbirlerine işaret verirlerdi. Daha uzak yerlere haber yollamak ta atlılar göndermekle olurdu. Bu Şekilde haber taşıyan insanlara «Ulak» denirdi. Çok uzak yerlere giden atlılar, uğrak yeri olan hanlara varınca atlarını değiştirir, yeni bir atla yola çıkarlardı. Bu atlar hep kiralıktı. Haber taşıyan bu insanlara «Posta tatarı» denirdi.

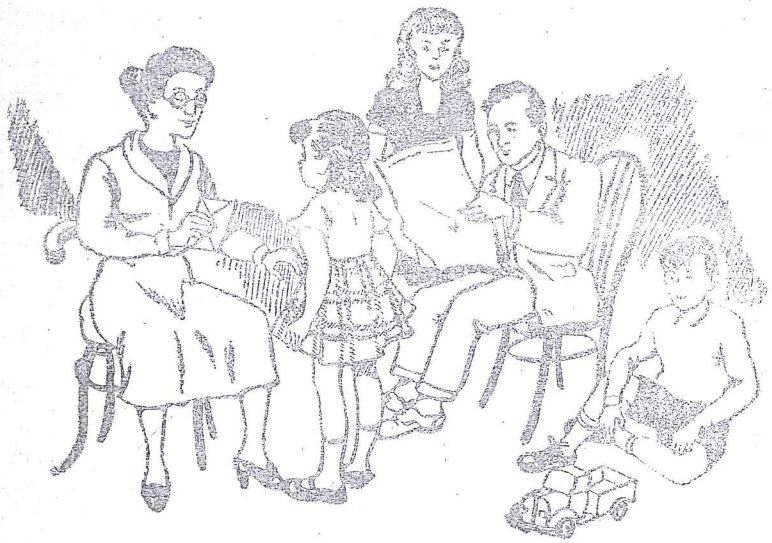

AYŞE'NİN MEKTUBU :

İlkokul üçüncü sınıf öğrencilerinden Ayşe akıllı, çalışkan bir kızdır. Bir kusuru var: Aceleci oluşu.

Ayşe bir gün teyzesine bir mektup yazdı. Ayşe'nin teyzesi çok titiz bir kadındı. Her yaptığı işi ağır ağır, fakat tam ve kusursuz yapardı. Gayet güzel de nakış işlerdi. Ayşe'yi pek severdi. Ayşe teyzesine ilk defa mektup yazıyordu. Teyzesi, Ayşe'nin el yazısını ilk defa görüyordu. Kadıncağız, mektubun Ayşe'den geldiğini anlayınca çok sevindi. Gözlüklerini taktı, yeğeninin mektubunu tatlı tatlı okumağa hazırlandı. Fakat daha ilk satırlarda, gözleri hâyretle açıldı. Bu hayret, mektubun sonunda biraz da öfkeye çevrildi Mektubu minderin üstüne fırlattı. İçini çekti. Çok üzülmüştü. Çünkü, mektupta Ayşe'nin imzasından başka bir tek kelimede iki harf bile doğru dürüst okunamıyordu.

Oysaki Ayşe'nin bu mektubu çok önemliydi. Teyzesine pazar günü misafirliğe geleceklerini yazıyordu. Teyzesinin o gün kendilerini beklemesini rica ediyordu.

Fakat Ayşe'nin teyzesi mektubu okuyamadığı için o pazar evde bulunamadı. Ayşe de, annesi, babası, ağabeyisiyle geldikleri zaman kapıdan döndüler. Ayşe'nin annesiyle babası bu işe hem şaştı, hem çok üzüldüler. Evlerine üzülerek döndüler. Evlerine dönünce ne görsünler? Teyzesi kendilerini orada beklemiyor mu? Ayşe:

— Teyzeciğim, dedi, ben size mektup yazmıştım. Biz geleceğiz, demiştim. Yoksa mektubumu almadınız mı? Teyzesi, acı acı güldü:

— Mektubunu aldım dedi, fakat hiçbir şey anlamadım. Elyazın öyle kargacık burgacık ki.. Ayıp kızım, koskocaman oldun, üçüncü sınıf öğrencisine böyle el yazısı yaraşır mı?

Ayşe fena halde utandı. Annesi:

— Bizim Ayş'nin acelesiliğinden hep.. Dedi. Aceleci olmanın işte bir kötülüğü daha.

Ayşe'nin teyzesi:

— Kızım dedi, okulda nasıl olsa sana okunaklı yazı yazmayı öğretmenin öğretecek. Fakat ben de şimdi bir iki tavsiyede bulunayım. Okunaklı bir elyazın olsun istiyorsan, yazı yazarken acele etme. Harfler'in hepsi bir boyda olsun. c, i, b, ş, harflerinin noktalarını iyi koy. Satırlar birbirine karışmasın. Temel büyük ve temel küçük harflerle yazı yaz. Bunları çok güzel, çok okunaklı yazmalısın ki, bitişik elyazısiyle yazdığın zaman yazdıkların okunabilsin. Yazı derslerinde, hele mektuplarında mutlaka mürekkep kullanmalısın.

Ayşe, teyzesinin bu tavsiyelerine teşekkür etti.

— Teyze, dedi, sizden bir ricam var, bir şiir yazacağım. Elyazımla. Yazının etrafını resimlerle süsle mek istiyorum. Bana nakış örnekleri çizer misiniz?

Teyzesi:

— Peki, dedi, çizerim, fakat sana çizeceğim bu

örneklerle yazının etrafını süsliyebilmen için çok sabırlı, çok dikkatli olmalısın.

Ayşe, teyzesinin dediklerini yaptı. Okulda öğretmen de ona okunaklı elyazısı, güzel elyazısı yazmak için gereken yolları gösterdi. Şimdi Ayşe'nin elyazısı çok güzeldir. Tuhaf değil mi, kız artık eskisi gibi aceleci de değil. Yavaş yavaş, ağır ağır, sabırla, dikkatle yazı yazmak, onu başka işlerde de sabırlı, dikkatli yaptı. Artık annesine yardım ederek, bardakları, tabakları kurularken, toz alırken öteberiyi düşürüp kırmıyor. Merdivenleri çıkarken acelesinden yuvarlanıp kendisine herkesi güldürmüyor.

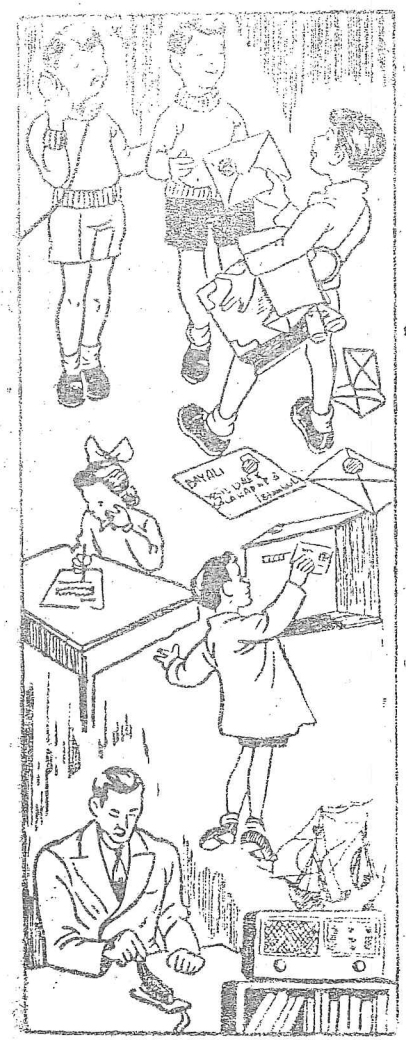

POSTA, TELGRAF, TELEFON

Çalar kapımı postacı,
Köyden müjdeler getirir,
Bu mektupla giderilir.
İçimde birikən acı.

Telgraf, telefon, mektup,
Uzakları yakın eder.
Aylarla varılmayan yere
Telgraf çabucak gider.

Hasreti dindiren odur,
«Haber iletirim ben» der.
Çok iş görür bu P T T
Bizlere çok hizmet eder.

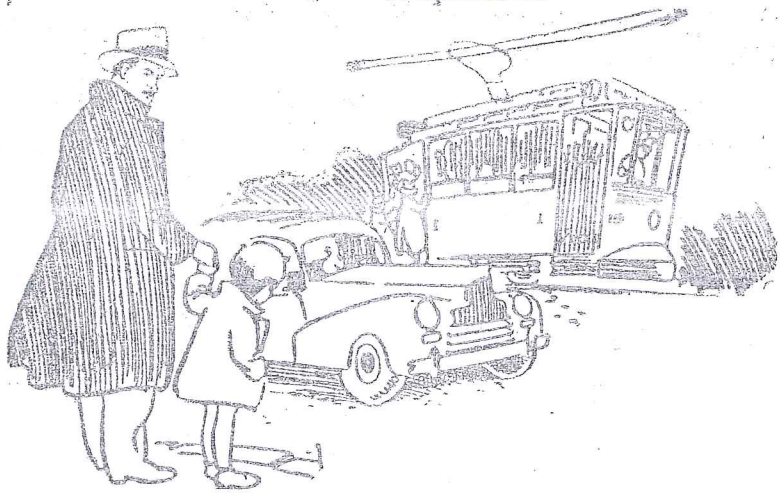

TRAMVAY BEKLERKEN:

Babam beni sinemaya götürecekti. Karlı bir gün de, paltolarımıza sarındık, yola çıktık. Sinema evimize pek uzakta. Yürüsek yorulacaktık, babam:

— Kızım, gel seninle tramvaya binelim, dedi.

Günlerden Cumartesiydi. Tramvay durak yeri pek kalabalıktı. Taşıma araçlarının çok gelip geçtiği bir yerdi. Fakat nedensse bir türlü tramvay gelmiyordu. Bir otomobil geliyor. Şöför başını uzatıyor, müşteri çağırıyor, istiyen biniyordu. Böyle bir kaç otomobil geldi, geçti. Dolu otomobiller de çok geçti. Fakat tramvay bir türlü gelmedi.

Babam tramvay memuruna sordu:

— Bayım, bir tramvay yoldan çıkmış. Onun için biraz aksayacak!. cevabını aldı. Tramvayın yoldan çikması tuhafıma gitti. Tramvay beklerken sordum.. Babam anlattı:

— Kızım, tramvay demir raylar üzerinde giden, elektrikle işleyen taşıttır. Hızlı gittiği bir dönemeçte bu tekerleklerden birinin raydan çıkmasına, tramvayın yoldan çıkması denir, dedi.

Biz konuşurken önümüzden geçmedik taşıt kalmamıştı. Fakat bizim tramvayımız hâlâ gelmiyordu.

Babam çok bekliyeceğimizi anlamış olacak ki:

— İstersen otobüse binelim, dedi. Otöbüs gideceğimiz sinemadan biraz uzakta duruyor amma, oradan da yürürüz.

Tam bu sırada bir motosiklet, bir de bisiklet geçti

— Babacığım, dedim, ne de çok binecek şeyler geçiyor da, bir türlü bizim tramvayımız gelmiyor. Doğrusu ben taşıma araçlarının bu kadar çeşitli olduğunu bilmiyordum. Yalnız geçen gün derste öğretmen isimlerini saymıştı, dedim.

— Nediye isimler saydı. Dersiniz neydi?

— Bir kere şu beklediğimiz tramvay var. Demin söylediğim gibi birbirleriyle, birbirleriyle, Yollara döşenmiş rayların üzerinde, küçük demir tekerlekleriyle yukarıdaki telden elektrik alarak yürüyen taşıma aracına biz tramvay diyoruz. Tramvay Türkiye'de yalnız İstambul'da var. Tramvayın içinde, oturacak sıralar bulunur. Bilet verip, parasını toplayan adama biletçi, tramvayı kullanan adama da vatman denir.

İzmir'de ve Ankara'da tramvay benzeyen troleybüsler vardır. Elektrikle giderlerse de rayların üzerinden yürümezler.

Otobüsü biliyorum. Benzinle işler. Otomobilin aynı, fakat daha büyüğüdür. Tekerlekler lâstiktir. Bunlardan başka binek arabaları, bir iki insan taşıyabilen motosiklet ve bisiklet vardır. Bir de tren gelir. Tren de tramvay gibi raylar üzerinde işler. Fakat elektrik değil kömür kullanır. Su buharı yapar, o sayede işler. Bir de motorlu tren vardır, o da raylar üstünde gider mazot denilen bir nevi yakıtla çalışır.

Hem bizi, hem yüklermizi, bir yerden bir yere götüren bu çeşitli araçların yaptıkları işe ? karşılık bizden bir para alırlar. Trene binince bilet almadan bir yerden bir yere gidemezsiniz.

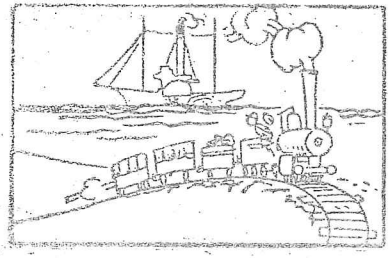

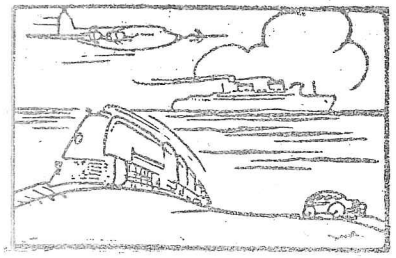

DÜNDEN BUGÜNE

Taşıma araçlarının bügünkü hale gelinceye kadar şekiller geçirdiğini düşün. İlk insanlar bir yerden bir yere gidebilmek için günlerce, aylarca yol yürürlerdi. Taşıyacakları her şeyi sırtlarında taşırlardı. Sonra eşyalarını yerde sürüyerek, ağacın büyük dallarına takıp, yerde çekerek bir yerden bir yere götürürlerdi. Yerde sürümenin kolaylığını, düşünerek, tekerleği buldular. Tekerlekli taşıtlar yaptılar. Bu taşıtlara insanları koşarak çektiler. Sonra da hayvanlara yüklemeyi, hayvanlara binmeyi akıl ettiler. İnsanın çektiği iki tekerlekli arabadan sonra, dört tekerlekli hayvanın çektiği arabayı yaptılar.

TAŞITLARIN ALACAĞI PARAYI KİM BELİRTİR?

Bu taşıma araçlarının taşıma ücretlerini kaça götüreceklerini şehrin belediyesi tâyin eder. Tramin bir yolcudan, bir eşyadan kaç kuruş alacağına belediye karışmaz. Belediye yalnız şehir içindeki taşıtların alacağı parayı tâyin eder ve herkese bildirir. Trenlerin bilet parasına, aidip gelme işlerine Devlet Demiryolları karışır.

TAŞIT KAZALARI

Taşıma araçları birçok kazalara yolaçar. Bu yüzden birçok insanlar ölür, sakat, kalır, zarar görürler.

Bu gibi kazaların önüne geçmek için dikkat edilecek pekçok kurallar vardır. Hem taşıma aracı kullananların, hem taşıma aracına binenlerin, hem de sokaklarda dolaşanların, bu kurallara çok önem vermeleri gerekir.

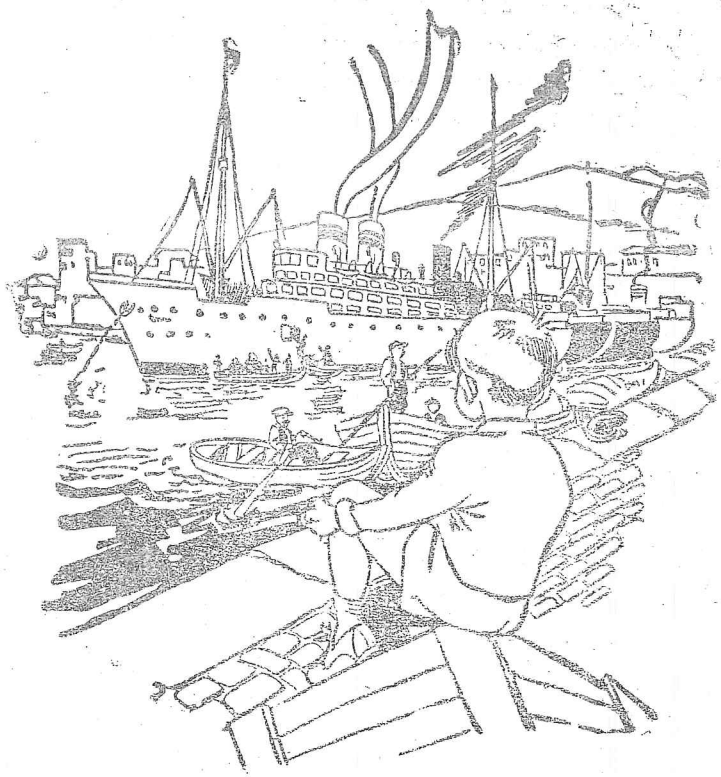

NURİ'NİN BAŞINA GELENLER:

Nuri iyi çocuktur, hoş çocuktur, akıllı uslu çöcuktur, çalışkandır, temiz çocuktur, ellerini yıkamadan sofraya oturmaz. Sıhhatine bakar, abur cubur yiyip midesini bozmaz. Yalnız bir kusuru vardır, çok dalgın çocuktur.

Dün Nuri'yi deniz kıyısında gördüm. Vapur iskelesinin yanında durmuş denizi seyrediyordu. Deniz çarşaf gibiydi, dalgasızdı, dümdüzdü. Karşıda büyük gemiler demirlemişti. Kimisi yolcu gemisiydi, kimisi yük gemisi. Yük gemilerine şilep denir. Bu şileplerin yalnız kömür taşıyanları vardır, bunlara kömür şilebi denir. Yolcu gemilerinin güvertesinde katlar vardır. İki katlı, üç katlı, hattâ dört katlı yolcu gemileri olur..

Yük gemilerinde böyle katlar bulunmaz. Yolcu gemilerinde yolcular için kamaralar bulunur. Yük gemilerinde böyle yolcu kamaraları yoktur. Kocaman ambarları vardır. Nuri, denizdeki gemilerin arasından bir tanesiyle en çok ilgileniyordu. Bu gemi yük gemisi yani bir şilep gibiydi. Fakat bacası ortada değil, arkadaydı. Kaptan köprüsü de öyleydi. Bu geminin ne gemisi olduğunu anlıyamadı. Oysaki bana sorsaydı söylerdim, bu bir petrol gemisiydi, gazyağı, mazot, benzin, yâni petrol taşıyan bir gemi..

Karşıda demirli gemilerin arasında bir de harp gemisi bulunuyordu. Biçimi ötekilerinden çok ayrıydı. Önünde, arkasında yanında, topları vardı. Her tarafı zırhlıydı..

Yolcu gemilerinden birisi kömür alıyordu. Bordasına iki kömür mavnası yanaşmıştı. Geminin vinci işliyor, kömürü mavnalardan alıp, geminin kömür ambarına boşaltıyordu. Bir yük gemisi de yine vincini işleterek bir mavnaya yük boşaltıyordu.

Nuri'nin durduğu rıhtıma yanaşmış sandallar, kayıklar vardı. Uzaktan denizin ortasında bir de kotra duruyordu. Yelkenlerini açmıştı, fakat rüzgâr olmadığından yelkenler sönüktü, kımıldamadan duruyordu.

Nuri kotra'nın, yelkenleri rüzgârlarla dolunca yürüyeceğini biliyordu. Fakat vapurların, yolcu ve harp gemilerinin, şileplerinin neyle, nasıl hareket ettiklerini bilmiyordu. Oysa ki bana sorsaydı, söylerdim. Gemiler, vapurlar, ya kömür kuvvetiyle işler, ya da mazot kuvvetiyle kömürle işleyen gemilerin kazanlarındaki su, kömür yakılarak ısıtılır. Su, buhar olur. Buhar geminin makinesine gider, makineyi işletir. İşleyen makine de geminin arkasındaki pervaneyi çevirir. Buna uskur da derler, bir tane, iki tane, hatta dört tane de olabilir. Suyun içinde döner. Pervane suyun içinde dönünce gemiyi yürütür.

Mazotla, yâni temizlenmemiş petrolle işleyen gemilerde ocaklar mazot yakarak kazanlarındaki suyu ısıtırlar, buhar haline getirirler. Motörlü gemilerde ise buhar kullanılmaz. Motörleri doğrudan doğruya mazotla işler. İşleyince de onlara takılı pervaneler döner, gemi yürür. Atomla işleyen gemiler bile vardır.

Dedim ya, Nuri bütün bunları bana sormadı. Zaten hiç kimseye hiçbir şey soracak halde değildi. Denize dalgın dalgın bakıyordu, o kadar dalmıştı. Bir balıkçı kayığını iyice göreyim derken, ayağı, rıhtımdaki taşlardan birine, dikkatsizlikle, takıldı. Nuri denize cup diye yuvarlandı. Suyun dibini boyladı, tekrar suyun yüzüne çıktı. Yüzmek te bilmiyordu. Bereket versin, ben de rıhtımdaki öteki insanlar da Nuri'nin denize düştüğünü görmüştük. Hemen suya atıldım. İyi yüzmesini bilirim. Rıhtıma yanaşmış kayıklardaki balıkçılarda yardım ettiler. Nuri'yi kurtardık.

Artık Nuri'nin dikkatsizlikten, dalgınlıktan vazgeçeceğine eminim, çünkü bu sefer kurtuldu, fakat dikkatsizlik yüzünden tramvayın altında kalırsa yandı demektir..

4 — DERS YILI BİTTİ

Günler ne çabuk geçiyor. Bakın okulda geçen günlerimiz üçüncü yılını dolduruyor. Bu hafta sonunda tatile kavuşacağız. Bir yıllık çalışmanın sonucunu alacağımız karneler belli edecek. Çalışanların yüzü gülecek. Çalışmayanlar da anne, babalarının, arkadaşlarının, öğretmenlerinin yanında mahcup düşecekler.

Koca bir ders yılı ne çabuk geçti. Sanki okul dün açılmış gibi.. Durmadan çalıştık, yorulduk, Araya Cumhuriyet bayramı, yılbaşı tatili, 23 Nisan gezileri, müsamereler girdi. Onlar da bizi dinlendirdi. Simdi, büyük tatile kavuşuyoruz. Bütün bir yaz dinleneceğiz. Gelecek yılın derslerine hazırlanacağız, gezecek eğleneceğiz. Bu da bizim hakkımızdır.

SINIF SERGİSİ

HAYAT BİLGİSİ ÖZÜ:

— Okulumuzdaki sergiyi her sınıf kendisi mi yapıyor, yoksa okulda bir tek sergi mi oluyor?

— Her okula göre değişir. Bazı okullarda sınıflar kendi odalarında ayrı ayrı yaparlar.

Bazı okullarda birinci, ikinci, üçüncü sınıflar bir arada dördüncü, beşinci sınıflar da bir arada; bazı okullarda, okulca bir tek odada sergi kurarlar.

— Sergiye ne gibi eşyalar konur?

— Sergiye o ders yılı içinde, her dersten çocukların yaptığı, yazdığı ödevler konur. Bunlar resim - iş, müzik, yazı, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, aile bilgisi gibi bütün derslerde yapılan işlerdir.

— Sergideki eşyaları kimler, ne zaman yaparlar?

— Sergideki her eşya, okuldaki bir çocuğa aittir. Bunlar yalnız o ders yılında yapılanlardır.

Bir yıl önceki veya bir başkasının yaptığı eşya sergiyle sokulamaz. Kendisinin olmıyan eşyayı sergiyle sokmak ayıptır.

— Sergi nasıl olur, kimler gezer?

— Sergi yeri okulun en büyük odasıdır. Her gün belli saatlerde açılır, belli saatlerde kapanır. Bir öğretmenin reisliğinde çocuklar sergi nöbeti tutarlar.

Gelen seyircileri, annelerini ve babalarını gezdirirler.

— Sergide bir defter bulunmalı mı?

— Sergide bir hatıra defterinin bulunması hiç fena olmaz. Sergiyi gezenler gördükleri işler hakkında düşündüklerini yazarlar. Bu defter okulun güzel bir hatıra defteri olur.

BİRİNCİ BÖLÜM

OKULUMUZ, EVİMİZ ve ÇEVREMİZ

1 — Yeni Dersanemiz 5
2 — Okulumuz 9
3 — Okulumuzun dolayları 13
4 — Trafik bilgileri 14
5 — Okulumuzun bulunduğu mahalle, semt 18
6 — Okul yolu 29
7 — Evimiz 30

İKİNCİ BÖLÜM

BAYRAMLARIMIZ VE MİLLÎ GÜNLERİMİZ

1 — Cumhuriyet Bayramı 38
2 — Atatürk'ün ölüm günü 42
3 — Artırma ve Yerli Malı Haftası 47
4 — 23 Nisan 51
5 — 19 Mayıs Bayramı 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YURDUMUZ VE TOPLUM HAYATI

1 — Şehrimiz, kasabamız, köyümüz 60
2 — Şehir ve kasabamızın idaresi 62
3 — Şehir ve kasabamızın iylik kurumları 65
4 — Komşu kasaba veya şehirler ve köyler 77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEVSİMLER VE ETKİLERİ

1 — Okul Bahçesinde Tarım Deneyleri 86
2 — Yeni yıl 91
3 — Çayır veya tarlada 96
4 — Deniz kenarında ve ormanda 103

BEŞİNCİ BÖLÜM

YAŞAMAMIZI SAĞLAYAN: SU, EKMEK, HAVA

1 — Suyumuz 112
2 — Yediğimiz ekmek 116
3 — Sağlığımızı koruyalım 122
4 — Başlıca hastalıklar 125

ALTINCI BÖLÜM

1 — Gökyüzü 129
2 — Posta, telgraf, telefon ve radyo 132
3 — Taşıtlar 135
4 — Ders yılı bitti 142